

«Σχολή Κοινωνικών Επιστημών»

«Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών»

«Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και οργανωμένου εγκλήματος»

Διπλωματική Εργασία

«Η ανισότητα του ποινικού νόμου κατά τη θέσπιση και την εφαρμογή του: Το παράδειγμα της κατ'έγκληση δίωξης των περιουσιακών αδικημάτων υπό το νέο ΠΚ με έμφαση στο έγκλημα της απιστίας κατά τραπεζικών ιδρυμάτων»

«ΙΩANNA ΜΑΛΤΕΖΟΥ»

Επιβλέπων καθηγητής: «Αθανάσιος Χουλιάρης»

Πάτρα, Ιούνιος 2023

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Η ανισότητα του ποινικού νόμου κατά τη θέσπιση και την εφαρμογή του:
Το παράδειγμα της κατ'έγκληση δίωξης των περιουσιακών αδικημάτων υπό
το νέο ΠΚ με έμφαση στο έγκλημα της απιστίας κατά τραπεζικών
ιδρυμάτων»

«ΙΩΑΝΝΑ ΜΑΛΤΕΖΟΥ»

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:
«Αθανάσιος Χουλιάρης»

Συνεπιβλέπων Καθηγητής:
«Δημήτριος Λάζαρος Κόρος»

Πάτρα, Ιούνιος 2023

«Ιωάννα Μαλτέζου», «Η ανισότητα του ποινικού νόμου κατά τη θέσπιση και την εφαρμογή του: το παράδειγμα της κατ'έγκληση δίωξης των περιουσιακών αδικημάτων υπό το νέο ΠΚ με έμφαση στο έγκλημα της απιστίας κατά τραπεζικών ιδρυμάτων»

«Στη μνήμη του πατέρα μου»

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τον καθηγητή μου Αθανάσιο Χουλιάρα για την πολύτιμη καθοδήγηση, την ευγένεια και τις χρήσιμες συμβουλές που μου παρείχε κατά τη διάρκεια συγγραφής της παρούσας εργασίας.

«Ιωάννα Μαλτέζου», «Η ανισότητα του ποινικού νόμου κατά τη θέσπιση και την εφαρμογή του: το παράδειγμα της κατ'έγκληση δίωξης των περιουσιακών αδικημάτων υπό το νέο ΠΚ με έμφαση στο έγκλημα της απιστίας κατά τραπεζικών ιδρυμάτων»

Περίληψη

Η διακηρυγμένη καθολική ισχύς του ποινικού νόμου απέναντι σε όλους τους κοινωνούς του δικαίου γίνεται αντικείμενο αμφισβήτησης από τη μελέτη των εγκλημάτων των ισχυρών. Η επιστημονική ανάλυση, υπό το φως της Κριτικής Εγκληματολογίας, καταδεικνύει την ανισότητα που χαρακτηρίζει τον ποινικοκατασταλτικό μηχανισμό τόσο στη νομοθετική, διοικητική όσο και στη δικαστική του διάσταση. Η διάκριση αντιδιαστέλλει τα εγκλήματα των ισχυρών από αυτά της εγκληματικότητας του δρόμου. Η κοινωνική και οικονομική θέση των δραστών της πρώτης περίπτωσης επενεργεί αποφασιστικά στην ποινική τους μεταχείριση. Έτσι, οι σχετικές συμπεριφορές είτε δεν τυποποιούνται στο νόμο είτε αποκρύπτονται. Αντιθέτως, οι δράστες της δεύτερης κατηγορίας που προέρχονται από τις κατώτερες κλίμακες της κοινωνικής πυραμίδας αντιμετωπίζουν την αυστηρότητα και την εξάντληση της ποινικής λειτουργίας στο πρόσωπό τους. Η ανάλυση που ακολουθεί φιλοδοξεί να αναδείξει τους προβληματισμούς της κριτικής εγκληματολογικής προσέγγισης σχετικά με την ατιμωρησία του πραγματικού εγκλήματος των ισχυρών και τον τρόπο με τον οποίο αυτή θεσμοποιείται ενώ παράλληλα επιχειρεί να επισημάνει, μέσα από τη θεωρία και τις διεξαχθείσες εμπειρικές έρευνες, τη συστημική επιλεκτικότητα εις βάρος των κοινωνικά αδύναμων. Τέλος, αποβλέπει να συνδέσει τις επιστημονικές παραδοχές με την ποινική αντιμετώπιση των εγκλημάτων των ισχυρών όπως αυτή διαρθρώθηκε με τη διεύρυνση της έγκλησης για τα περιουσιακά αδικήματα του νέου ΠΚ και ιδίως αναφορικά με το αδίκημα της απιστίας κατά τραπεζικών ιδρυμάτων.

Λέξεις – Κλειδιά

εγκλήματα των ισχυρών, ανισότητα, εγκληματοποίηση, έγκληση, απιστία

«The inequality of criminal law during its enactment and implementation: the instance of the complaint against property crimes under the new Penal Code with an emphasis on the crime of misappropriation against banking institutions»

«IOANNA MALTEZOU»

Abstract

The declared universal validity of the criminal law towards all members of the law is called into question by the study of the crimes of the powerful. The scientific analysis, in the light of Critical Criminology, demonstrates the inequality that characterizes the criminal repressive mechanism both in its legislative, administrative and judicial dimension. The distinction differentiates the crimes of the powerful with those of street crime. The social and economic position of the perpetrators of the first case has a decisive effect on their penal treatment. Thus, the relevant behaviors are either not standardized in the law or are hidden. Instead, the offenders of the second category, coming from the lower rungs of the social pyramid, deal with the rigor and exhaustion of the penal function in their face. The following analysis aspires to highlight the concerns of the critical criminological approach regarding the impunity of the real crime of the powerful and the way in which it is institutionalized while at the same time attempting to point out, through the theory and the conducted empirical research, the systemic selectivity in burden of the socially weak. Finally, it aims to link the scientific admissions with the penal confrontation of crimes of the powerful as the last ones were structured through the expanding of complaint regarding property crimes and significantly in terms of the offense of misappropriation against banking institutions.

Keywords

Crimes of the powerful, inequality, criminalization, complaint, misappropriation

«Ιωάννα Μαλτέζου», «Η ανισότητα του ποινικού νόμου κατά τη θέσπιση και την εφαρμογή του: το παράδειγμα της κατ'έγκληση δίωξης των περιουσιακών αδικημάτων υπό το νέο ΠΚ με έμφαση στο έγκλημα της απιστίας κατά τραπεζικών ιδρυμάτων»

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	vii
Abstract.....	viii
Περιεχόμενα.....	x
Εισαγωγή.....	1
1.ΤΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΙΣΧΥΡΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ.....	4
1.1 Από την Κλασική Σχολή της εγκληματολογίας στη ριζοσπαστική της θεώρηση: σύντομη επισκόπηση των φάσεών της.....	4
1.2 Διαδικασίες εγκληματοποίησης κατά τη ριζοσπαστική θεωρία.....	11
1.3 Διαδικασίες εξαφάνισης των εγκλημάτων των ισχυρών.....	14
1.4 Η ατιμωρησία των εγκλημάτων των ισχυρών.....	17
2. Η ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΝΟΜΟΘΕΤΗ ΥΠΟ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ.....	21
2.1 Πραγματικό έγκλημα και ατιμωρησία των νομικών προσώπων.....	22
2.2 Η κοινωνική βλάβη των εγκλημάτων των ισχυρών.....	24
2.3 Η ανισότητα του ποινικού νόμου κατά την εφαρμογή του – σχέση του φαινομένου με όψεις διαφθοράς.....	26
2.3.1 Ανισότητα και αστυνομία.....	27
2.3.2 Ανισότητα και δικαιοσύνη.....	31
2.3.3 Ανισότητα και σωφρονιστικό σύστημα.....	38
3. Η ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΣΗΣ ΣΤΑ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΑ.....	45
3.1 Επισκόπηση των αδικημάτων του 23 ^{ου} κεφαλαίου του ΠΚ για τα οποία απαιτείται η υποβολή έγκλησης υπό το νέο καθεστώς και ειδικότερα για τα εγκλήματα περιουσίας.....	45
3.2 Η τυποποίηση του αδικήματος της απιστίας στον ν. 4619/2019 και ν.4637/2019.....	47

3.3 Η εξαίρεση της άμεσα στρεφόμενης κατά πιστωτικού ιδρύματος και συναφών επιχειρήσεων κακουργηματικής απιστίας από την αυτεπάγγελτη δίωξη - κριτική αποτίμηση της διάταξης.....	49
3.4 Η συνταγματικότητα της διάταξης του άρ. 405 παρ. 1 εδ. β' ΠΚ σύμφωνα με την υπ'αρ. 158/2021 απόφαση του Αρείου Πάγου (σε συμβούλιο) – αξιολόγηση της σχετικής κρίσης	53
3.5 Ανακύπτουσες δυσχέρειες από την επέκταση του θεσμού της έγκλησης στα περιουσιακά αδικήματα.....	56
3.6 Η ιδιωτικοποίηση της ποινικής δίκης στα εγκλήματα περιουσίας υπό το νέο ΠΚ.....	58
ΕΝ ΕΙΔΕΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΟΣ.....	61
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	64

Εισαγωγή

Το έγκλημα αποτελεί αντικείμενο ενδιαφέροντος ήδη από τους πρώιμους κοινωνικούς σχηματισμούς. Ωστόσο, η οργανωμένη μελέτη του ως φαινομένου και η διατύπωση προτάσεων για τον περιορισμό του με όρους εγκληματολογικής επιστήμης εκκινεί κατά την περίοδο του Διαφωτισμού οπότε αντιμετωπίζεται ως ενέργεια εχθρική στη συλλογική συναίνεση που προκύπτει από το κοινωνικό συμβόλαιο. Τα πορίσματά της επηρέασαν δυναμικά το ποινικό δίκαιο το οποίο ορίζει ως εγκληματικές τις ενέργειες που διασαλεύουν την κοινωνική ευταξία. Η σταδιακή εξέλιξη της εγκληματολογίας, με ενδιάμεσο σταθμό στις θετικιστικές προσεγγίσεις που επικεντρώνονταν στη διαφορετικότητα του εγκληματία από το λοιπό σύνολο και στις πρώτες κοινωνιολογικές θεωρίες για το έγκλημα, οδήγησε στη διατύπωση της κριτικής προσέγγισης του εγκλήματος. Στο πλαίσιο της το έγκλημα έγινε αντιληπτό ως προϊόν σύγκρουσης μεταξύ των μετεχόντων της κοινωνίας και όχι ως στοιχείο διασπαστικό της συναίνεσης. Επομένως, συνιστά το αποτέλεσμα ενός ορισμού που αποτυπώνεται στον ποινικό νόμο και διαμορφώνεται από την υπερέχουσα σε οικονομική και πολιτική εξουσία τάξη. Ως τέτοιο πρέπει πάντα να εξετάζεται και να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα και τις ιδιαιτερότητες της εκάστοτε ιστορικής συγκυρίας εντός της οποίας εμφανίζεται στην οποία ο ποινικός μηχανισμός, είτε ως νομοθέτηση είτε ως γραφειοκρατική λειτουργία, αναπαράγει το εγκληματικό φαινόμενο εξαιτίας του επιλεκτικού του προσανατολισμού.

Έτσι, ενώ η αρχή της ισότητας όλων είναι θεωρητικά κατοχυρωμένη απέναντι στον ποινικό νόμο, η μελέτη του εγκλήματος, συνδυαστικά με την ποινικοκατασταλτική λειτουργία, καταδεικνύει μάλλον τη μεροληπτική φύση του σε βάρος των πιο αδύναμων και υπέρ των ισχυρών. Με σημερινούς όρους παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος και υπό καθεστώς πλήρους απελευθέρωσης της οικονομίας τέτοιοι είναι οι δυνάμεις της αγοράς, οι χρηματοπιστωτικοί όμιλοι και οι πολυεθνικές εταιρίες δηλαδή νομικά πρόσωπα με συσσωρευμένη οικονομική δύναμη και πολιτική επιρροή. Η εγκληματική δράση ως οργανωσιακή παρέκκλιση συλλογικών μορφωμάτων όπως τα παραπάνω συνιστά πραγματικό έγκλημα με ουσιώδη και κοινωνικά επιβλαβή αντίκτυπο. Παρά ταύτα, σε πολλές χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, οι σχετικές συμπεριφορές δεν τυποποιούνται ποινικά με αποτέλεσμα η έννομη τάξη να παρέχει ασυλία στην ασύδοτη

δράση των επιχειρήσεων η οποία οδηγεί σε ατιμωρησία. Στον αντίποδα, ο ποινικός νόμος εξαντλεί την αυστηρότητά του στα χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να περιγράψει συνοπτικά την πορεία της εγκληματολογικής σκέψης από τις απαρχές της μέχρι σήμερα ώστε να γίνει κατανοητό, μέσα από το πρίσμα της ριζοσπαστικής εγκληματολογίας, τί ορίζεται ως έγκλημα, σε τί συνίσταται αυτό και ποιά είναι η συμβολή του ίδιου του ποινικού συστήματος και τελικά του κράτους στο εγκληματικό φαινόμενο. Επίσης, επιδιώκει να αναδείξει τις κοινωνικά κινδυνώδεις δράσεις που εκφεύγουν των διατάξεων του ποινικού νόμου προς όφελος των δυνάμεων της αγοράς, να επισημάνει την ασυμμετρία που υφίσταται μεταξύ ποινικού νόμου και κοινωνικής πραγματικότητας η οποία μεταφράζεται ως ανικανότητα ή απροθυμία του να εγκληματοποιήσει τις πράγματι και εξαιρετικά ζημιογόνες για το κοινωνικό σύνολο πράξεις όπως και να καταγράψει τις μορφές επιλεκτικότητας της ποινικής αντίδρασης λαμβάνοντας υπόψη και όψεις διαφθοράς της. Τέλος, επιχειρεί να συσχετίσει τη διαφαινόμενη ιδιωτικοποίηση της ποινικής δίκης που θεσμοθετήθηκε μέσω της εκτεταμένης εισαγωγής της υποχρέωσης υποβολής έγκλησης για τα περιουσιακά αδικήματα στο νέο ΠΚ με την απαλλαγή των ισχυρών από τις ευθύνες τους με έμφαση στο αδίκημα της απιστίας κατά τραπεζών.

Για την επίτευξη των σκοπών αυτών η εργασία διαρθρώνεται σε τρία κεφάλαια:

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται ιστορική αναδρομή στις σχολές της εγκληματολογίας μέχρι τη ριζοσπαστικοποίησή της η οποία συντελέστηκε στο δεύτερο μισό κυρίως του προηγούμενου αιώνα με την ανάλυση να προεκτείνεται τόσο στις διαδικασίες παραγωγής του ποινικού κανόνα όσο και στις διαδικασίες αποφυγής του ποινικού ελέγχου. Οι παρατηρήσεις καταλήγουν στη διαπίστωση και παραδοχή ότι η οργανωμένη επιχειρηματική δράση με εγκληματικό αντίκτυπο πρακτικά δεν εγείρει την ποινική αντίδραση.

Στο δεύτερο κεφάλαιο υπογραμμίζεται η επιλεκτικότητα του ποινικού νόμου η οποία εκδηλώνεται διττώς. Από τη μια πλευρά, ο επίσημος έλεγχος αδιαφορεί για το πραγματικό έγκλημα των ισχυρών που έχει χαρακτηριστικά συλλογικής παρέκκλισης και διεξάγεται

μέσα σε ολόκληρες δομές επιλέγοντας να εμμένει σε δογματικές θεωρίες που συνίστανται στην αδυναμία του να διώξει νομικά πρόσωπα. Εντούτοις, αυτή η προσκόλληση δεν συνάδει ούτε με τη σημερινή πραγματικότητα της εκκόλαψης και ανάπτυξης του εγκλήματος μέσα από οργανωμένες μονάδες και φορείς ούτε με την έκταση της κοινωνικής βλάβης που προξενείται. Από την άλλη πλευρά, το ποινικό σύστημα, ως αστυνομική, δικαστική και σωφρονιστική λειτουργία, επιδεικνύει διακριτική μεταχείριση εις βάρος των πιο αδύναμων και επ' ωφελεία των ισχυρών γεγονός που καταδεικνύει την έλλειψη ουδετερότητας που το διακρίνει παρά την περί του αντιθέτου διακηρυχθείσα αποστολή του.

Τέλος, στο τρίτο κεφάλαιο, επιδιώκεται η σύνδεση της θεωρίας με την πράξη. Τονίζεται δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο τα πορίσματα της κριτικής προσέγγισης για την εγκληματικότητα των ισχυρών βρίσκουν εφαρμογή στις νεότευκτες διατάξεις του ΠΚ οι οποίες καθιερώνουν την έγκληση ως απαραίτητο όρο για την έναρξη της δίωξης των περιουσιακών αδικημάτων και την, εξαιτίας αυτής, αποφυγή του ποινικού ελέγχου με έμφαση ιδίως το έγκλημα της απιστίας κατά χρηματοπιστωτικών εταιριών.

1. Τα εγκλήματα των ισχυρών υπό το πρίσμα της Κριτικής Εγκληματολογίας και η σχέση τους με το ποινικό δίκαιο

Κατά την εποχή της παγκοσμιοποίησης, της ρευστής νεωτερικότητας όπως έχει αυτή περιγραφεί, παρατηρείται ο διαρκώς αυξανόμενος διαχωρισμός κράτους κι εξουσίας ώστε σημαντικό κομμάτι αυτής να παραδίδεται στον πολιτικά ανεξέλεγκτο παγκόσμιο και υπερτοπικό χώρο κυρίαρχος του οποίου είναι οι δυνάμεις της αγοράς (Μπάουμαν, 2008: 16-17). Ανεξαρτήτως των ιστορικών λόγων που συνέτειναν σε αυτήν την εξέλιξη, το σύγχρονο κράτος βρίσκει τη νομιμοποιητική του βάση στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων που επιτάσσει η ελεύθερη αγορά σε βαθμό που ενδεχόμενη παρέμβασή του για την καταπολέμηση των οικονομικών σκανδάλων να συνιστά απειλή για την οικονομία και άρα και για το νομιμοποιητικό του θεμέλιο. Η υποταγή αυτή του κράτους στην επέλαση των οικονομικών δυνάμεων μοιραία εξαίρεσε και το ποινικό δίκαιο, ως βασικό πυλώνα φυσικού καταναγκασμού, κοινωνικής συμμόρφωσης και κρατικής κυριαρχίας, από την προεξάρχουσα διακηρυγμένη αποστολή του δηλαδή την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με τον αποκλεισμό του από το πεδίο των εγκλημάτων των ισχυρών (Βασιλαντωνοπούλου, 2016:996-998). Η ξεκάθαρη πλέον μετατροπή του σε δίκαιο του δυνατού γεννά ζωνρές και εύλογες αμφιβολίες στη θεωρία σχετικά με την ικανότητά του να πραγματώνει την ουσιαστική δικαιοσύνη αφού η επιλεκτική στάση του καταρρίπτει τη βασική αρχή ότι ο νόμος σε ένα κράτος δικαίου εγκολπώνει θεμελιώδη χαρακτηριστικά της δικαιοσύνης (Τσακυράκης, 2019:271).

1.1 Από την Κλασική Σχολή της εγκληματολογίας στη ριζοσπαστική της θεώρηση: σύντομη επισκόπηση των φάσεων της

Παρά τις διάφορες αντιλήψεις που ανά τους αιώνες διαμορφώθηκαν γύρω από την έννοια του εγκλήματος, του εγκληματία και της δέουσας αντιμετώπισής του, οι απαρχές της σύγχρονης εγκληματολογίας ανάγονται στον Διαφωτισμό (Βιδάλη, 2013:10). Ήταν αυτό το φιλοσοφικό ρεύμα το οποίο ενέπνευσε την κλασική σχολή της εγκληματολογίας να

χαράζει τις θεμελιώδεις συνιστώσες της στη βάση του διαχωρισμού του εγκλήματος από το αμάρτημα απαγκιστρώνοντας την εγκληματική πράξη από τυχόν θρησκευτικές αναγωγές και συνολικά το μέχρι πρότινος ποινικό δίκαιο από το θεοκρατικό σύστημα (Κιούπης, 2001:577). Η σχολή αυτή με ιδρυτή τον Cesare Beccaria, σαφώς επηρεασμένη από τη θεωρία του κοινωνικού συμβολαίου του Ρουσσώ δηλαδή μιας υπόρρητης, ανιστορικής και εις το διηνεκές δεσμευτικής συμφωνίας μεταξύ των μελών της πολιτικής κοινωνίας (Στυλιανού, 2006:175), υπολάμβανε το έγκλημα ως επιζήμια για την κοινωνία δράση (Beccaria, (1764) 2009). Η εγκληματική ενέργεια ως προϊόν της χρήσης του ορθού λόγου του υποκειμένου και της στάθμισης κόστους – οφέλους από την πράξη του στη βάση ωφελιμιστικών κριτηρίων οδηγεί στη διάρρηξη αυτού του συμβολαίου (Canals, 1960:543). Η πιο φιλελεύθερη στροφή του ποινικού δικαίου την περίοδο αυτή με τη διακηρυγμένη ισότητα όλων απέναντι στο νόμο, την αναζήτηση της αλήθειας, τον εξορθολογισμό των ποινών και την εξασφάλιση των πρώτων δικονομικών εγγυήσεων συνέβαλε στην αποδυνάμωση του απολυταρχικού κράτους και έβαινε παράλληλα με το γενικό μεταρρυθμιστικό κλίμα διεύρυνσης των δικαιωμάτων και ιδίως της ιδιοκτησίας. Η αποστέρησή της, ωστόσο, από τα λιγότερο ευνοημένα στρώματα της κοινωνικής ιεραρχίας έγινε συνώνυμο της περιθωριοποίησης ώστε η φτώχεια αναδείχθηκε σε βασική αιτία της κοινωνικής αταξίας (Κουλούρης, 2019:21).

Της Κλασικής Σχολής έπεται χρονικά το ρεύμα του Θετικισμού. Με αφετηρία την παντοδυναμία της επιστήμης και την απαλοιφή της άγνοιας, της δεισιδαιμονίας και της θεϊκής μοίρας από την εξήγηση των πραγμάτων επιχείρησε να εξηγήσει το εγκληματικό φαινόμενο από τη σκοπιά του προσώπου που το τελεί (Βιδάλη, 2013:77). Στο πλαίσιο αυτό, με πρωτοπόρο την Ιταλική Σχολή του Lombroso, του Ferri και του Garofalo, το έγκλημα συναντήθηκε με τις επιστήμες της ιατρικής και της βιολογίας ώστε αυτό να αποδίδεται στη διαφορετικότητα του εγκληματία από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο η οποία οφείλεται σε οργανικές και βιολογικές ελλείψεις ή μειονεξίες. Στο μικροσκόπιο της έρευνας τέθηκε ο βαθμός επικινδυνότητας του εγκληματία και η εξατομίκευση της ποινικής δίκης (Musmanno, 1925:429-430). Η επιρροή των δύο σχολών σκέψης οι οποίες εξαιρούν τον κοινωνικό παράγοντα από τις τάξεις τους (Αλεξιάδης, 2007:20) επέδρασε όπως ήταν αναμενόμενο και στον τομέα της άσκησης αντεγκληματικής πολιτικής. Η δημόσια πολιτική για την περιστολή του εγκλήματος συνοψίζεται στην ιδεολογία της

άμυνας της κοινωνίας από το έγκλημα και σχετίζεται με μέτρα πρόληψης και αποτροπής τα οποία νομιμοποιούν το ποινικοκατασταλτικό σύστημα (Βιδάλη, 2017:18). Κατά τον Baratta, η ιδεολογία αυτή ερείδεται στη λανθασμένη πεποίθηση ότι η κοινωνία και ο ποινικός νόμος λειτουργούν με έναν ιδεατό τρόπο (Βιδάλη, 2013:196). Κατά συνέπεια επικρίθηκε για την, εξαιτίας αυτού του ερείσματος, παροχή νομιμοποίησης σε θεσμούς που λειτουργούν όχι προς την κατεύθυνση της ελάττωσης του εγκλήματος αλλά με σκοπό τον έλεγχο των χαμηλότερων τάξεων οι οποίες κατά την κυρίαρχη κουλτούρα απειλούν την καθεστηκία τάξη και τα συμφέροντά της (Βιδάλη, 2017:21).

Η πρώτη απόπειρα εξέτασης των κοινωνικών αιτίων για την επιδραστικότητά τους στην τέλεση του εγκλήματος έγινε από τη Σχολή του Σικάγο κατά τη δεκαετία του 1920. Σύμφωνα με αυτήν, οι συνθήκες εξαθλίωσης που χαρακτηρίζουν το κοινωνικό περιβάλλον, ιδίως στις υποβαθμισμένες βιομηχανικές γειτονιές των πόλεων, ενισχύουν το έγκλημα. Η επιβίωση σε περιβάλλον αισθητικής εγκατάλειψης, κοινωνικοοικονομικής υποβάθμισης, ανεργίας, αστάθειας και απουσίας ισότιμων ευκαιριών καθίσταται ανυπόφορη. Το άτομο προσφεύγει αναγκαστικά στο έγκλημα το οποίο μεταβιβάζεται διαγενεαλογικά αποτελώντας επίκτητη συμπεριφορά. Υπό αυτό το πρίσμα του κοινωνιολογικού θετικισμού, το αστικό περιβάλλον και οι ανισότητες σε κάποιες περιοχές του τέθηκαν στο επίκεντρο κατά τη μελέτη του εγκλήματος με σκοπό την ανάπτυξη πρακτικών πρόληψης και μείωσης των παρατηρούμενων τάσεων με ταυτόχρονη απομάκρυνση από λογικές κατωτερότητας και κατηγοριοποίησης του εγκληματία σε ένα εκφυλισμένο είδος ανθρώπου (Porter, Capellan and Chintakrindi, 2015:1181-1182).

Αφετηριαζόμενος από τη Σχολή του Σικάγο και από τη διαπίστωση της εγκληματικότητας του λευκού κολάρου, σε διάψευση των μέχρι τότε παραδοχών της παραδοσιακής εγκληματολογίας για την κατ' αποκλειστικότητα προέλευση του εγκλήματος από τις φτωχές τάξεις, ο Sutherland ανέδειξε την ιδιότητα του εγκλήματος να διατρέχει όλη την κλίμακα της κοινωνικής ιεραρχίας καταλήγοντας ότι είναι απόρροια της πολυπλοκότητας της κοινωνικής δομής και προϊόν των συγκρούσεων εντός της. Με τη διατύπωση της θεωρίας των διαφορικών συναναστροφών υποστήριξε την άποψη ότι το έγκλημα μαθαίνεται και μεταβιβάζεται εντός μιας ομάδας που έχει συγκεκριμένα συμφέροντα και στόχο μέσω της αλληλεπίδρασης και της επικοινωνίας των μελών της (Sutherland,

1940:10-12). Η διαδικασία αυτή διχοτομείται στο πρακτικό της μέρους, που ανάγεται στις τεχνικές διάπραξης, και στο θεωρητικό που σχετίζεται με τη μετάδοση των κινήτρων, των στοχεύσεων και των εκλογικεύσεων που απαιτούνται προκειμένου η παράνομη ενέργεια να αποκτήσει εσωτερική νομιμοποίηση και αποδοχή στη συνείδηση του δράστη (Βιδάλη, 2013:121). Η εν λόγω θεωρία εξηγεί και τα τελούμενα εγκλήματα στο εσωτερικό των επιχειρήσεων από πρόσωπα με κύρος. Η οικονομική τους επιφάνεια προεξοφλεί και την πολιτική και κοινωνική τους ισχύ που με τη σειρά της εξασφαλίζει προνομιακή μεταχείριση σε επίπεδο τυπικού κοινωνικού ελέγχου (Κουλούρης, 2019:24-25).

Με την έννοια της «ανομίας» η οποία έχει απασχολήσει από την αρχαιότητα καταπιάστηκαν οι κοινωνιολόγοι Durkheim και Merton. Ο Durkheim την απέδωσε ως κοινωνική αποδιοργάνωση που προκαλείται από την έλλειψη κανόνων κοινωνικής συνοχής (Σπινέλλης, 2012:241). Ο Merton εμπνεύστηκε από την παραπάνω έννοια που της είχε δώσει νωρίτερα ο πρώτος και τελικά την ερμήνευσε ως αναντιστοιχία και δυσαναλογία μεταξύ του κυρίαρχου πολιτισμικού στόχου και των διαθέσιμων θεσμικών μέσων για την επίτευξή του (Merton, 1938: 673). Στη θεωρία του, διατυπωμένη υπό το ιστορικό φόντο του Κραχ του '29 στην Αμερική που πυροδότησε ραγδαίες κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις, μέμφεται το αμερικάνικο όνειρο το οποίο ανακήρυξε την απόκτηση πλούτου και επιτυχίας ως κυρίαρχη πολιτισμική αξία τη στιγμή που οι δομικές ανισότητες της αμερικάνικης κοινωνίας εμπόδιζαν την επίτευξη αυτού του στόχου με αποτέλεσμα η απόκλιση να συνιστά το αντιστάθμισμα από την έλλειψη ευκαιριών (Βιδάλη, 2013:144). Το κινήγι της επιτυχίας και της κοινωνικής ανέλιξης μέσω του lifestyle και του υπερκαταναλωτισμού βρήκε το όριό του στην διαφορετική αφετηρία εκκίνησης από τους συμμετέχοντες της κοινωνικής δομής (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:76). Στο πλαίσιο αυτό, είτε εξαιτίας της αποστέρησης είτε εξαιτίας της επιθυμίας για απόκτηση περισσότερων κερδών, κύρους και αναγνώρισης, η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά αποτελεί κοινωνική διαδικασία καινοτόμησης για επιβίωση στο ανομικό περιβάλλον το οποίο εμφιασμένα εμμένει στον επικοινωνιακό διαμοιρασμό ενός κοινωνικού στόχου που αδυνατεί πρακτικά να εξασφαλίσει σε όλους (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:90-91). Η θεωρία αυτή αποτέλεσε προσπάθεια αποκωδικοποίησης και των εγκλημάτων του λευκού κολάρου (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:78).

Η επόμενη εγκληματολογική θεωρία της ετικέτας αρχόμενη από τη Σχολή της Συμβολικής Αλληλεπίδρασης απομάκρυνε τον επιστημονικό φακό από τις έως τότε ατομοκεντρικές προσεγγίσεις του εγκλήματος και τον έστρεψε στην παρακολούθηση του κοινωνικού περιβάλλοντος το οποίο δρα καθοριστικά στη διαμόρφωση της αυτοεικόνας (Βιδάλη, 2013:161). Η θεωρία εφορμά από τη διαπίστωση του Mead ότι τα άτομα δεν δέχονται παθητικά αλλά δρουν ενεργητικά σε ό,τι τους συμβαίνει (Αρχιμανδρίτου, 1996:8). Στο μικροσκόπιο της θεωρίας αυτής τίθεται ο χαρακτηρισμός μιας πράξης δηλαδή η κοινωνική αντίδραση που αυτή παράγει και ακολούθως η βάση αυτής της αντίδρασης δημιουργία εγκληματοποιητικού κανόνα (Βιδάλη και Κουλούρης, 2012:246) κι όχι η πράξη *per se*, το περιεχόμενο και το νόημα της οποίας μπορεί εξάλλου να βρθεί είτε θετικών είτε αρνητικών αξιολογήσεων με αλλαγή των μεταβλητών του τόπου και του χρόνου (Becker, 1963 (2000):62-63). Με κύριο εκπρόσωπο της θεωρίας τον Howard Becker φωτίστηκαν οι προεκτάσεις που έχει η αντίδραση της κοινωνίας στο έγκλημα είτε στη μορφή του άτυπου είτε του τυπικού κοινωνικού ελέγχου καθώς η διαδικασία του χαρακτηρισμού που συνίσταται στην επιτυχή επικόλληση της ετικέτας είναι αυτή που οδηγεί σε αφομοίωση και ενσωμάτωση της εγκληματικής ιδιότητας από τον δράστη και συνακόλουθα περαιτέρω εγκληματικότητα όπως υποστήριξε ο Tannenbaum (Αρχιμανδρίτου, 1996:21-22). Αναδείχθηκε με αυτόν τον τρόπο η συμμετοχή του ίδιου του ποινικοκατασταλτικού συστήματος στην ανάπτυξη του εγκληματικού φαινομένου δεδομένου ότι ο μηχανισμός της ποινικής καταστολής δρα διασφαλιστικά για τα συμφέροντα της αστικής τάξης που ως δυνατότερη διαμορφώνει και τον κανόνα σε μια διαδικασία εγγενώς πολιτική (Becker, 1963 (2000):68). Κοντολογίς, το νεότερο αυτό θεωρητικό παράδειγμα ανήγαγε τους πυλώνες καταστολής σε εγκληματογόνο παράγοντα λόγω της καθοριστικής παρέμβασής τους στη διαδικασία της δευτερογενούς απόκλισης δηλαδή της αντίδρασης που ακολουθεί από το άτομο ως συνέχεια της απόδοσης του στίγματος από την κοινωνία (Βιδάλη, 2013:163). Ενόψει μάλιστα του γεγονότος ότι η δυνατότητα κατασκευής της απόκλισης και του κανόνα είναι ζήτημα οικονομικής και πολιτικής ισχύος, οι πυλώνες αυτοί διακρίνονται για την επιλεκτικότητά τους καθώς εξαντλούνται στους πιο ανίσχυρους της κοινωνικής πυραμίδας (Becker, 1963(2000):67,214).

Στη συνέχεια, με τις θεωρίες της σύγκρουσης, το εγκληματικό φαινόμενο εξετάστηκε υπό το πρίσμα των εξουσιαστικών σχέσεων που επικρατούν στην κοινωνία και που επηρεάζουν καταλυτικά τη νομοθέτηση και την εφαρμογή του ποινικού νόμου (Βιδάλη, 2013:173). Η εξέλιξη αυτή της εγκληματολογικής σκέψης ήρθε να καλύψει το κενό που, κατά τη γνώμη των θεωρητικών της σύγκρουσης, άφηνε η θεωρία της ετικέτας ως προς το γεγονός ότι δεν παρείχε επαρκή ανάλυση και επεξήγηση των κοινωνικών σχέσεων και των μεταβαλλόμενων αναμεταξύ τους συσχετισμών δύναμης που επικρατούν στο κοινωνικοοικονομικό μοντέλο του καπιταλισμού από τις οποίες απορρέει η επιλεκτική ποινικοποίηση (Κουλούρης, 2019:30). Με αυτήν την εκκίνηση, αντικείμενο εξέτασης του εγκληματικού φαινομένου έγινε ο ίδιος ο ποινικός νόμος (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:108) και επιχειρήθηκε η απάντηση σε ποικίλα ερωτήματα όπως γιατί κάποιες παρεκκλίνουσες συμπεριφορές εγκληματοποιούνται και άλλες όχι, ποιοι παράγοντες επιδρούν καταλυτικά στη λήψη των σχετικών αποφάσεων (Κουράκης, 2005:55) και γενικά σε εύλογες απορίες που αναφύονται από την παρατήρηση της επιλεκτικότητας του ποινικού ελέγχου απέναντι στο έγκλημα. Με τις παραπάνω θεωρήσεις δηλαδή αποκαλύφθηκε η αποστολή του ποινικού νόμου που είναι η εγκαθίδρυση μέσω της θέσπισης και η αναπαραγωγή μέσω της εφαρμογής του συγκεκριμένων αξιακών προτύπων και πολιτισμικών ιδανικών για την ομαλή κοινωνική συμβίωση και την κανονικότητα με σκοπό τη διατήρηση και ενίσχυση της εξουσιαστικής δύναμης της αστικής τάξης και των συμφερόντων των ελίτ (Κουλούρης, 2019:30). Οι θεωρίες αυτές συνοψίζονται εύγλωττα στη διαπίστωση του Vold περί αντιστρόφως ανάλογης σχέσης μεταξύ του μεγέθους της εξουσίας και του μεγέθους του εγκλήματος από την οποία προκύπτουν συμπεράσματα για τη λειτουργία του κράτους και του ποινικού δικαίου ως παράγοντες δημιουργίας, ενθάρρυνσης, συγκάλυψης και απόκρυψης των εγκλημάτων των ισχυρών (Βιδάλη, 2013:176).

Ο κύκλος των σχολών σκέψης γύρω από το εγκληματικό φαινόμενο ολοκληρώθηκε με την ανάπτυξη της Κριτικής Εγκληματολογίας μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και ιδίως κατά τη δεκαετία του '70. Το νέο επιστημονικό ρεύμα ήρθε να συμπληρώσει τις παραπάνω «ανορθόδοξες» εγκληματολογικές θεωρίες οι οποίες εδράζονται στην πεποίθηση ότι το ποινικό δίκαιο αποτελεί έκφραση υπεροχής της μιας τάξης (της άρχουσας αστικής) πάνω στις άλλες κι επομένως ενδημεί σε αυτό ένα στοιχείο αυθαιρεσίας (Κουράκης, 2005:54). Απορρίπτοντας εξίσου τις βεβαιότητες της

παραδοσιακής κατεύθυνσης περί συναινετικής διευθέτησης των κοινωνικών προβλημάτων, στηρίζεται στη συγκρουσιακή πρόσληψη της κοινωνικής δομής και υπό αυτήν την άποψη δε διαφέρει από τις πρώιμες θεωρίες της σύγκρουσης κατά τις βασικές τους συνιστώσες ανεξάρτητα από τις επιμέρους διαφοροποιήσεις μεταξύ τους (Βιδάλη, 2018). Εξέτασε όμως περαιτέρω το εγκληματικό φαινόμενο υπό το πρίσμα των μαρξιστικών θέσεων για τις κοινωνικές σχέσεις και τις σχέσεις εξουσίας. Παρά τις όποιες ιδεολογικές αποκλίσεις, λόγοι ακρίβειας και κατατόπισης του αναγνώστη μας παροτρύνουν η χρησιμοποίηση του όρου -κριτική εγκληματολογία- να περιλαμβάνει τόσο το ρεύμα των συγκρουσιακών, των ριζοσπαστών (Αμερική) και των κριτικών (Ευρώπη) εγκληματολόγων καθώς όλοι μοιράζονται την ίδια θεωρητική ομπρέλα – αντιπαράδειγμα στη μέχρι τότε συμβατική εγκληματολογία (Βιδάλη, 2018). Στο πλαίσιο της συγκεντρώνονται ποικίλες θεωρητικές θέσεις που παρέχουν ένα αναλυτικό περίγραμμα για την εξήγηση της εγκληματολογικής συμπεριφοράς και προσθέτουν στη γνώση πάνω σε αυτόν τον τομέα (πχ φεμινιστική εγκληματολογία, αριστερή ρεαλιστική θεωρία, εγκλήματα των ισχυρών κλπ) (Schwartz & Brownstein, 2015:305).

Ειδικότερα, η Νέα Εγκληματολογία, όπως συνηθίζεται επίσης να λέγεται, δίνει έμφαση στο ευρύτερο πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και εκδηλώνεται η παρέκκλιση επισημαίνοντας τις δομικές σχέσεις παραγωγής και διανομής, πατριαρχίας και νεοαποικιοκρατίας ως το γόνιμο έδαφος εμφάνισής της. Απομακρύνεται, επομένως, από την εύρεση της αιτίας του εγκλήματος και συσχετίζει την παρουσία του με την επικρατούσα πολιτική οικονομία (Chadwick and Scraton, 2015:97-98). Ως πλήρως κοινωνική θεωρία (a fully social theory of deviance), για να εξηγήσει το εγκληματικό φαινόμενο, δομεί τη μεθοδολογία της ανάλυσής της πολυσήμαντα. Αξιολογεί την ιστορική συγκυρία ως απαραίτητο όρο ερμηνείας της παρεκκλίνουσας δράσης και τονίζει τη σημασία της αλληλεπίδρασής της με άλλους παράγοντες οι οποίοι συντείνουν στην ανάδυση εγκληματικών συμπεριφορών. Αξιοποιεί έτσι την έννοια των εγγενών στο βιομηχανικό και μεταβιομηχανικό περιβάλλον κοινωνικών ανισοτήτων ως κομβικές στη γέννηση και εξάπλωση του εγκλήματος. Υπογραμμίζει παράλληλα ότι η επίσημη ποινική αντίδραση στο έγκλημα δεν είναι μια απολίτικη διαδικασία, απλώς διαχειριστική του φαινομένου, αλλά απηχεί τάσεις, ιδεολογίες και αντιλήψεις που απορρέουν από το σύγχρονο οικονομικό σύστημα το οποίο επιβάλλεται και αρθρώνεται μέσα από την

κρατική λειτουργία (Βιδάλη, 2022:161-162). Υπό αυτό το μεθοδολογικό πρίσμα, γίνεται κατανοητή τόσο η σχετικότητα της έννοιας του εγκλήματος όσο και η συμβολή της κριτικής εγκληματολογίας στην επιθυμητή αναμόρφωση του ποινικού δικαίου προς μια δικαιότερη κατεύθυνση. Αυτήν που συντονίζει τον επίσημο έλεγχο με την ουσιώδη και πραγματική κοινωνική βλάβη που επέρχεται από το στοιχείο της εξουσίας στις εγκληματικές πράξεις πετυχαίνοντας τόσο την ποινικοποίηση τέτοιων ενεργειών όσο και την αποποινικοποίηση άλλων έναντι των οποίων υφίσταται μια υπερβολική και και ενδεχομένως αναποτελεσματική ποινική αντίδραση (Χουλιάρης, 2018: 904).

1.2 Διαδικασίες εγκληματοποίησης κατά την κριτική προσέγγιση

Με πρωτεργάτη το Vold που εισήγαγε και την έννοια της εγκληματοποίησης, πριν από την καθοριστική για την εξέλιξη της εγκληματολογικής σκέψης δεκαετία του '60, έγινε δεκτό ότι χαρακτηριστικό της κοινωνικής δομής είναι η σύγκρουση μεταξύ των επιμέρους ομάδων της. Καθεμιά επιδιώκει ανταγωνιστικά να εγγράψει τα συμφέροντά της στο νόμο ζητήματα το οποίο σχετίζεται άμεσα με την οικονομικοπολιτική της ισχύ και άρα με την ικανότητά της να μετέχει στην εξουσία. Υπό αυτήν την έννοια το έγκλημα εντάσσεται φυσιολογικά στην κοινωνική διαδικασία αλλά η ποινική του τυποποίηση εξαρτάται από το είδος των συμφερόντων που αυτό πλήττει (Jeffery, 1958:696). Την ίδια άποψη συμμερίζεται και ο Quinney ο οποίος, κάνοντας λόγο για «μερίσματα της κοινωνίας», αναφέρθηκε στις διάφορες κοινωνικές ομάδες που, είτε οργανώνονται είτε όχι για την προώθηση των στοχεύσεών τους, μοιράζονται κοινές αξίες και συμφέροντα. Η νομοθετική κατοχύρωση των επιδιώξεών τους συναρτάται με την ισχύ τους. Με αυτό ως δεδομένο, εγκληματούν όσοι έχουν τη μικρότερη δυνατότητα πρόσβασης στη διαδικασία νομοθέτησης (Belli, 1971:979-980). Κατά τον Turk, η εγκληματοποίηση περιστρέφεται επιλεκτικά γύρω από τα πρόσωπα των οποίων η συμπεριφορά «ενοχλεί» τις αρχές επιβολής του νόμου επί τη βάση εγκληματικών στερεοτύπων για το προφίλ τους που ανακυκλώνει η κυρίαρχη ιδεολογία. Συνεπώς, το ποινικό δίκαιο δεν προσανατολίζεται στην πράξη αλλά στην ταυτότητα του δράστη (Turk, 1966:340-342). Πρόκειται για περιπτώσεις ανεπίσημης εγκληματοποίησης που ερείδονται στις προσλαμβάνουσες, την

επαγγελματική κουλτούρα και εν γένει στη διακριτική ευχέρεια της αστυνομίας (Βιδάλη, 2022).

Γίνεται επομένως κατανοητό με βάση τα παραπάνω ότι η ταξικότητα της κοινωνικής δομής στο καπιταλιστικό μοντέλο σχέσεων παραγωγής αντικατοπτρίζεται και στον ποινικό μηχανισμό τόσο στη νομοθετική όσο και στη διοικητική του έκφανση (Κουλούρης, 2019:33). Έτσι, αναδεικνύεται η εγγενώς πολιτική διάσταση της διαδικασίας εγκληματοποίησης ως αντανakλούσα τα συμφέροντα του υπερέχοντος εξουσιαστικού συσχετισμού δυνάμεων στην κοινωνία (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:138). Προκύπτει συνεπώς η ευθεία σύνδεση της έννοιας της εγκληματοποίησης με την κοινωνική κατασκευή του εγκλήματος, μια διαδικασία επιλεκτική που από τις διάφορες επιβλαβείς πράξεις που θίγουν έννομα αγαθά και δικαιώματα ξεχωρίζει και καθιστά αξιόποινες μόνο κάποιες από αυτές (Βιδάλη, 2020).

Εμβυθύνοντας μέσα από τη μαρξιστική οπτική, η νέα προσέγγιση του εγκλήματος συνέδεσε το ποινικό φαινόμενο δηλαδή τη διαδικασία τυποποίησης του εγκλήματος, απόδοσης της ιδιότητας του εγκληματία και καταλογισμού ποινής με τις κυρίαρχες εξουσιαστικές σχέσεις της αστικής τάξης και του κεφαλαίου αλλά και με τους μηχανισμούς συντήρησης του υπάρχοντος status quo. Ο ποινικός νόμος αφενός αποκτά ρόλο δημιουργίας, προώθησης ή έστω ανοχής των οικονομικοκοινωνικών ανισοτήτων που υφίστανται εις βάρος της πλειοψηφίας αφετέρου δρα προστατευτικά για τα συμφέροντα των ισχυρών. Εξάλλου, ακριβώς αυτή η μη εγκληματοποίηση των εγκλημάτων των ισχυρών παρέχει ανενδοίαστα ομολογία για την ύπαρξή τους (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:109). Κατά τούτο, το δίκαιο και ο ποινικός νόμος ειδικότερα δεν μπορεί να εξετάζεται χωριστά από την πολιτική οικονομία του συστήματος εντός του οποίου αναπτύσσεται και παράγει αποτελέσματα, ως τάχα ένα ουδέτερο σύστημα επιβολής κυρώσεων αορίστως, αλλά μόνο συνδυαστικά με τη διάρθρωση των παραγωγικών σχέσεων βάσει της οποίας προκύπτει η κυρίαρχη οικονομική εξουσία που καθορίζει τελικά και τί είναι έγκλημα και ποιός είναι ο εγκληματίας μέσω του ποινικού νόμου (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:115). Ο ποινικοκατασταλτικός μηχανισμός έτσι, ως κατεξοχήν μέσο καταναγκασμού και υποταγής στο κράτος αλλά και πολιτισμικής υπαγωγής μέσω της αφομοιωτικής λειτουργίας του, αποτελεί δυναμικό μέγεθος που

διαπλάθεται αναλόγως της ιστορικής συγκυρίας και αναλόγως των διακυβευμάτων που τίθενται κάθε φορά από τις διάφορες ομάδες συμφερόντων απηχώντας ιδεολογικές αντιλήψεις του καπιταλιστικού συστήματος (Βιδάλη και Κουλούρης, 2012:255).

Κατά τον Chambliss, κορυφαίο διανοητή του εν λόγω ρεύματος, το έγκλημα συνιστά την αποτύπωση της κυρίαρχης βούλησης στο κείμενο του νόμου η οποία εξασφαλίζει για το φορέα της και για τα δικά του εγκλήματα την ατιμωρησία (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:127). Μάλιστα, τυχόν διαφοροποιήσεις μεταξύ εγκλημάτων των ισχυρών ως αυτά που τελούνται από άτομα που μετέχουν στο πολιτικό παιχνίδι και εγκλημάτων του λευκού περιλαίμιου ως αυτά που τελούνται από οικονομικά ισχυρούς δράστες (Παπαχαράλαμπος, 2019:139-140) δεν ασκούν επιρροή στο συμπέρασμά του περί συμβιωτικής σχέσης της νομιμότητας με την παρανομία (Chambliss, 1969:89). Σύμφωνα με τον ίδιο, το έγκλημα κυοφορείται και αναπτύσσεται στα σημεία τομής κράτους και επιχειρήσεων και διασταυρώνεται στη δράση πολιτικά ιστάμενων προσώπων, κρατικών υπαλλήλων, επιχειρηματιών και μελών του οργανωμένου εγκλήματος στη βάση της σύμπτωσης στόχων και εκμετάλλευσης γνωριμιών. Όπως υποστηρίζει, η επιτυχία της εγκληματικής δράσης των ανωτέρω σιγουρεύεται με τη συμμετοχή του κράτους είτε ως νομοθεσία είτε ως διοίκηση με συγκολλητική ουσία στους αρμούς που τους ενώνει τη διαφθορά. Από την άλλη, ο ποινικός μηχανισμός εξαντλεί την αυστηρότητά του στην εγκληματικότητα του δρόμου ενώ επιφυλάσσει ευνοϊκή μεταχείριση για τα εγκλήματα των ελίτ (Chambliss, 1975: 164-165). Τελικά, αυτή η ενδεχομένως «αιρετική» ανάλυση του εγκληματικού φαινομένου στο καπιταλιστικό σύστημα οδηγεί στη βεβαιότητα περί διάστασης μεταξύ του νόμου στη θεωρία και του νόμου στην πράξη αφού για να προσεγγίσει κανείς με ασφάλεια το έγκλημα οφείλει να διερευνήσει τις καταβολές του νόμου που το ορίζει (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:124-132). Εν τέλει, η ανταγωνιστική φύση των κοινωνικοοικονομικών σχέσεων στον καπιταλισμό δίνει από μόνη της απάντηση στο ερώτημα περί ουδετερότητας ή μεροληψίας του ποινικού νόμου (Καρύδης, 2010:31).

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονιστεί και ο καθοριστικός ρόλος των ΜΜΕ στις διαδικασίες εγκληματοποίησης ως διαμορφωτές κοινωνικών αντιλήψεων γύρω από ζητήματα που απασχολούν το σύνολο από τα οποία δεν θα μπορούσε να λείπουν αυτά που

σχετίζονται με τη διαχείριση κινδύνων (Καρύδης, 2010:41). Η χρησιμοποίησή τους από την οικονομική εξουσία για λόγους χειραγώγησης της κοινής γνώμης είναι προ πολλού γνωστή (Μάνος, 2016). Συναφώς, και συνυπολογίζοντας την ικανότητα τόσο του τυπικού όσο και του άτυπου κοινωνικού ελέγχου να ενσταλάζει την κυρίαρχη πολιτισμική ιδεολογία στο συλλογικό ασυνείδητο οριοθετώντας το αποδεκτό μέτρο συμπεριφοράς και κανονικότητας (Young, 2015:26), το οποίο επίσης ορίζεται με ταξικό τρόπο, αντιλαμβάνεται κανείς τη μεροληψία και τη δυσαναλογία με την οποία επικοινωνούνται τα μηνύματα προς όφελος των ισχυρών και εις βάρος των αδύναμων ιδίως σε περιόδους που η ηγεμονία διέρχεται κρίσεων (Young, 2015:36). Ειδικότερα, επεισόδια ή καταστάσεις που ερεθίζουν τα κοινωνικά ανταντακλαστικά είτε μέχρι το επίπεδο της ήπιας αντίδρασης είτε μέχρι το επίπεδο ενεργοποίησης των μηχανισμών του τυπικού κοινωνικού ελέγχου υπερπροβάλλονται από τα ΜΜΕ και μάλιστα σε προνομιακή αναλογία συγκριτικά με άλλη θεματολογία, συχνά με την όψη ηθικού πανικού, με σκοπό τη διατήρηση της ηθικής τάξης και την έγερση κοινωνικής αντίδρασης ή φόβου σε οτιδήποτε μπορεί να φαίνεται απειλητικό για την κοινωνική συνοχή (Καρύδης, 2010:43). Η παρουσίαση αυτή μάλιστα φέρει χαρακτηριστικά δυσαναλογίας, όπως έχει διαπιστωθεί, εάν συγκριθεί η αντίδραση που επιδιώκει να προκαλέσει σε σχέση με τον απειλούμενο «κίνδυνο» (Καρύδης, 2010:45) ώστε τελικά να μεταφέρεται το βάρος της αντίδρασης και στο θεσμικό επίπεδο του ελέγχου του εγκλήματος (Young, 2015:24).

1.3 Διαδικασίες «εξαφάνισης» των εγκλημάτων των ισχυρών

Τη στιγμή που ο δημόσιος λόγος των τελευταίων 30 ετών στην Ελλάδα αλλά και διεθνώς επικεντρωνόταν γύρω από την επικινδυνότητα της εγκληματικότητας του δρόμου κατ'εκμετάλλευση και της αύξουσας κοινωνικής φοβικότητας γύρω από το οργανωμένο έγκλημα, οι τιμές του οποίου απεικονίζονται ετησίως υψηλές και στις εκθέσεις της αστυνομίας (βλ. ενδ. Ετήσια Έκθεση ΕΛΑΣ για το Οργανωμένο Έγκλημα 2021, 2022), σειρά οικονομικοπολιτικών σκανδάλων εξυφαίνονταν στη σκιά της δημοσιότητας με το κόστος για την ελληνική κοινωνία και την κρίση που την ταλανίζει να είναι γνωστό (Βιδάλη, 2010). Η διαπίστωση αυτή, επιβεβαιώνοντας τον Sutherland (Sutherland, 1944), οδηγεί στο συμπέρασμα περί διάχυσης του εγκλήματος σε όλο το φάσμα της κοινωνικής

διαστρωμάτωσης, διάχυση όμως που δεν επιφέρει και την αντίστοιχη διεισδυτικότητα του ποινικού ελέγχου σε όλο της το εύρος (Βιδάλη, 2010). Η συγκάλυψή εκ μέρους της νομοθετικής εξουσίας των εγκλημάτων που τελούνται από τις ελίτ με την ψήφιση φωτογραφικών διατάξεων που αποποινικοποιούν παράνομες συμπεριφορές καταδεικνύει τις σχέσεις συμβίωσης πολιτικής και οικονομικής εξουσίας. Παράλληλα, η μεθοδολογική ανάλυση των εγκλημάτων των ισχυρών, η οποία δε συναντάται με τα διεθνή επιστημονικά πρότυπα περιγραφής των χαρακτηριστικών τους, αφήνει σκοπίμως περιθώρια αντιμετώπισής τους από τη δημόσια ρητορική και τις επίσημες στατιστικές ως σποραδικό φαινόμενο (Βιδάλη, 2017:75).

Η αντιμετώπιση αυτή δε διαμορφώθηκε εν κενώ. Αιτιολογείται από τους όρους του ιστορικού πλαισίου που έθεσε η παγκοσμιοποίηση και η απελευθέρωση των αγορών, από τις δημόσιες πολιτικές που επέβαλαν τις άνευ προηγουμένου ιδιωτικοποιήσεις μετά και τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και από την αχαλίνωτη επέκταση του κεφαλαίου. Σε τέτοιες συνθήκες, οποιαδήποτε ρυθμιστική παρέμβαση της δράσης του ή, πολύ περισσότερο, οποιαδήποτε απόπειρα ποινικοποίησής του επικοινωνείται ως καταστροφική για την ανάπτυξη. Ταυτόχρονα, η ίδια η κρατική υπόσταση μπροστά σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο απειλείται με κατάρρευση. Η σκόπιμη απομάκρυνση του κρατικού υποκειμένου από την κανονιστική τυποποίηση και οριοθέτηση της οικονομικής δράσης σε συνθήκες χρηματοπιστωτικού καπιταλισμού τερματίζει τυπικά τη συζήτηση περί άνθισης του εγκλήματος του λευκού κολάρου καθώς αυτό καθίσταται αόρατο από τις ελεγκτικές αρχές (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:335-336). Φαίνεται, όπως σημειώνει ο Ruggiero, ότι η παγκόσμια οικονομία έχει εξοβελίσει κάθε μορφή πολιτικού ελέγχου ο οποίος έχει προσαρμοστεί στις ανάγκες των τραπεζιτών (Ruggiero, 2017:198).

Ακόμα όμως και όταν αποκαλύπτονται οι σχετικές παρανομίες των οικονομικών υποκειμένων και ενάγονται αυτά είτε «πέφτουν στα μαλακά» με την εξάντληση του μηχανισμού καταστολής στην επιβολή διοικητικής φύσεως κυρώσεων, όπως έγινε και με το σκάνδαλο Siemens στη χώρα μας (Γασπαρινάτου, 2019:160), είτε και στη σπάνια περίπτωση της ποινικής τους δίωξης, η όλη διαδικασία δρα ενισχυτικά για τη βαριά οικονομική εγκληματικότητα επειδή είναι προσχηματική. Και τούτο διότι το κοινωνικό ακροατήριο τρέφεται με την ψευδαίσθηση της δικαιοσύνης και της ουδετερότητας του

νόμου και της δήθεν αμερόληπτης λειτουργίας της έννομης τάξης προς πάσα κατεύθυνση. Την ίδια στιγμή, οι νομικές διατάξεις διέπονται από χαλαρή κανονιστικότητα με μειωμένες πιθανότητες πλήρους εφαρμογής ή υπάγονται στην κατηγορία των ειδικών ποινικών νόμων των οποίων η στιγματιστική ιδιότητα στην κοινωνική συνείδηση, συγκριτικά με το γενικό μέρος του ποινικού δικαίου που είναι κοινωνικά πιο ταυτισμένο με το έγκλημα, είναι αμφίβολη (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:142-144).

Η παραπάνω ελλειμματική απονομή δικαιοσύνης δικαιώνει και τη θέση της θεωρίας περί της αναγκαιότητας ευρείας δημοσιοποίησης των σκανδάλων και άρθρωσης έντονου επιστημονικού διαλόγου γύρω από την επικινδυνότητα που εγκυμονούν τα εγκλήματα των ελίτ για την κοινωνία ώστε να επιτευχθεί η επιθυμητή μαζική κινητοποίηση που μπορεί να απαιτήσει την αυστηροποίηση του πλαισίου εναντίον τους (Γεωργούλας, 2019:46). Παράλληλα, η πολυπλοκότητα του φαινομένου και η σε πολλές περιπτώσεις τεχνική του φύση όπως πχ στην κατανόηση των παράνομων ροών χρήματος που δύσκολα εντοπίζονται και προσδιορίζονται νομικά κατά την εξιχνίαση ενεργειών ξεπλύματος βρώμικου χρήματος (Denault, 2011:122) αφήνει περιθώρια για πραγματικές ή υποθετικές αποδεικτικές δυσχέρειες που οδηγούν σε παραγραφή (Falciani&Minguzzi, 2015:137) ή μετατροπή του νομικού χαρακτηρισμού και υπαγωγή του αδικήματος σε διαφορετικό ρυθμιστικό πεδίο με ηπιότερη μεταχείριση (Βιδάλη, 2017:143). Επίσης, δεν πρέπει να υποτιμηθεί και ο παράγοντας της υποχρηματοδότησης των σχετικών ερευνών από τους επίσημους φορείς και από ιδιώτες καθώς αναφέρονται σε μια θεματική «άβολη» για τα συμφέροντά τους (Αλοσκόφης, 2019:103). Η πρόσδεση της έρευνας και του ακαδημαϊκού λόγου πίσω από το άρμα της αγοράς και η εμβάθυνση και επέκταση της επιστημονικής εγκληματολογικής γνώσης μονομερώς σε ευθυγράμμιση με τους στόχους της γεννά καχυποψία ως προς τις σχέσεις εξουσίας και επιστήμης. Τούτο διότι τα πορίσματα της δεύτερης αναμένεται να μεταφράζονται σε προτάσεις αντεγκληματικής πολιτικής οι οποίες, όταν διαμορφώνονται εις βάρος του δημοσίου συμφέροντος, συνεπάγονται δημοκρατικό έλλειμμα (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:341). Κατ' αυτήν την έννοια, η απόκρυψη των σχετικών πρακτικών επιτυγχάνεται σε προθύστερο στάδιο πριν την εμπλοκή του ποινικού μηχανισμού. Ταυτόχρονα, η ανυπαρξία των επίσημων στατιστικών για το φαινόμενο που θα παρείχαν χρήσιμες πληροφορίες τόσο για τη συχνότητα όσο και για την τυπολογία του δυσκολεύει το ερευνητικό έργο και αποκλείει ακόμα περισσότερο

τα εγκλήματα των ισχυρών από τη δημόσια ρητορική και τις δημοσιογραφικές αντζέντες ώστε τελικά η έρευνα να βασίζεται μόνο σε προσωπικές βάσεις συλλογής πληροφοριών και καταγραφής δεδομένων του ιδιώτη ερευνητή (Αλοσκόφης, 2019:95). Τέλος, η επίκληση του απορρήτου των πληροφοριών και η απροθυμία καταγγελίας τους στις αρχές, στο πλαίσιο μάλιστα γενικότερης απαξίωσης του καθεστώτος προστασίας των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος (Σιούτη, 2020), το οποίο θα όφειλε να διασφαλίζει η πολιτεία (Griesbaum, 1998:935), αναχαιτίζει ακόμα περισσότερο τις προσπάθειες ανάδειξής του ως βαθιά κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό και, σε τελική ανάλυση, ως πρόβλημα της δημοκρατίας.

1.4 Η ατιμωρησία των εγκλημάτων των ισχυρών

Είναι αληθές ότι η οικονομική παγκοσμιοποίηση επηρέασε και το έγκλημα το οποίο απέκτησε εξίσου διεθνοποιημένα χαρακτηριστικά. Το οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα εξαπλώθηκαν και ομοίως προσαρμόστηκε στα νέα δεδομένα και η αντεγκληματική πολιτική η οποία μέχρι τα τέλη του προηγούμενου αιώνα εξαντλούταν στη διαχείριση των προβλημάτων της εγκληματικότητας του δρόμου σε τοπική κλίμακα. Η έξαρση και η διεύρυνση του οργανωμένου εγκλήματος στις οικονομίες των χωρών σε συνδυασμό με τις τρομοκρατικές επιθέσεις στην Αμερική το 2001 συνέβαλαν στην υιοθέτηση τάσεων αυστηροποίησης εκ μέρους των Αρχών για την αντιμετώπισή του οι οποίες κινήθηκαν σε δύο κατευθύνσεις. Η πρώτη κατεύθυνση καταλάμβανε άκριτα όλες τις μορφές εγκληματικότητας, μικρής ή βαριάς, ώστε να προκύπτει η εντύπωση ενός ενιαίου συνόλου και οι σχετικές τάσεις συνοψίζονταν στο δόγμα της μηδενικής ανοχής. Έτσι, μεγέθυνση των ποινών, συρρίκνωση των δικονομικών εγγυήσεων και των ατομικών δικαιωμάτων του κατηγορούμενου και εντατικοποίηση της αστυνομικής και ποινικής καταστολής αποτέλεσαν αιχμές των νέων αντεγκληματικών πολιτικών οι οποίες προέτασαν την ασφάλεια ως νομιμοποιητικό τους θεμέλιο (Βιδάλη, 2017:44).

Στη δεύτερη κατεύθυνση, η διεθνοποίηση του προβλήματος διεθνοποίησε και την αντίδραση της έννομης τάξης απέναντι στο οργανωμένο έγκλημα και τη διαφθορά. Ωστόσο, υπό το πλαίσιο Συμβάσεων όπως αυτής του ΟΗΕ που υπογράφηκε στο

Παλέρμο το 2000 για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, του ΟΗΕ κατά της διαφθοράς του 2003 και της Σύμβασης του Ποινικού Δικαίου του Συμβουλίου της Ευρώπης, η έννομη τάξη φάνηκε να στρέφεται επιλεκτικά κατά των μέσων και των δομών που χρησιμοποιούν τα παράνομα δίκτυα παρά στην αιτία τους. Έτσι, το κρατικό – εταιρικό έγκλημα, το οποίο αναπτύσσεται στο σημείο που εφάπτεται η κρατική με την εταιρική λειτουργία και που προκαλεί εκτεταμένη κοινωνική βλάβη (Kramer&Michalowski,2007:200), ούτε ονοματίζεται ούτε αντιμετωπίζεται αυτοτελώς (Βιδάλη, 171-172). Κατ'αποτέλεσμα, παρατηρείται μια μεροληπτική και διαφοροποιημένη αντίδραση του ποινικού νομοθέτη διεθνώς (Βιδάλη, 2017:236) η οποία εξηγείται από το προφίλ των δραστών του ως άτομα ισχύος και κύρους (Γεωργούλας, 2019: 41).

Η ασυνεπής αυτή θεώρηση δε δικαιολογείται ούτε από την έκταση της βλάβης που προκαλούν τα εγκλήματα των ισχυρών, με όποια τυπολογία και αν αυτά εκδηλώνονται (πχ εταιρικό, κρατικο-εταιρικό, εγκλήματα παγκοσμιοποίησης κλπ), ούτε από τις κοινές εγκληματικές μεθόδους που οικειοποιούνται το κράτος και οι εταιρίες από το οργανωμένο έγκλημα (Βιδάλη, 2017:151). Εντούτοις αιτιολογείται, με βάση και την προηγηθείσα ανάλυση, από την εργαλειοποίηση του νόμου από τις ελίτ προκειμένου ανεμπόδιστα να επιτυγχάνεται κεφαλαιακή συσσώρευση. Η πλασματική διάσταση στον ποινικό χαρακτηρισμό με τον υπερτονισμό της εγκληματικής απαξίας του οργανωμένου εγκλήματος και ταυτόχρονα με τον υποσκελισμό των εγκλημάτων των ισχυρών εκκολάπτει συνθήκες συσκότισης των δεύτερων κι έχει διττό αποτέλεσμα. Πρώτον, συμβάλλει στην απόσπαση κοινωνικής συναίνεσης για την όξυνση της καταστολής απέναντι στους δράστες του οργανωμένου εγκλήματος με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τις δημοκρατικές τους ελευθερίες. Δεύτερον, συντείνει στην παρουσίαση των παράνομων δράσεων των νομότυπων κύκλων άσκησης οικονομικής και πολιτικής δραστηριότητας ως συγκυριακού και αποσπασματικού φαινομένου και ως ζήτημα ατομικής παρέκκλισης σε ένα κατά τα λοιπά ορθό και ηθικό περιβάλλον λειτουργίας «εκβιάζοντας» την εκμείευση κοινωνικής ανοχής. Στην πραγματικότητα, τα δυσδιάκριτα όρια κίνησης του ενός και του άλλου, σε καθεστώς συμβιωτικών σχέσεων και συγκοινωνούντων δοχείων που συγχωνεύει τις πρακτικές και τις στοχεύσεις τους σε ένα αδιαίρετο όλον, καθιστούν τα

εγκλήματα των ισχυρών κοινωνικά αόρατα (Γεωργούλας, 2019:45) δίνοντας το άλλοθι στον ποινικό νομοθέτη να προβαίνει σε επιλεκτικές διευθετήσεις (Βιδάλη, 2017:163-164).

Έχει εύστοχα παρατηρηθεί ότι σε συνθήκες πρωτοκαθεδρίας του χρηματοπιστωτικού κατεστημένου η παγκόσμια νομοθέτηση για τη βαριά οικονομική εγκληματικότητα διεξάγεται με ηθικολογικούς όρους. Το οργανωμένο έγκλημα αντιδιαστέλλεται πλήρως από την «κανονική» επιχειρηματικότητα. Ο ηθικός και νόμιμος κόσμος του επιχειρείν αναμετράται με το μολυσμένο και αδίστακτο υπόκοσμο του οργανωμένου εγκλήματος (Βασιλαντωνοπούλου, 2019:259-260). Σε αντίθεση με την κρατούσα ρητορική που από τη μια δαιμονοποιεί το οργανωμένο έγκλημα κι από την άλλη καθαγιάζει τους σκοπούς και τα μέσα που μετέρχονται οι ελίτ, ενδεδυμένα με επιχειρήματα περί ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας, ο Naylor εκθέτει τις αδίστακτες επιχειρηματικές πρακτικές του κόσμου της νομιμότητας που δε διστάζει να αναπτύσσει σχέσεις συνεργασίας με ανθρώπους του εγκληματικού περιθωρίου για την επίτευξη κοινών κερδοσκοπικών σκοπών (Hirschfield, 2015:25). Η υποκριτική στάση της ποινικής αντιμετώπισης χορηγεί ασυλία στην εγκληματικότητα των ισχυρών η οποία συνεχίζει ανενόχλητη την κινδυνώδη δράση της υπό το μανδύα της ελεύθερης άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας αλλά με ταυτόχρονη ανάπτυξη σχέσεων διαπλοκής τόσο με την πολιτική εξουσία όσο και με το οργανωμένο έγκλημα (Βασιλαντωνοπούλου, 2016:176). Η ποδηγέτηση του ποινικού νόμου από την οικονομική ολιγαρχία σε απόλυτη σύμπραξη και σύμπνοια με την πολιτική εξουσία με τελικό απότοκο μια εγκληματοποίηση *à la carte*, η οποία επαληθεύεται πλήρως στην περίπτωση της οικονομικής εγκληματικότητας των ισχυρών, δικαιώνει τη θέση της ριζοσπαστικής εγκληματολογίας περί κοινωνικής κατασκευής του εγκλήματος το οποίο συνιστά απλώς αποτέλεσμα ενός ορισμού που υπαγορεύεται από τη συγκυρία.

Από τα προηγούμενα ανακύπτει το συμπέρασμα ότι κατά την ύστερη νεωτερικότητα η πλήρης απελευθέρωση των αγορών συνδέεται άρρηκτα με τη μεταμόρφωση του περιβάλλοντος εντός του οποίου διεξάγεται το έγκλημα (Σκανδάμης, 2016:1084). Στο περιβάλλον της αγοράς, όπου πραγματοποιείται πλέον το εγκληματικό φαινόμενο, υποκείμενα δράσης, και άρα υποκείμενα σε πιθανές μορφές παρέκκλισης, είναι αυτόνομοι και νομότυποι οργανισμοί του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα των οποίων η ζημιογόνα και επιβλαβής δράση προξενεί (Kramer&Michalowski,2007:201) ανυπολόγιστη βλάβη σε

μεμονωμένα πρόσωπα ή και ολόκληρους λαούς. Κατ' αποτέλεσμα, στην υπάρχουσα κοινωνική πραγματικότητα, αποδυναμώνεται ο ρόλος και η δράση του ατόμου ως μονάδας αναφορικά με τη διάπραξη διαπροσωπικών εγκλημάτων και ενδυναμώνεται, αν δεν κυριαρχεί, ο ρόλος της παρέκκλισης από νομικά πρόσωπα που εγκληματούν στο πλαίσιο υλοποίησης οργανωσιακών στόχων. Η αλλαγή του εγκληματικού σχήματος ως προς όλες του τις μεταβλητές (δράστης – πράξη – θύμα – έννομο αγαθό/βλάβη) με τη μετατροπή ολόκληρων οντοτήτων, όπως κράτη και εταιρίες, σε αυτόνομους φορείς εγκληματικής δραστηριότητας, η οποία πλήττει έννομα αγαθά και δικαιώματα, είναι αναγκαίο να απασχολήσει και την ποινική πραγματικότητα για λόγους συστηματικής και δικαιοσύνης συνέχειας (Χουλιάρης, 2021:78-80).

2. Η ουδετερότητα του ποινικού νομοθέτη υπό αμφισβήτηση

Με την εμφάνιση της οργανωμένης εγκληματικότητας στην αρχή του νέου αιώνα και την κατανόηση των κινδύνων που αυτή συνεπάγεται για το κοινωνικό σύνολο και τα δημοκρατικά δικαιώματα είχαν διατυπωθεί σκέψεις για επερχόμενη απομάκρυνση του ποινικού δικαίου από την προσωπική του φύση και μετατροπή του σε ποινικό δίκαιο των ομάδων με τη θέση της συλλογικής ευθύνης στο επίκεντρο (Weigend, 2000:3). Η τότε πρόβλεψη, στο βαθμό που αφορούσε το οργανωμένο έγκλημα, επαληθεύτηκε τελικά με την ποινική διαδικασία, όπως διαμορφώθηκε και μέσα από διεθνείς συνθήκες (πχ Παλέρμιο), να στοχεύει στην καταπολέμηση της εγκληματικής οργάνωσης ως δομημένης ομάδας. Επίσης, εξαιτίας του βαθμού επικινδυνότητας της εγκληματικής δράσης, δόθηκε η δυνατότητα χρησιμοποίησης εξαιρετικών ανακριτικών μεθόδων, πρακτικών που συχνά δοκιμάζουν τις αντοχές του κράτους δικαίου (Σάμιος, 2001:1034) ενόψει ενός ολοένα εντεινόμενου αστυνομικού προσανατολισμού του ποινικού συστήματος (Παύλου, 2015:59). Ταυτόχρονα, η νέα τιμωρητικότητα της εγκληματικότητας του δρόμου, ερειδόμενη στο πρόταγμα της ασφάλειας, υιοθετήθηκε κυρίως στην Αμερική αλλά επηρέασε σαφώς και τις έννομες τάξεις των χωρών της Ευρώπης. Συνοψίζεται στην ένταση της καταστολής και στην αύξηση της αστυνόμευσης και υποκινήθηκε από την κοινωνική ανασφάλεια για το έγκλημα (Ζαραφωνίτου, 2008:120) τροφοδοτούμενη και από μια ρητορική κινδυνολογίας από τα ΜΜΕ (Καλφέλης, 2000:98) χαρακτηριστική ενός αναδυόμενου ποινικού λαϊκισμού (Χουλιάρης, 2021:98).

Απέναντι στο συμβατικό σχήμα εγκληματικότητας και της θέσης του κράτους σε σχέση με αυτό ως διώκτη των παραβατών (Αλεξιάδης, 2007:23) αντιπαρατίθεται η κοινωνική πραγματικότητα των εγκλημάτων των ισχυρών, οικονομικά και πολιτικά ευυπόληπτων ατόμων με επιφάνεια, κύρος και θέσεις εξουσίας, σύμφωνα με τον ορισμό του Pearce (Αλοσκόφης, 2019:91). Στο πλαίσιο οργανωσιακών μονάδων διαπράττουν εγκλήματα που προκαλούν, αν όχι αναγκαστικά πλήξη κάποιου με την ποινική έννοια του όρου έννομου αγαθού, σίγουρα ευρεία κοινωνική βλάβη. Όπως αναφέρθηκε και στην ανάλυση που προηγήθηκε, το ουσιαστικό και δικονομικό ποινικό δίκαιο επιφυλάσσει ως προς αυτά

ευνοϊκή μεταχείριση η οποία καταρχάς ερείδεται στη δογματική ανικανότητά του να διώξει ποινικά ολόκληρους οργανισμούς που έχουν τη μορφή νομικού προσώπου. Επομένως, η οργανωσιακή παρέκκλιση ως σύνολο διαφεύγει των ορίων του τουλάχιστον στη χώρα μας. Η ανακολουθία μεταξύ δικαίου και πραγματικότητας, ασύμβατης με το αντικειμενικό δεδομένο ότι η οικονομική και πολιτική δραστηριότητα δεν ασκείται πλέον από φυσικά πρόσωπα αλλά κατ'εξοχήν από νομικά, καθιστά επίκαιρη τη συζήτηση για την ανάγκη εκσυγχρονισμού του ποινικού δικαίου με την αξίωση της πολιτείας για δίωξη και των νομικών προσώπων (Χουλιάρας, 2019:65). Πλέον αυτού, η επιλεκτικότητα του ποινικού νόμου αποκαλύπτεται και στο στάδιο εφαρμογής του ώστε να γίνεται λόγος για δομική μεροληψία του ποινικού συστήματος συνολικά (Vegh Weis, 2021).

2.1 Πραγματικό έγκλημα και ατιμωρησία των νομικών προσώπων

Η παρατήρηση της σύγχρονης οικονομικοπολιτικής πραγματικότητας δίνει ενδείξεις υποβιβασμού του παραδοσιακού ρόλου του κράτους από ρυθμιστή των οικονομικών εξελίξεων με γνώμονα το δημόσιο συμφέρον σε έναν αμιγώς καθοδηγούμενο οργανισμό από την οικονομική και ιδιωτική διακυβέρνηση (Βασιλαντωνοπούλου, 2016:992) σε βαθμό που η άλλοτε αυτόνομή τους πορεία να μοιάζει με φαντασιακή κατάσταση (Kramer&Michalowski,2007:201). Η υποκατάσταση της πολιτικής από τους νόμους της αγοράς στο σημερινό γίνεσθαι δε διεξάγεται από φυσικά πρόσωπα αλλά πρωτίστως από νομικά. Η επικυριαρχία τους πάνω στην ατομικότητα υπό την έννοια της μόρφωσης και επιβολής των όρων συνεργασίας και εφαρμογής της βούλησης των πρώτων είναι δεδομένη και αποτελεί *sine qua non* για τους όρους λειτουργίας τους (Χουλιάρας, 2016:1135-1136). Έτσι, ενώ οι οργανισμοί, τα νομικά πρόσωπα *en γενει*, αναγνωρίζονται κοινωνικά και νομικά, έχουν προσδιορισμένη ταυτότητα και συγκεκριμένους στόχους για την υλοποίηση των οποίων χαράζουν στρατηγικές, λαμβάνουν αποφάσεις εντός του πλαισίου των κανόνων ή και έξω από αυτό απειλούμενα με επίσημες ή ανεπίσημες κυρώσεις, δηλαδή παρόλο που εφαρμόζονται επάνω τους κεντρικές εγκληματολογικές έννοιες όπως η απόκλιση και το κίνητρο (Green&Ward, 2004:5), ισχύει το παράδοξο να είναι αδύνατη η ποινική τους δίωξη ως αυτοτελών εγκληματικών υποκειμένων με ορθολογικό μηχανισμό δράσης (Χουλιάρας, 2016:1138). Τούτο τη στιγμή που πρόκειται

για αυτόνομους φορείς οι οποίοι παρεκκλίνουν σε επίπεδο οργανωσιακής δομής δηλαδή παραβιάζουν κανόνες στο κυνήγι της επίτευξης ενός συμπεφωνημένου αλλά επισήμως αδήλωτου στόχου ο οποίος τελεί εις γνώση ή υπό την ανοχή της διοίκησης και στην πραγματοποίηση του οποίου έχουν συστρατευθεί τα φυσικά πρόσωπα με τεχνικές μάθησης και πρακτικές ηθικής ουδετεροποίησης (Χουλιάρας, 2019:74-75). Στο πεδίο της ανάλυσης τίθεται η δομή – οργανισμός ενώ η πρόθεση (δόλος) ως στοιχείο της ατομικής παρέκκλισης αντικαθίσταται με την έννοια του στόχου στην οργανωσιακή (Χουλιάρας, 2016:1153-1154).

Η μη συμπερίληψη των νομικών προσώπων, τουλάχιστον από κάποιες χώρες μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, στο πεδίο εφαρμογής του ποινικού τους δικαίου και η εξάντληση της κρατικής ελεγκτικής αρμοδιότητας σε ήσσονος σημασίας ρυθμιστικές παρεμβάσεις, εντός ενός τομέα ιδιωτικής δράσης από τον οποίο πηγάζουν εξαιρετικά ζημιόγωνα αποτελέσματα υποσκάπτει την εγγυητική λειτουργία του νόμου και θέτει ζητήματα απονομιμοποίησης του πολιτικού συστήματος εξαιτίας της μη αμερόληπτης εφαρμογής του (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:131). Η παραδοσιακή ποινική δογματική που απορρίπτει την ευθύνη του νομικού προσώπου, λόγω της φύσης του ως πλάσματος δικαίου χωρίς συνείδηση και το βουλευτικό στοιχείο που το διαφοροποιεί από τα φυσικά πρόσωπα (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2019), φαίνεται να μη συνάδει με τη διαπλαστική λειτουργία του δικαίου το οποίο πρέπει να προσαρμόζεται στις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες ώστε να αποκτούν τα έννομα αγαθά και τα δικαιώματα πραγματικό και ζωντανό περιεχόμενο (Χουλιάρας, 2019:81). Εξάλλου, η βλαπτικότητα και η επικινδυνότητα της δράσης που πλήττει υπερατομικά έννομα αγαθά τα οποία αφορούν ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο αρκούν για την αλλαγή του παραδείγματος και την υπέρβαση των παραδοσιακών προτύπων (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2019). Στο ιστορικό – οικονομικό πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, όπου φορείς δράσεων κι ενεργειών δεν είναι μόνο τα άτομα μεμονωμένα αλλά περισσότερο οι ενώσεις προσώπων υπό τη μορφή εταιριών με συνέχεια και στόχους, η εμμονή σε δογματικές αγκυλώσεις απομακρύνει το δίκαιο από την ουσιαστική του διάσταση, το καθιστά γράμμα κενό περιεχομένου και εξασθενίζει την προστατευτική του λειτουργία απέναντι στις νεότερες μορφές εξουσιαστικών σχέσεων (Χουλιάρας, 2019:83).

Τα ανωτέρω προδίδουν τη μεγαλειώδη αντίφαση του καπιταλιστικού συστήματος η οποία κατοχυρώνεται θεσμικά. Από τη μια πλευρά, το ρυθμιστικό και ιδεολογικό πλαίσιο του ποινικού νόμου στοχοποιεί τη φτώχεια, την εξαθλίωση και το κοινωνικό περιθώριο υπερβάλλοντας ως προς την επικινδυνότητά τους και συμβάλλοντας στην αύξηση της καταστολής (Βιδάλη και Κουλούρης, 2012:215) σε μια νεοσυντηρητική διάπλαση των κοινωνικών αντανακλαστικών (Βιδάλη και Κουλούρης, 2012:233) και του συνοδεύοντος δημόσιου λόγου. Από την άλλη, η απουσία ποινικής τυποποίησης της οργανωσιακής παρέκκλισης των ισχυρών που εκδηλώνεται στη σύγχρονη λειτουργία επιχειρήσεων και κρατών προκαλεί ευρύτερη και δυσανάλογη κοινωνική βλαπτικότητα σε συλλογικά έννομα αγαθά (πχ εργατική νομοθεσία, περιβάλλον, δημόσια υγεία) η οποία μένει ατιμώρητη με αδιαβάθμητο κόστος σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο (Χουλιάρας, 2016:1164). Η διαφοροποιημένη αυτή αντιμετώπιση του ποινικού νόμου με την οποία άλλα έννομα αγαθά κρίνονται άξια προστασίας και άλλα όχι με κριτήριο την ισχύ του πράττοντος ή του θύματος κλονίζει την αρχή της ισότητας και κλονίζει τον μεσολαβητικό ρόλο του ποινικοκατασταλτικού συστήματος για υπαγωγή των πολιτών στο κράτος (Βιδάλη, 2017:72-80). Η ανισομερής, αν όχι πλήρως μονομερής, και επιλεκτική αυτή λειτουργία του ποινικού νόμου μετατρέπει αυτομάτως την αρχή της ισότητας σε απλό ιδεολόγημα και τον ίδιο τον ποινικό νόμο σε δίκαιο του ισχυρού (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:82) με προφανείς και καταστροφικές επιπτώσεις για τα δικαιώματα και την κοινωνική ειρήνη.

2.2 Η κοινωνική βλάβη των εγκλημάτων των ισχυρών

Η ανάγκη ανάδειξης της κοινωνικής βλάβης των εγκλημάτων των ισχυρών παρίσταται επιτακτικότερη υπό το περιγραφέν πλαίσιο της εσωτερικής αντινομίας που διέπει το ποινικό δίκαιο. Τα τελευταία έτη ο ποινικός νόμος επανανοηματοδοτείται μέσα από την επίκληση της ασφάλειας ως υπέρτατο δικαίωμα που εμπεριέχει όλα τα άλλα (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2005:867) και από τη δικαιολόγηση, μέσω αυτής, των κατασταλτικών πρακτικών του στον τομέα άσκησης αντεγκληματικής πολιτικής εξαιρώντας ταυτόχρονα την ανασφάλεια από τα εγκλήματα των ισχυρών η οποία μοιάζει αόρατη. Η πλήξη των δικαιωμάτων και των υπερατομικών έννομων αγαθών που προξενείται από τα εγκλήματα

της νέας οικονομικής διακυβέρνησης και η διαπιστωθείσα ατιμωρησία τους αποκαλύπτει εναργώς την επιλεκτικότητα της ποινικής νομοθέτησης. Η εν λόγω επιλεκτικότητα γίνεται πιο ευδιάκριτη αν αναλογιστεί κανείς ότι η εκπλήρωση της κρατικής αποστολής δεν συνδέεται με κάποια υποχρέωση ενδυνάμωσης του αόριστου αισθήματος της ασφάλειας των πολιτών αλλά με την μείωση της ανασφάλειας κατά την απόλαυση των λοιπών δικαιωμάτων τους (Τζαλαβρά, 2007:565). Εξάλλου, η απουσία του κράτους από το σχεδιασμό ρυθμιστικών παρεμβάσεων ποινικής φύσεως για την αναχαίτιση της αισχροκερδούς και εγκληματογόνας δράσης των επιχειρήσεων εξηγείται από τη διαπερατότητα και τη διηθητική δυναμική των ιδιωτικών συμφερόντων μέσα στο σώμα της κράτους. Σήμερα, το Δημόσιο δεν είναι ένας δυσκίνητος αντίπαλος της ελεύθερης αγοράς αλλά ένας πολύτιμος σύμμαχος χορήγησης πολιτικών ασυλιών και διευκολύνσεων σε συμβιωτικό πεδίο σχέσεων στο οποίο ανθίζουν τα εγκλήματα των ισχυρών (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:372-374). Η απελευθέρωση των αγορών και ο εξοβελισμός του κράτους από την παραγωγική διαδικασία σε συνδυασμό με την απληστία για όλο και μεγαλύτερη κεφαλαιακή συγκέντρωση από την πλευρά των «μεγάλων παικτών» οδήγησε στην ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας και αλληλοϋποστήριξης και όχι σχέσεις ελεγκτή-ελεγχόμενου. Οι σχέσεις αυτές αντικατοπτρίζονται ευκρινώς και σε επίπεδο ποινικού νόμου όπου η νέα εξουσιαστική δομή και η εξ' αυτής προσβολή καίριων ατομικών δικαιωμάτων και αγαθών καταφάσκει τη δομική ανισότητα που ενδημεί στο καπιταλιστικό σύστημα με την απουσία οποιασδήποτε οριοθέτησης της δράσης των πηγών παραγωγής της πολυπόθητης ανάπτυξης (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:373).

Η ανάπτυξη του εναλλακτικού παραδείγματος της κοινωνικής βλάβης από τα εγκλήματα των ισχυρών δε φιλοδοξεί να υποκαταστήσει την έννοια του εγκλήματος συμβάλλοντας σε μια ανανέωση και επανεπιβεβαίωση της υπεροχής των κρατουσών εξουσιαστικών δομών (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:430). Αντιθέτως, προτίθεται να τονίσει την επίδραση των βλαπτικών αυτών συμπεριφορών στη βάση της κοινωνικής δομής, δηλαδή στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και σε μεγάλα κομμάτια του πληθυσμού, οι οποίες εμφανίζονται ως απότοκο της ανεξέλεγκτης επιχειρηματικής δράσης που βάλλει πολυδιάστατα κατά διαφορετικών εκφάνσεων της ζωής του ατόμου θίγοντας αγαθά και δικαιώματα. Πρόκειται για βλάβες που προέρχονται από κατάχρηση εξουσίας η οποία μεταφράζεται πολυποίκιλα. Είτε ως απόρροια κρατικών εγκλημάτων όπως γενοκτονίες,

βασανιστήρια, τρομοκρατία κλπ είτε οικονομικές βλάβες που σχετίζονται με καταστάσεις φτώχειας και υποβάθμισης τους βιοτικού επιπέδου είτε συναισθηματικές βλάβες που προκύπτουν ως συνέπεια άλλων ζημιογόνων καταστάσεων είτε βλάβες που αναφύονται από τα ελλείμματα πολιτισμικής ανάπτυξης εξαιτίας της έλλειψης ευκαιριών για συμμετοχή σε βασικές πολιτισμικές συνιστώσες όπως η εκπαίδευση, οι τέχνες κλπ (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:430). Σε αυτές εμπίπτουν και περιπτώσεις βλαβών συνολικά στην οικονομική και κοινωνική ευημερία των λαών που πλήττεται από την οικονομική συρρίκνωση και την επιβολή πολιτικών λιτότητας τη στιγμή που μεθοδεύεται και εφαρμόζεται ένα καθεστώς παροχής σκανδαλωδών φοροελαφρύνσεων και πάσης φύσεως διευκολύνσεων προς τους οικονομικά ισχυρούς (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:366), πρακτικές που θίγουν δραματικά την αρχή της ισότητας και υπό την οπτική του φορολογικού δικαίου. Σωρευτικά, το εγκληματικό αποτύπωμα στις ζωές χιλιάδων ανθρώπων από την εγκληματικότητα των ισχυρών είναι πολλαπλάσιο της εγκληματικότητας του δρόμου και υπό αυτήν την έννοια η νέα θεωρητική πρόταση φροντίζει μέσα από την αντιστροφή του προβολέα και την ανάδειξη του ρόλου των θυμάτων να δώσει νέο νόημα στην έννοια του πραγματικού εγκλήματος. Εγκλήματα που υπάρχουν, τουλάχιστον από εγκληματολογική άποψη, βιώνονται, έχουν σοβαρές κοινωνικές επιπτώσεις (Βιδάλη, 2017:130) αλλά στο πλαίσιο της ενσωμάτωσης του νεοφιλελεύθερου δόγματος της νέας τάξης πραγμάτων και κοινωνικοποίησης του άγχους για ανάπτυξη και για άνθιση της επιχειρηματικότητας γίνονται κατανοητά ως αναγκαίο κακό μιας ζωής που δεν έχει άλλη εναλλακτική (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:367). Με αυτόν τον τρόπο, τα θύματα των εγκλημάτων αυτών αγνοούν και αυτήν την ίδια την ιδιότητά τους καθώς αυτή έχει διαχυθεί αόριστα στο κοινωνικό σύνολο ώστε τελικά η εξαφάνιση αυτού του τύπου εγκλήματος μέσω της μη αναγνώρισης του θύματος να δίνει το πράσινο φως για τη συνέχιση των ζημιογόνων και αθέμιτων πρακτικών.

2.3 Η ανισότητα του ποινικού νόμου κατά την εφαρμογή του – σχέσεις του φαινομένου με όψεις διαφθοράς

Στο εννοιολογικό πεδίο της διαφθοράς δε συμπεριλαμβάνονται μόνο οι όψεις της δωροδοκίας και της δωροληψίας, όπως συνήθως γίνεται αυτή κατανοητή, δηλαδή μόνο οι πράξεις που τυποποιούνται ποινικά, αλλά εμπεριέχεται και πλήθος πρακτικών, ενεργειών και συμπεριφορών που χαρακτηρίζονται από αοριστία και ασάφεια και δυσχεραίνουν τη διαδικασία ορθολογικής ποινικοποίησης. Είναι ο λόγος για τον οποίο έχει ορθά παρατηρηθεί ότι η διαφθορά είναι μια ατέλειωτη ιστορία του προσδιορισμού της (Δημόπουλος, 2005:185,172). Σύμφωνα με τη θέση του Chambliss, η παρουσία της διαφθοράς και στους φορείς ποινικής καταστολής είναι προδιαγεγραμμένη δεδομένου του ρόλου της ως μέσο διεκπεραίωσης των συναλλαγών του οργανωμένου εγκλήματος στις σχέσεις συνεργασίας που αναπτύσσει με τη νομιμότητα δηλαδή το επίσημο κράτος (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:129). Κατά τον Merton, η διαφθορά έχει δομικά χαρακτηριστικά μέσα στην κοινωνία και συμβάλλει στη διατήρηση και αναπαραγωγή της κοινωνικής δομής (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:102). Η οργανωσιακή της διάσταση και η διαμόρφωση επαγγελματικής κουλτούρας διαφθοράς, κυρίως στο αστυνομικό σώμα, με την οποία αποκτά συστημικό χαρακτήρα (Vegh Weis, 2021) αλλά η εμφάνισή της και στους λοιπούς πυλώνες της ποινικής καταστολής, όπως η δικαιοσύνη (Bezlon&Gounev, 2012:36) και το σφραγιστικό σύστημα, διαταράσσει σοβαρά τη συνταγματική ευταξία ενόψει και της θέσης των συγκεκριμένων φορέων στον σκληρό πυρήνα άσκησης κρατικής εξουσίας (Δημόπουλος, 2005:319).

Υπό αυτό το πλαίσιο κλονίζονται, αν δεν εξαφανίζονται, η ουδετερότητα και η αμεροληψία του ποινικού νόμου αρχές στις οποίες στηρίζεται η έννομη τάξη για να επιτύχει τη συνοχή και την ομαλή κοινωνική συμβίωση. Η απονομή του δικαίου τόσο στο στάδιο εφαρμογής του με την παροχή δικαιοδοτικής κρίσης όσο και στο στάδιο εκτέλεσης των ποινών εκφεύγει της διακηρυχθείσας αποστολής του και διεξάγεται σε καθεστώς στρέβλωσης και αυθαιρεσίας (Δημόπουλος, 2005:319). Εν τέλει διαπιστώνεται ότι ο ποινικός νόμος δεν αποτελεί προϊόν σύγκρουσης μόνο κατά το στάδιο παραγωγής του αλλά και κατά το στάδιο εφαρμογής του από τους φορείς της ποινικής δικαιοσύνης κατά το οποίο υποδεικνύεται εύγλωττα η επιλεκτικότητά του (Chambliss, 1968:84).

2.3.1 Ανισότητα και αστυνομία

Το σύγχρονο κράτος έχει καταστήσει την αστυνομία έναν από τους τρεις βασικούς άξονες του επίσημου κοινωνικού ελέγχου με την ανάθεση σε αυτήν της αποστολής της διασφάλισης της κοινωνικής ειρήνης και του έργου της δίωξης του εγκλήματος. Στη φιλελεύθερη άποψη, που συνοψίζεται στην παραδοχή ότι η αστυνομία, παρά τις όποιες πολιτικές σκοπιμότητες μπορεί να εξυπηρετεί κατά καιρούς και παρά τα ολισθήματά της που σχετίζονται με καταστάσεις υπέρβασης εξουσίας, είναι γενικά χρήσιμη για το κοινωνικό σύνολο, αντιπαρατίθεται η κριτική άποψη η οποία αντιλαμβάνεται διαφορετικά το ρόλο της. Σύμφωνα με αυτήν, το αστυνομικό σύστημα δε διαρθρώθηκε με σκοπό τον έλεγχο του εγκλήματος και την προστασία της κοινωνίας συνολικά αλλά με σκοπό, σε συνθήκες παγίωσης του καπιταλισμού ως σύστημα οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων, την προστασία του ίδιου από την εργατική τάξη μέσω της προώθησης του ρόλου του ως επιτηρητή της ένταξης των πληθυσμών στη διαδικασία της παραγωγής (Κουλούρης, 2021). Έκτοτε, κατά την ιστορική της εξέλιξη, η αστυνομία ως κατασταλτική λειτουργία και το πεδίο ενδιαφέροντος και δράσης της προσδιορίζεται και προσαρμόζεται στους σκοπούς και στη θέση του κράτους σε συνάρτηση με τις μεταβολές που πραγματοποιούνται στα στάδια εξέλιξης του καπιταλιστικού μοντέλου παραγωγής.

Στη νεωτερικότητα οργανώθηκε κατά το στρατιωτικό πρότυπο και η οργάνωσή της συνεχίστηκε ως τέτοια, εξαιτίας των κινδύνων που διέτρεχε το κράτος εξωτερικά από τους εχθρούς του έθνους αλλά και εσωτερικά από τα φτωχά λαϊκά στρώματα. Σήμερα, κατά την ύστερη νεωτερικότητα της παγκοσμιοποίησης και παντοδυναμίας της ελεύθερης αγοράς, *«η αστυνομία αποκτά ρόλο επιτηρητή της διαδικασίας αποκλεισμού κι αποβολής από την αγορά εργασίας»* (Βιδάλη και Κουλούρης, 2018:2). Καταστάσεις πρόκλησης κοινωνικής δυσαρέσκειας όπως η κλιμάκωση των ανισοτήτων, η αποδυνάμωση του κοινωνικού κράτους και η κάθετη πτώση του βιοτικού επιπέδου μεγάλης μερίδας του πληθυσμού από τη διαρκή επιβολή πολιτικών λιτότητας σε συνδυασμό με τη θεώρηση του ρόλου της ως κατασταλτικού μηχανισμού στις υπηρεσίες της καθεστηκυίας τάξης, για την απόκρουση των απειλητικών για τα συμφέροντά της φαινομένων και προσώπων (Κουλούρης, 2021), καθορίζουν την επιλεκτική της δράση εις βάρος των ευάλωτων ομάδων και επ'ωφελεία των ισχυρών. Η διαφοροποιούμενη στάση της κατά τον έλεγχο

του εγκλήματος μπορεί να εμφανίζεται είτε ως ενασχόληση μόνο με την εγκληματικότητα των φτωχών κατ'αποκλεισμό της εγκληματικότητας των ισχυρών είτε ως διενέργεια ελέγχων και ερευνών κατόπιν προειδοποίησης, ώστε πρακτικά να μην εντοπίζεται εγκληματικό αντικείμενο αλλά να δίνεται η πεποίθηση ότι η έννομη τάξη λειτουργεί, είτε ως ανάπτυξη ευνοϊκής δράσης προς όφελος επιμέρους ομάδων (Σορβατζιώτη, 2011:57-58).

Είναι γνωστό ότι τόσο στο πεδίο όσο και κατά την άσκηση ανακριτικών καθηκόντων οι αστυνομικές επιχειρήσεις διέπονται από διακριτική ευχέρεια η οποία έχει παρατηρηθεί ότι αποτελεί το γόνιμο έδαφος για την καλλιέργεια και εξάπλωση συμπτωμάτων διαφθοράς στους κόλπους του σώματος. Ο τρόπος άσκησής της, δηλαδή η καλή ή η κακή χρήση της, καθορίζεται αποφασιστικά τόσο από τις νομοθετικές αλλαγές όσο κι από τις προσωπικές ιδεολογικές αξίες και στοχεύσεις των επικεφαλής της (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019:197). Άμεση απόρροια αυτού είναι η κατεύθυνση των ελέγχων και των δράσεων της αστυνομίας να συναρτάται με τις κυβερνητικές επιλογές που προτάσσονται με σκοπό τη συρρίκνωση ή εξουδετέρωση των ζωνών εγκληματικότητας οι οποίες θεωρούνται επικίνδυνες για το κοινωνικό σύνολο και διασπαστικές της κοινωνικής συνοχής. Συνακόλουθα, διαμορφώνονται και οι στατιστικές του εγκλήματος οι οποίες δεν αποτυπώνουν πραγματικά μεγέθη αλλά συνιστούν το προϊόν της επιλεκτικής δράσης της αστυνομίας (Βιδάλη, 2013:37) μέσω της στόχευσης συγκεκριμένων ειδών εγκλημάτων και την υποαντιπροσώπηση άλλων σε μια επίσημη επίδειξη της αποδοτικότητάς της λόγω της εμφάνισης υψηλών αριθμών συλλήψεων κλπ (Λαμπροπούλου, 1999:84).

Εντούτοις, η μάχη κατά του εγκλήματος δε δίνεται αναλογικά σε ένταση εναντίον των πόλων πρόκλησης ουσιώδους κοινωνικής βλάβης αλλά η επιλεκτικότητα της αστυνομικής καταστολής επικεντρώνεται σε δέκτες συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων βάσει στερεοτύπων. Η αναπαραγωγή και συχνά η διόγκωσή τους τόσο από τους εκπροσώπους της όσο και από τους έχοντες την πολιτική της εποπτεία έχει ως αποτέλεσμα την διοχέτευση αυτών των στερεοτυπικών αντιλήψεων στο κοινωνικό σύνολο μέσω του οχήματος των ηθικολογικών πανικών από το μιντιακό σύστημα (Young, 2015:36) και εκφράζεται πάγια με τη στοχοποίηση των πιο ευάλωτων και κοινωνικά περιθωριοποιημένων ατόμων όπως οι χρήστες ναρκωτικών ουσιών, οι παράτυποι

μετανάστες, οι Ρομά κλπ (Βιδάλη, 2017:79). Ιδίως οι μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών προς χώρες της Δύσης στις αρχές του 21^{ου} αιώνα από παγκόσμιο ζήτημα κοινωνικής ένταξης και ενσωμάτωσης μετακυλύθηκε στο πεδίο ενδιαφέροντος του ποινικού νόμου και μετατράπηκε σε ζήτημα αντιμετώπισης της εγκληματικότητας και προάσπισης της ασφάλειας (Βιδάλη και Κουλούρης, 2012:236). Πολιτικές φτωχοποίησης και εξαθλίωσης ολόκληρων πληθυσμών και λαών που επιστρατεύονται από την ίδια τη Δύση εις βάρος των αναπτυσσόμενων χωρών (πχ πόλεμοι, γενοκτονίες, επισιτιστική κρίση), με τη συμμετοχή οργανισμών όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα, οδηγούν σε μια κατάσταση που χαρακτηρίζεται ως «πολιτική οικονομία των προσφύγων» (Zizek, 2016:72-74) και στην απόληξή τους προσφέρουν πελατεία στα ποινικά συστήματα ως βολικός εχθρός. Ειδικά στη χώρα μας, κατά τη δεκαετία του '90 και ύστερα, η εθνοτική προέλευση συσχετίστηκε με δραματικό τόνο στον κυρίαρχο λόγο με την εξάπλωση της εγκληματικότητας και συστηματοποιήθηκε η προσπάθεια παρουσίασης των μεταναστών από τα ΜΜΕ και μέρους του πολιτικού κόσμου αλλά και της κοινωνίας ως μιας «*underclass*» με φυσική ροπή στο έγκλημα παρά ως μια περιθωριοποιημένη και οικονομικά ανήμπορη τάξη (Βιδάλη, 2017:63). Επίσης, κατά την παρακολούθηση και επιτήρηση των διαδηλώσεων και πορειών είναι συχνή η εμφάνιση περιστατικών κατάχρησης εξουσίας και αυθαιρεσίας από τις αστυνομικές δυνάμεις εις βάρος κυρίως νέων ατόμων, συλλογικοτήτων και φοιτητών που, ως διακεκριμένο κοινωνικό υποκείμενο με πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση και εν γένει στην καινοτομία και με έμφυτη την τάση αντίδρασης στην καθεστηκία τάξη (Βιδάλη και Κουλούρης, 2012:220), αποτελούν «*πυροκροτητές*» (Young, 2015:34) για το εκάστοτε σύστημα. Με προνομιακό πεδίο δράσης του ποινικοκατασταλτικού μηχανισμού την εγκληματικότητα του δρόμου και υπό το ιδεολογικό φόντο του προτύπου της μηδενικής ανοχής ως βασικό άξονα άσκησης αντεγκληματικής πολιτικής, το οποίο άγει συχνά σε φαινόμενα κατάχρησης εξουσίας από την πλευρά της αστυνομίας (Βιδάλη, 2017:80), η νόμιμα αποδοθείσα διακριτική ευχέρεια εκφυλίζεται σε διακριτική μεταχείριση (Βιδάλη, 2017:82).

Η διακριτική ευχέρεια της αστυνομίας, λόγω του εύρους της, προσδιορίζει και τα είδη της διαφθοράς που μπορεί να απαντηθούν εντός της και χωρίζονται σε μικρή, σε γραφειοκρατική, σε εγκληματική και σε πολιτική (Sumi&Lalicic, 2015:9). Σε κάθε περίπτωση δεν πρόκειται για ζήτημα ατομικής παρέκκλισης αλλά είναι δομικό και

συστημικό φαινόμενο (Bezlon&Gounev, 2012:36). Στον πυρήνα της εμφανίζεται με τη μορφή της δωροληψίας, μιας αθέμιτης υπόγειας συναλλαγής με σκοπό τον παράνομο προσπορισμό ιδιωτικού οφέλους που λειτουργεί εις βάρος της δημόσιας υπηρεσίας και του κοινωνικού συνόλου. Όμως η βαρύτητα και η απαξία της ποικίλει καθώς μπορεί να εντάσσεται σε ένα απλό σχήμα μιας διενεργούμενης ανταλλαγής πχ για τη διαγραφή μιας κλήσης της τροχαίας ή να φτάνει στην ακραία και επικίνδυνή της μορφή μέχρι την ανάπτυξη δικτυακών σχέσεων με το οργανωμένο έγκλημα και την παροχή προστασίας και κάλυψης είτε από το επίσημο σώμα είτε από αντίπαλες οργανώσεις. Αντάλλαγμα σε αυτές τις περιπτώσεις είναι το μοίρασμα της «λειάς», η επίδειξη εύνοιας επ'αμοιβή υπέρ μιας εγκληματικής ομάδας έναντι άλλης, η στοχοποίηση αντίπαλων εγκληματικών ομάδων μέχρι και η εισχώρηση του οργανωμένου εγκλήματος στο επιχειρησιακό πεδίο των αρχών επιβολής του νόμου (Sumi&Lalicic, 2015:10-12). Υπό αυτές τις εκδηλώσεις της, η διαφθορά στο αστυνομικό σώμα συνιστά μέσο χειραγώγησης από τη βαριά οικονομική και οργανωμένη εγκληματικότητα προκειμένου να διατηρήσει και να ισχυροποιήσει την κοινωνική και οικονομική της θέση (Brown&Clocke,2004:274) με την απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος στο μερίδιο οικονομικής και κατ'επέκταση πολιτικής εξουσίας μέσω της λήψης της δυνατότητας για επηρεασμό των πολιτικών αποφάσεων πίσω από τις κλειστές πόρτες.

Εξάλλου, ο παράγοντας της θεατότητας του εγκλήματος επηρεάζει άμεσα και την επιλεκτική εφαρμογή του νόμου από την αστυνομία. Τα εγκλήματα του δρόμου λαμβάνουν χώρα στο δημόσιο χώρο ενώ τα εγκλήματα των ισχυρών τελούνται μέσα σε υπουργικά και επιχειρηματικά γραφεία γεγονός που καθιστά τα δεύτερα μη αντιληπτά και άρα μη δεκτικά εντοπισμού και δίωξης με αποτέλεσμα την πληθωριστική παρουσία μόνο των εγκλημάτων του δρόμου κατά το στάδιο επισήμανσης του εγκλήματος από την αστυνομία (Δασκαλάκης, 1985:85-87). Είναι εκεί που, σύμφωνα με τον Chambliss, η δωροδοκία-διαφθορά μεσολαβεί μεταξύ των εγκλημάτων των ισχυρών και της ποινικής δικαιοσύνης (αστυνομία και δικαστικό σύστημα) και καθορίζει την προτεραιοποίηση της εγκληματοποίησης (Chambliss, 1975:159) κατά τρόπο αντιστρόφως ανάλογο. Ο έχων την οικονομική άνεση να δωροδοκήσει απολαμβάνει και τη διαφοροποιημένη υπέρ του λειτουργία του συστήματος το οποίο είτε τον αφαιρεί από τις εγκληματικές λίστες είτε τον τοποθετεί πολύ χαμηλά και προσχηματικά σε αυτές. Επομένως, διαπιστώνεται ότι η

οικονομική και κοινωνική επιφάνεια και ισχύς του δράστη επηρεάζει αποφασιστικά τον τρόπο αντίδρασης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου από την πλευρά της αστυνομίας κατά το στάδιο της δίωξης και τα όρια της δράσης της. Η παρατήρηση αυτή οδηγεί διαδοχικά στην πεποίθηση περί ευπλαστότητας των ορίων του νόμου υπέρ κάποιων προνομιούχων και εις βάρος κάποιων άλλων «συνήθων υπόπτων» και στην απώλεια της εγγυητικής του λειτουργίας εξαιτίας της επιλεκτικής συγκάλυψης και της ατιμωρησίας (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:129).

Σε συνέχεια των παρατηρήσεων για τη φύση της διαφθοράς στην αστυνομία επισημαίνεται ότι αυτή δεν εμφανίζεται μόνο με τη μορφή του χρηματισμού για την απόκτηση μικρότερων ή μεγαλύτερων ωφελημάτων. Εκδηλώνεται με πληθώρα ενεργειών και συμπεριφορών που κατά κύριο λόγο μοιράζονται το στοιχείο της αντίθεσης στην αρχή της αναλογικότητας. Τέτοιες για παράδειγμα είναι η εξευτελιστική μεταχείριση κατά τη φάση της σύλληψης, η άσκηση υπέρμετρης βίας και πέραν του απολύτως αναγκαίου μέτρου, η εντατική αστυνόμευση συγκεκριμένων περιοχών στις οποίες διεξάγονται επιχειρήσεις «σκούπα» (Βιδάλη, 2017:79-80) και γενικώς η άσκηση καταστολής και η επίδειξη δύναμης η οποία ουδόλως σχετίζεται με την τήρηση της νομιμότητας και τη χρήση της διακριτικής ευχέρειας εντός των άκρων ορίων της αλλά ούτε και με την εν στενή έννοια όψη της διαφθοράς ως δωροδοκία και δωροληψία (Bezlon&Gounev, 2012:37). Πάντως, η βλαπτικότερη όψη διαφθοράς της αστυνομικής εξουσίας, δηλαδή η δικτύωση και οι δοσοληψίες της με το οργανωμένο έγκλημα, αποσιωπάται από την αρμόδια Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων στις περισσότερες περιπτώσεις (Bezlon&Gounev, 2012:39) για προφανείς λόγους κατευνασμού της κοινής γνώμης και αποφυγής της πιθανότητας πρόκλησης έντονης λαϊκής δυσαρέσκειας και αποδοκιμασίας προς το κράτος η οποία θα οδηγούσε σε ανομία κι αναρχία.

2.3.2 Ανισότητα και δικαιοσύνη

Η ποινική δικαιοσύνη με τη στενή της έννοια όπως απονέμεται από τα δικαστήρια στη βάση μιας τυπικής και οριοθετημένης διαδικασίας συνιστά κυρίαρχο βραχίονα του

τυπικού ελέγχου και θεματοφύλακα του κράτους δικαίου με σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων του κατηγορούμενου. Οι αρχές που τη διέπουν, όπως η αρχή της αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας, της αμεροληψίας, το τεκμήριο αθωότητας, η αρχή της νομιμότητας κ.α οριοθετούν την κρατική δράση και μειώνουν το ενδεχόμενο προσβολής των δικαιωμάτων του κατηγορούμενου από τη δυσανάλογη και άδικη κρατική επεμβατικότητα. Ωστόσο, οι διακηρυγμένοι στόχοι της δεν επιτυγχάνονται καθολικά στην πράξη και δεν εφαρμόζονται αδιάκριτα σε όλους τους εγκληματίες που φέρονται ενώπιόν της. Ποικίλοι εξωνομικοί παράγοντες διαφοροποιούν την δικαστική κρίση αναλόγως του υποκειμένου του εγκλήματος και όχι της πράξης του δοκιμάζοντας την ουδετερότητα του ποινικού νόμου αλλά και την ισότητα των πολιτών απέναντί του (Σταμούλη, 2016:277).

Θεωρητικά, ήδη από το στάδιο της ποινικής δίωξης, η έλλειψη διακριτικής ευχέρειας του εισαγγελέα κατά την άσκηση της και η υποχρεωτική κίνησή της σύμφωνα με την αρχή της νομιμότητας αποδυναμώνει την άποψη περί επιλεκτικότητας της εισαγγελικής Αρχής. Στην πράξη όμως, αποδεικνύεται ότι εξωνομικές παράμετροι, που άπτονται της εσωτερικής λειτουργίας του θεσμού και η ανάπτυξη οργανωσιακής κουλτούρας, επηρεάζουν την αμεροληψία της απόφασης (Chambliss, 1968:269). Έτσι, παράγοντες όπως οι τάσεις διεύρυνσης της ποινικής δίωξης με τη διόγκωση των κατηγορητηρίων που γίνεται εξαιτίας της ανασφάλειας των λειτουργών της Αρχής για συγκράτηση του νομικού χαρακτηρισμού και οδηγεί σε μετακύλιση της ευθύνης αξιολόγησης σε μεταγενέστερο στάδιο, η απροθυμία αξιολόγησης του αστυνομικού έργου υπό την έννοια της αβασάνιστης κίνησης διώξεων χωρίς διεξοδική μελέτη των αποδείξεων και λόγοι σκοπιμότητας, όπως η ικανοποίηση του λαϊκού αισθήματος και η εξασφάλιση της παραπομπής στο ακροατήριο, επηρεάζουν αποφασιστικά την εισαγγελική πρωτοβουλία (Σταμούλη, 2016:284-285).

Οι παραπάνω τάσεις ωστόσο δεν εφαρμόζονται στα εγκλήματα των ισχυρών αλλά μόνο στα εγκλήματα των πιο αδύναμων όπως επίσης και στις αλλοιωμένες, σύμφωνα με την κοινή γνώμη, εκδοχές των εγκλημάτων των ισχυρών όπως το οργανωμένο έγκλημα το οποίο αφομοιώνεται ως μια ανεπιθύμητη και αποσπασματική παραφωνία μιας ομαλής κατά τα λοιπά λειτουργούσας οικονομικής πραγματικότητας (Παπαχαλαράμπος, 2019:140). Οι πρακτικές αυτές, σε συνδυασμό με την επικράτηση και κατά το στάδιο της

δίωξης του εγκλήματος εμπεδωμένων και υπεραπλουστευτικών πεποιθήσεων για το εγκληματικό στερεότυπο, συμβάλλουν στη μεροληπτικότητα του μηχανισμού και τη διακριτική μεταχείριση (Βιδάλη, 2017:59). Ειδικότερα, έχει επισημανθεί από σχετικές έρευνες ότι παράγοντες που δεν καθορίζονται από τους νομικούς κώδικες (Καρύδης, 2010:195) όπως η χαμηλή κοινωνική και οικονομική τάξη η οποία αναπόδραστα οδηγεί και στην απουσία αποτελεσματικής νομικής υποστήριξης με αποτέλεσμα την απόσπαση εύκολων ομολογιών, η ηλικία του δράστη η οποία όσο πιο μικρή είναι τόσο περισσότερο συνεπάγεται την έλλειψη προηγούμενης εμπλοκής με το ποινικό σύστημα και άρα την αδυναμία πειστικής υπεράσπισης, το αντρικό φύλο το οποίο ανταποκρίνεται ευκολότερα στις στερεοτυπικές αντιλήψεις για τον εγκληματία και η καταγωγή συντελούν δυναμικά στη νοητική διεργασία λήψης της απόφασης (Ζαραφονίτου, 2004:173-178). Εκτός των ανωτέρω, η εφαρμογή του ποινικού νόμου, που ξεκινά με την έρευνα και τη δίωξη του εγκλήματος, μπορεί να αποτελεί μια γραφειοκρατικής υφής αλληλοδιάδοχη διαδικασία σταδίων που το ένα συνιστά προϋπόθεση εκκίνησης και νομιμότητας του επόμενου, είναι όμως και μια ατομική, νοητική διαδικασία με έντονο το προσωπικό στοιχείο των οργάνων της. Στο πλαίσιο της, διεργασίες όπως η αξιολόγηση του πραγματικού, η επεξεργασία των λεπτομερειών και η αποσιώπηση ή ο υπερτονισμός τους συνυφαίνονται με τα προσωπικά τους γνωρίσματα όπως το ταλέντο και η ικανότητα ή η έλλειψη αυτών, με την ιδιοτέλεια και με την ατομική σκοπιμότητα (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019:199).

Η διαφοροποιημένη αντιμετώπιση από την εισαγγελική και ανακριτική αρχή δεν ελλείπει ούτε από το στάδιο της προδικασίας και την απόφαση για επιβολή προσωρινής κράτησης η οποία στην ελληνική ποινική δικονομία (άρ. 282 ΚΠΔ) προβλέπεται ότι επιβάλλεται όταν ο δράστης είναι ύποπτος φυγής ή ύποπτος τέλεσης νέων εγκλημάτων και δεν επαρκούν οι περιοριστικοί όροι για την επίτευξη των επιδιώξεων του νόμου. Αναπόφευκτα η κρίση επί αυτής σχετίζεται με κριτήρια οικονομικοκοινωνικής τάξης όπως η ύπαρξη μόνιμης κατοικίας και κατ'επέκταση η ιδιοκτησία όπως και η σταθερή εργασία παράγοντες δηλαδή που συνιστούν κυρίαρχους ιδεολογικούς άξονες του ποινικού νόμου και διαχωρίζουν τον κοινωνικά ενταγμένο από τον ανένταχτο άνθρωπο ο οποίος θα τυγχάνει και μειωμένης προστασίας (Βιδάλη και Κουλούρης, 2012:271). Επίσης, καταλυτική επιρροή ασκούν τα στοιχεία της προσωπικότητας του δράστη και η άποψη που θα σχηματίσουν για αυτά οι Αρχές όταν θα βρεθεί ενώπιόν τους (Κουκουτσάκη,

2014). Έτσι, έχει επισημανθεί ότι τα ποσοστά προσωρινής κράτησης εις βάρος φτωχών και περιθωριοποιημένων ανθρώπων είναι πολύ υψηλά (Σορβατζιώτη, 2011:112) αφού τα άτομα αυτά πληρούν εύκολα τις προϋποθέσεις του υπόπτου φυγής. Συνήθως δεν έχουν μόνιμη κατοικία, πολλές φορές είναι οικονομικοί μετανάστες ή γενικότερα δεν πλαισιώνονται από ένα συγγενικό ή φιλικό υποστηρικτικό περιβάλλον με αποτέλεσμα να θεωρείται πιθανότερη η φυγή τους εικασία που στις περισσότερες περιπτώσεις δεν ευσταθεί εξαιτίας της ένδειας που τα κατατρέχει και δεν τους επιτρέπει την ασφαλή έξοδο από τη χώρα ούτε την επιβίωση σε ξένο μέρος (Σορβατζιώτη, 2011:105-106). Ακόμα και η επιβολή χρηματικής εγγύησης ως περιοριστικού όρου αποτελεί δυνατότητα που ευνοεί τους έχοντες καθώς ο προερχόμενος από χαμηλή κοινωνική τάξη δράστης είναι προφανές ότι θα αδυνατεί να την παράσχει. Έτσι, υπάρχουν περιπτώσεις απευθείας επιβολής προσωρινής κράτησης σε μη προνομιούχους δράστες με το σκεπτικό ότι ακόμα και να επιβαλλόταν ο περιοριστικός όρος της εγγύησης αυτός δεν θα τηρούταν κι άρα θα τρεπόταν αυτομάτως σε προσωρινή κράτηση όπως προβλέπει η διάταξη της παρ. 4 του παραπάνω άρθρου (Σορβατζιώτη, 2011: 106-107). Κοντολογίς, η μεταχείριση του δράστη κατά το στάδιο της προδικασίας εξαρτάται από ταξικά κριτήρια που αναπόδραστα θίγουν τους αδύναμους της κοινωνικής δομής και ευνοούν τους ισχυρούς για τους οποίους επιφυλάσσεται επιεικέστερη μεταχείριση από τον ποινικό μηχανισμό.

Περαιτέρω, ούτε και η διαδικασία στο ακροατήριο χαρακτηρίζεται από ουδετερότητα και αμεροληψία. Αναφορικά με τα εγκλήματα των ισχυρών, η οικονομική δυνατότητα του δράστη και το κοινωνικό του status επιτελεί διπλό ρόλο. Επηρεάζει τη δικαστική κρίση ως προς την παράμετρο του πρότερου έντιμου βίου υπό την άποψη ότι η εμπλοκή τους με την οικονομία και τις επιχειρήσεις τούς καθιστά παράγοντες παροχής εργασίας και ασφάλειας στο κοινωνικό σύνολο και άρα δύσκολα καταγιγνώσκεται ενοχή εις βάρος τους για οικονομικά εγκλήματα (Κουράκης, 2017:248-249). Παράλληλα, η οικονομική επιφάνεια αυτής της περίπτωσης κατηγορουμένων ασκεί επιρροή και στην ποιότητα της νομικής τους εκπροσώπησης και του παραγόμενου υπερασπιστικού έργου για το οποίο εργάζονται επώνυμοι και αδρά αμειβόμενοι δικηγόροι με σκοπό τη μεσολάβηση και διαπραγμάτευση της τιμωρίας και των ποινών (Ηλίας, 2006:1023). Εκείνοι συνεπικουρούν το έργο του δικαστή και φροντίζουν για την επιεικέστερη απόφαση πολύ πιο αποδοτικά συγκριτικά με κάποιον αδύναμο κοινωνικά κατηγορούμενο ο οποίος δε διαθέτει τους πόρους για μια

ηχηρή εκπροσώπηση (Καρύδης, 2010:193-195). Οι πλούσιες διασυνδέσεις αυτών των επαγγελματιών τόσο με τη δικαστική αρχή όσο και με πολιτικά πρόσωπα καθιστούν συχνά τόσο απροκάλυπτη τη δράση τους που το παζάρεμα της ποινής ή και η καθιέρωση αδειών και άλλων ευεργετικών παροχών για τον κρατούμενο γίνεται σε καθεστώς εκβιασμού με αντάλλαγμα υπέρογκες χρηματικές αμοιβές (Κοντογιάννης, 2019).

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, και στην περίπτωση της απονομής του δικαιοδοτικού έργου από τα ποινικά δικαστήρια, η διακριτική ευχέρεια της δικαστικής κρίσης επιτρέπει την εμφάνιση στοιχείων επιλεκτικότητας ή και παρείσφρησης στοιχείων διαφθοράς. Τούτο διότι ο νομικός συλλογισμός και η τελική απόφαση δεν αποτελούν αμιγώς προϊόν των νομικών διατάξεων, δηλαδή μιας στεγνής νομοκοτυπικής αποτύπωσης απαλλαγμένης από το υποκειμενικό στοιχείο αλλά διαμορφώνονται βάσει και της ατομικής ευσυνειδησίας, των αξιακών προταγμάτων και των ιδεολογικών προσανατολισμών του δικαστή (Καρύδης, 2010:195). Εν τέλει, από τη συνολική του στάση ζωής όπως αυτή καθορίζεται κι από την επαγγελματική του πορεία και γενικότερα το περιβάλλον του (Δασκαλάκης, 1985:124-125). Οι προαναφερόμενες διαπιστώσεις δεν ανοίγουν θέμα αποψίλωσης αυτής της διακριτικής ευχέρειας αλλά τονώνουν το επιχείρημα ότι η αιτιολογία της απόφασης πρέπει, εκτός από το να εξυπηρετεί τη δικαστική αρχή ως εξουσία, να νομιμοποιεί και το δικαστή ως έλλογα κρίνον όργανο, όπως παρατηρεί η Καϊάφα-Γκμπάντι, ώστε να μετατρέπεται σε θεσμικό φραγμό στη διαφθορά (Ζαμπίτης, 2016: 468). Εξάλλου, η ευρεία ευχέρεια ενός πολιτειακού οργάνου που αποτελεί φορέα της δικαστικής εξουσίας η οποία εκδηλώνεται με ανεπαρκή αιτιολόγηση έκθετη στον υποκειμενισμό δοκιμάζει τις αντοχές του Κράτους Δικαίου και προσβάλλει την πρωταρχία του νόμου η οποία πρέπει να θεωρείται δεδομένη ανεξαρτήτως του υπόβαθρου και της αναγνωρισιμότητας του δράστη ή των δικηγόρων του ή της σημασίας της δίκης (Ζαμπίτης, 2020).

Για παράδειγμα, η παραπάνω ευχέρεια φανερώνεται εναργώς κατά τη σημασιολογική εξειδίκευση αόριστων εννοιών που βρίθουν στον Ποινικό Κώδικα και στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (πχ χρηστά ήθη, έντιμος κοινωνικός βίος, ανάρμοστη συμπεριφορά, επικίνδυνος δράστης κλπ) η οποία αποτελεί προϊόν της προσωπικής και άρα υποκειμενικής ερμηνείας του δικαστή. Η ερμηνεία αυτή καθορίζεται από τις αντιλήψεις και προσλαμβάνουσές του που με τη σειρά τους διαπλάθονται από τις διαρκώς

μεταβαλλόμενες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές συνθήκες. Η υποκειμενικότητα κατά την αξιολόγηση και εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και η διαδικασία υπαγωγής συνιστά μια νοητική διεργασία όχι απαλλαγμένη από τα κυρίαρχα πρότυπα που έχει καλλιεργήσει και επιβάλλει ηγεμονικά η αστική κουλτούρα τα οποία άγουν συχνά τη δικανική κρίση σε εφαρμογή μη απροσωπώληπτων κριτηρίων και επιδρούν εξωθεσμικά κατά τη διαμόρφωση της απόφασης (Καρύδης, 2010:207). Έτσι, επέρχεται διάσταση μεταξύ της πράγματι εκδοθείσας απόφασης και των αποτελεσμάτων που αυτή επιφέρει και του διακηρυκτικού σκοπού των αποφάσεων της ποινικής δίκης (Καρύδης, 2010:210). Η ιδεολογική αυτή επικράτηση αναπότρεπτα διαχωρίζει το κοινωνικό σώμα σε έχοντες και μη έχοντες και προεξοφλεί την ευϋποληψία τους αναλόγως ενώ συμβάλλει και στη διαιώνιση μιας ενιαίας κοινωνικής αντίδρασης απέναντι στο έγκλημα. Ωστόσο, εκτός από τη συγκεκριμενοποίηση των παραπάνω αόριστων εννοιών στη βάση μιας ατομικής αξιολόγησης η οποία διευρύνει τα περιθώρια διακριτικής μεταχείρισης από την πλευρά του δικαστή σε βάρος των αδύναμων και η δικαστική τους αμφισβήτηση με νομικά μέσα φαντάζει ως προνόμιο των λίγων και εύρωστων εξαιτίας της φύσης του δικαστικού τους ελέγχου. Βάσει του ισχύοντος δικονομικού συστήματος, τυχόν ανατροπή προηγούμενων δυσμενών δικαστικών κρίσεων ως προς το εννοιολογικό περιεχόμενο των αόριστων εννοιών μπορεί να γίνει, μεταξύ άλλων, μόνο για έλλειψη της ειδικής αιτιολογίας που απαιτεί το Σύνταγμα (άρ. 510 παρ.1 ΚΠΔ) ως έκφανση της κακής χρήσης της διακριτικής ευχέρειας από την πλευρά του δικαστή και μόνο στον αναιρετικό βαθμό. Πόσοι όμως υπόλογοι ενώπιον της δικαιοσύνης με χαμηλά εισοδήματα έχουν την δυνατότητα και την υπομονή να καταφύγουν για μια δικαιοδική κρίση στον Άρειο Πάγο; Η απάντηση είναι μάλλον προφανής.

Η διακριτική ευχέρεια κατά την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης απαντάται σε μεγάλο βαθμό και κατά το στάδιο επιμέτρησης των ποινών. Η σχετική απόφαση συνήθως δεν απολαμβάνει διεξοδικής και ενδελεχούς αιτιολογίας με συνέπεια να παρουσιάζονται φαινόμενα ανομοιογενών κρίσεων για ίδιες υποθέσεις. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει τον υποκειμενισμό και τις προσωπικές αντιλήψεις του δικαστή ως προς του σκοπούς που επιτελεί η ποινή και άγει σε ανισότητα της ποινικής διαδικασίας αλλά και σε ανασφάλεια του δικαίου (Κουράκης, 2020:580-581). Η ανισότητα στην ποινική δίκη εκδηλώνεται κατά το ίδιο στάδιο και με τη δυνατότητα μετατροπής της στερητικής της ελευθερίας

ποινήs σε χρηματική όταν αυτή η δυνατότητα παρέχεται οριζόντια σε όλους τους δράστες όλων των αδικημάτων χωρίς τη λήψη υπόψη κοινωνικοοικονομικών κριτηρίων αφού σε αυτήν την περίπτωση ευνοούνται οι έχοντες και ισχυροί (Κουράκης, 2017:250).

Συμπληρωματικά με τα ανωτέρω, η μη ισότιμη στάση του ποινικού δικαστή απέναντι στο έγκλημα και τον εγκληματία δεν είναι μια αποτύπωση της στιγμής που εκδηλώνεται ξαφνικά και άπαξ με την κατάγνωση της αθωότητας ή της ενοχής και την επιμέτρηση της ποινής αλλά συνιστά την απόληξη μιας συστημικής επιλεκτικής διαδικασίας που κινείται σε όλο το φάσμα του μηχανισμού απονομής της, από τη νομοθέτηση μέχρι την εκτέλεση των αποφάσεων και των ποινών. Έτσι, όσον αφορά την πρωτογενή εγκληματοποίηση που συντελείται με τη νομική αποτύπωση των αδικημάτων, η συμμαχία πολιτικής και οικονομικής εξουσίας που εδράζεται στα κοινά τους συμφέροντα πετυχαίνει είτε την αποφυγή του ποινικού νόμου ή τη θέσπιση «ανώδυνων» διατάξεων ή κατοχυρώνει την απόκρυψη, την αποσιώπηση και την αδυναμία δίωξης. Τούτο συμβαίνει προεχόντως στα εγκλήματα των ισχυρών όπου δεν υπάρχει διακριτό θύμα αλλά ούτε και διακριτός δράστης καθώς η εγκληματική συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα οργανωσιακής δράσης προερχόμενης από νομικό πρόσωπο, πολιτικής ή οικονομικής φύσης, το οποίο, τουλάχιστον κατά το ελληνικό δίκαιο, στερείται ποινικής ευθύνης ενώ η βλάβη διαχέεται στο χρόνο και στο κοινωνικό σύνολο. Κατά συνέπεια, η δικαστική κρίση εκτίθεται στην προσωπική ερμηνεία και η πιθανότητα καταδίκης συρρικνώνεται εξαιτίας των αποδεικτικών δυσχερειών (Σπινέλλης, 2013:5-9).

Περαιτέρω, η προχειρότητα της νομοθέτησης, η πολυνομία και η κακονομία, οι εννοιολογικές ασάφειες, οι φωτογραφικές διατάξεις ή τα «παραθυράκια» στο νόμο, οι εμβόλιμες άσχετες διατάξεις μέσα σε εντελώς διαφορετικής φύσης νομοσχέδια που μοιραία λανθάνουν της προσοχής του κοινοβουλευτικού ελέγχου και η υποχώρηση των νομοπαρασκευαστικών ομάδων στις πιέσεις του «lobbying» είναι μερικές μόνο από τις πρακτικές που σκόπιμα ή μη ακολουθούνται προκειμένου να επιτυγχάνεται η χειραγωγή της διαδικασίας νομοθέτησης (Κοσμάτος&Λαμπάκης, 2019:191-194) η οποία αναπόδραστα συγκαθορίζει και την ποιότητα των δικαστικών αποφάσεων. Η υποβάθμιση του νομοθετικού έργου και η χρησιμοποίηση του νόμου για την προώθηση ιδιωτικών συμφερόντων αυξάνει τις πιθανότητες για την ύπαρξη μιας διεφθαρμένης

δικαιοσύνης που με όχημα τις δικαστικές αποφάσεις παρέχει ασυλίες και προνόμια στους οικονομικά ισχυρούς.

Τέλος, θεμελιωτικός παράγοντας επιλεκτικότητας στη δικαιοσύνη που ανάγεται στον τρόπο οργάνωσής της, τουλάχιστον στη χώρα μας, και μάλιστα κατοχυρώνεται συνταγματικά, είναι ο διορισμός των επικεφαλής των τριών ανώτατων δικαστηρίων της χώρας από το υπουργικό συμβούλιο (Κοσμάτος&Λαμπάκης,2019:206). Η θεσμοθετημένη αυτή πρακτική συνιστά ενδείκτη διαφθοράς εξαιτίας του ρόλου ενίσχυσης της αλληλεξάρτησης των συμφερόντων μεταξύ οικονομικής, πολιτικής και δικαστικής εξουσίας που διαδραματίζει για την οποία η χώρα μας έχει επικριθεί από την GRECO και στην τελευταία της έκθεση αξιολόγησης για το 2021 (βλ. Έκθεση Αξιολόγησης της Ελλάδας από την Ομάδα Κρατών κατά της διαφθοράς του Συμβουλίου της Ευρώπης). Στην ίδια κατεύθυνση, η μεταπήδηση απερχόμενων ανώτατων δικαστών μετά τη λήξη της θητείας τους σε θέσεις συμβούλων πολιτικών προσώπων ή προέδρων ανεξάρτητων αρχών, εν είδει μιας de facto συγχώνευσης εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας, υποδηλώνει αδιαφάνεια, σχέσεις συναλλαγής, αμφίδρομες εξαρτήσεις και καταδεικνύει εν τέλει και τη σκοπιμότητα της δικαστικής αρχής ως προς τα συμφέροντα που επιδιώκει να προασπίσει.

2.3.3 Ανισότητα και σωφρονιστικό σύστημα

Την έκδοση καταδικαστικής ποινικής απόφασης στερητικής της ελευθερίας ακολουθεί η έκτιση της απονεμόμενης κύρωσης σε κατάσταση κράτησης. Η ταξικότητα της δικαιοσύνης, εκφάνσεις της οποίας περιγράφηκαν ανωτέρω, δεν αντιστοιχεί μόνο στη διαδικασία θεσμικής αποτύπωσης του ποινικού νόμου και στον τρόπο εφαρμογής του που συναρτάται με την εξυπηρέτηση κάποιων συμφερόντων. Συνδέεται και με την διαφοροποιημένη μεταχείριση της ανομίας από το ποινικοκατασταλτικό σύστημα ως αναπόσπαστο μέρος του κατά την επιβολή και επίδειξη κρατικής κυριαρχίας (Foucault, 1989:359). Η διαπίστωση αυτή δεν εξαιρεί από το πεδίο εμβέλειάς της ούτε τη φυλακή και το ρόλο της στο νεωτερικό και μετανεωτερικό κράτος ως θεσμικό όργανο επιβολής πειθάρχησης και γενικής τακτικής καθυπόταξης η οποία κατανέμει, διαφοροποιεί, ρυθμίζει και χρησιμοποιεί το έγκλημα (Foucault, 1989:364) και τελικά το επεκτείνει

οργανώνοντάς το πρώτα σε έναν κλειστό χώρο (Foucault, 1989:358). Οι αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητά της ως προς τη μείωση του εγκλήματος που είναι και ο επίσημος λόγος δημιουργίας της έγκεινται στην εσωτερική αντίφαση που την χαρακτηρίζει ως θεσμό με τιμωρητικό και ταυτόχρονα με επανεντακτικό στην κοινωνία χαρακτήρα που από τη μια απομακρύνει τον εγκληματία από την κοινωνία και τον μεταφέρει σε ένα μάλλον επιβλαβές περιβάλλον για να τον επαναφέρει εκ νέου στη συνέχεια σε αυτήν (Βαρβατάκος, 2016:2395-2396). Η αντίφαση αυτή και η εξισορρόπηση των αντίθετων τάσεων αλλά και δομικά της προβλήματα όπως η υποστελέχωση, η υποχρηματοδότηση, η ευκαιριακή αντιμετώπιση του θέματος του υπερπληθυσμού των φυλακών και η ανεπαρκής εκπαίδευση του προσωπικού τους συμβάλλουν στη διακριτική μεταχείριση των κρατουμένων η οποία υπονομεύει τους αποκαταστατικούς της σκοπούς. Παράλληλα, διευκολύνεται η ανάπτυξη άτυπων συμφωνιών και συναλλαγών μεταξύ των εγκλείστων σαν ένα είδος εκ των έσω εξισορρόπησης και διασφάλισης της ομαλότητας (Σπανουδάκη, 2022:294-295).

Καταρχήν, βάση για οποιασδήποτε λειτουργική δραστηριότητα εντός φυλακής είναι η μεταχείριση με αξιοπρέπεια όλων των κρατουμένων ανεξαρτήτως οικονομικής και κοινωνικής τάξης από το προσωπικό (Coyle, 2012:19). Στο πλαίσιο αυτό όλοι οι κρατούμενοι, ανεξαρτήτως της βαρύτητας της πράξης που διέπραξαν, δικαιούνται την απόλαυση επανορθωτικών πολιτικών που αποσκοπούν στην εκπαίδευση και διαπαιδαγώγηση με στόχο την επανένταξη στην κοινωνία αλλά και τον σεβασμό των δικαιωμάτων τους και την ισότιμη μεταχείρισή τους με όρους αξιοπρέπειας (Gul, 2018: 70-71) και αποκλεισμού της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης σύμφωνα και με τις διεθνείς δεσμεύσεις της χώρας (Χατζηθεοδώρου, 2016:2408-2411).

Παρ'όλα αυτά και πέρα από τους επίσημους προγραμματικούς στόχους του σωφρονιστικού συστήματος, η τιμωρητική διάστασή του είναι περισσότερο ορατή ιδίως στην ελληνική περίπτωση. Η ταξικότητα της κοινωνίας αντικατοπτρίζεται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο και μέσα στη φυλακή (Σπανουδάκη, 2022:283) με το βίωμα της ανισότητας να γίνεται περισσότερο αντιληπτό, έως και οδυνηρό, από τους πιο αδύναμους οικονομικά και κοινωνικά τμήματα. Τα παραπάνω αναφερόμενα δομικά προβλήματα και οι διαχρονικές ελλείψεις του συστήματος των φυλακών που εδράζονται στην

αδυναμία του κράτους να ενσκήψει σοβαρά στο ποινικό φαινόμενο υπό αυτή την οπτική του (Βιδάλη, 2017:84) και οι οποίες αφορούν ελλείψεις τόσο σε έμπυχο όσο και άψυχο υλικό, η ένδεια των πόρων, ο φόβος και η παθητική στάση των σωφρονιστικών υπαλλήλων, εξαιτίας των απειλών που δέχονται από τους οργανωμένους κρατούμενους, όπως και ο υπερπληθωρισμός των ιδρυμάτων, ο οποίος την τελευταία 15ετία έχει λάβει εκρηκτικές διαστάσεις παρά τις ανά διαστήματα ελάχιστα αποτελεσματικές αποσυμφορήσεις τους (Κουλούρης, 2020:142-149), οξύνουν ακόμα περισσότερο τις ανισότητες. Οι έγκλειστοι διαβιώνουν σε σχεδόν απάνθρωπες συνθήκες, στοιβαγμένοι, βρώμικοι, με υποβαθμισμένη διατροφή και εν γένει εντός ενός ανθυγιεινού περιβάλλοντος, δεχόμενοι τις πιέσεις και τις απειλές των δυνατών κι οργανωμένων της φυλακής (Αντωνόπουλος, 2014). Επιπλέον παράγοντας ανισότητας είναι αυτός της καταγωγής καθώς η συντριπτική πλειοψηφία των έγκλειστων αφορά αλλοδαπούς οι οποίοι είναι αλλόγλωσσοι γεγονός που καθιστά δυσχερή, ή και αδύνατη, την επικοινωνία τους με ένα ελλιπώς εκπαιδευμένο προσωπικό τόσο σε θέματα εκμάθησης γλωσσών όσο και σε θέματα πολιτισμικής διαφορετικότητας. Κατά συνέπεια, γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης μεσαζόντων διερμηνέων με αντάλλαγμα την παροχή εξυπηρετήσεων (Βαρβατάκος, 2016:2390-2391). Η φτώχεια των πιο αδύναμων αναπαράγεται και κατά το διάστημα της κράτησης με τους τελευταίους να επιδίδονται σε παράνομες ενέργειες για χάρη άλλων κρατουμένων και υπό τις απειλές τους όπως πχ η πώληση ναρκωτικών προκειμένου να εξασφαλίσουν ελάχιστα χρήματα. Οι ενέργειες αυτές θέτουν σε διακινδύνευση τη διαγωγή τους και έχουν αντίκτυπο στην πειθαρχική τους κατάσταση που επηρεάζει συνακόλουθα και τη δυνατότητα χορήγησης αδειών (Σορβατζιώτη, 2011:204-205). Η απουσία ενός υποστηρικτικού δικτύου με πυρήνα την οικογένεια, η οποία ομοίως πολλές φορές οδηγείται και αυτή στο έγκλημα εξαιτίας του στιγματισμού και της οικονομικής εξαθλίωσης που επέρχεται από την απουσία του αρχηγού της (Foucault, 1989:353), επηρεάζει τον αριθμό των επισκεπτηρίων και τον αριθμό των αδειών καθώς αυτή η κατηγορία εγκλειστων και να βγει προσωρινά με άδεια από τη φυλακή δεν έχει που να καταφύγει. Πέραν αυτού, η δυνατότητα χορήγησης αδειών συναρτάται με την προσωπικότητα του κρατούμενου και με την πιθανότητα τέλεσης νέων αδικημάτων παράγοντες που καταφανώς πληρούνται περισσότερο από τους περιθωριοποιημένους κρατούμενους οι οποίοι για λόγους ανάγκης αναμενόμενα θα

σχετιστούν εκ νέου με εγκληματικές πράξεις κατά την έξοδό τους με αποτέλεσμα τελικά τη στέρησή τους (Σορβατζιώτη, 2011:200-202).

Σε αντίθεση με την κοινωνική τάξη της βάσης, το πρόσωπο του σωφρονιστικού μηχανισμού δεν φαίνεται να είναι τόσο σκληρό προς τους ισχυρούς κρατούμενους. Τα πρόσωπα αυτά, συνήθως μορφωμένα, προέρχονται από τα ανώτερα επίπεδα της κοινωνικής κλίμακας. Στον πρότερο βίο τους απολάμβαναν επαγγελματικού και κοινωνικού κύρους και διατηρούσαν σημαντικές γνωριμίες με ποικίλους πολιτικούς και οικονομικούς κύκλους ενώ επίσης τυγχάνουν και προστατευόμενοι «ονομάτων» από τον δικηγορικό χώρο. Το προγενέστερο επίπεδό τους το μεταφέρουν κι εντός της φυλακής υπό την έννοια ότι, όσο ξαφνική και αναπάντεχη να είναι η αλλαγή που βιώνουν στην καθημερινότητά τους, διατηρούν την ψυχραιμία, τους καλούς τρόπους, τη διάθεση συνεργασίας με τους υπαλλήλους των φυλακών και γενικά διαμορφώνουν ένα χαμηλό και αθόρυβο προφίλ. Το προφίλ τους συμπυκνώνεται στην επιθυμία τους να μην ενοχλούνται από άλλους κρατούμενους και δη του οργανωμένου εγκλήματος ή του κοινού ποινικού δικαίου και να διαβιούν κατά το δυνατόν ομαλότερα μέχρι τη σίγουρη και γρήγορη επάνοδό τους στη ζωή εκτός φυλακής. Το status τους ευνοεί την αποδοτικότερη διεκδίκηση των αιτημάτων τους για τα οποία συνήθως διαπραγματεύονται κατευθείαν με τη διεύθυνση της φυλακής χωρίς τη μεσολάβηση τριβής με το προσωπικό έναντι του οποίου είναι ήρεμοι και φιλικοί. Κατασκευάζουν μια δική τους ατομική εκδοχή αλήθειας και δεν αφομοιώνουν το εγκληματικό στίγμα ούτε την ετικέτα του εγκληματία (Κασάπογλου, 2016:698) στάση στην οποία συμβάλει και η χαμηλότερη κοινωνική απαξία των αδικημάτων. Αντιμετωπίζουν δε την τροπή αυτή της ζωής τους ως μια μικρή παρένθεση που άνοιξε και θα κλείσει σύντομα και συνεπώς λειτουργούν ατομικά, χωρίς ενσωμάτωση σε ομάδες και με γνώμονα την καλλιέργεια κλίματος εμπιστοσύνης (Σπανουδάκη, 2022:271-274). Στο πλαίσιο αυτό, δέχονται ευμενέστερη μεταχείριση σε σχέση με τους φτωχούς και περιθωριοποιημένους κρατούμενους με την απόδοση σε αυτούς καλύτερων και μεγαλύτερων κελιών στα οποία δεν συνωστίζονται όπως οι υπόλοιποι (Ορφανάκη, 2016:189) και έχουν καλή σχέση με το προσωπικό το οποίο διάκειται ευνοϊκά απέναντί τους συχνά από το φόβο πρόκλησης αντιδράσεων από τις υψηλές διασυνδέσεις που έχουν τα πρόσωπα αυτά με τον έξω κόσμο και οι οποίες λειτουργούν παρασκηνιακά (Σπανουδάκη, 2022:275). Μάλιστα λόγω και της

προηγούμενης επαγγελματικής τους δραστηριότητας και της προέλευσής τους γενικώς από τα μεσαία και ανώτερα στρώματα της κοινωνικής ιεραρχίας θεωρούνται πιο αξιόπιστοι και τοποθετούνται σε πιο υπεύθυνες θέσεις εργασίας, δηλαδή διοικητικού και γραφειοκρατικού τύπου, γεγονός που συντείνει στην ενδιάθετη διαφοροποίηση που αισθάνονται από τους άλλους κρατούμενους (Κασάπογλου, 2016:699) οι οποίοι αντιθέτως απασχολούνται σε θέσεις χειρώνακτα (Σπανουδάκη, 2022:291). Ιδίως ο τομέας της απασχόλησης εντός φυλακής αποτελεί σημαντική εστία διακρίσεων (Coyle, 2012:237-238). Επιπλέον, δέχονται περισσότερα επισκεπτήρια λόγω της διατήρησης ζωντανής και συμπαγούς της σχέσης με την οικογένεια που τους υποστηρίζει, τους προσφέρει ασφάλεια και λειτουργεί ανασταλτικά για την αφομοίωση από τους ίδιους κουλτούρας εγκλείστου (Κασάπογλου, 2016:700). Λόγω του γεγονότος ότι δεν υπάρχει ο φόβος εισαγωγής παράνομων ειδών, τα επισκεπτήρια επιτρέπονται συχνότερα για αυτούς ενώ γενικά η θεσμοθέτηση της δυνατότητας διατήρησης ατομικού λογαριασμού έως 900 ευρώ μηνιαίως ευνοεί την κατηγορία αυτή κρατουμένων καθώς είναι πιο εύρωστη οικονομικά. Αντιστάθμισμα σε αυτά τα προνόμια είναι η παροχή ειδών ανάγκης σε άλλους κρατούμενους με αντάλλαγμα την ησυχία της (Σπανουδάκη, 2022:288-289). Εντούτοις, η ανατροπή στη ζωή τους και η εμπλοκή με το ποινικό σύστημα σε επίπεδο σωφρονισμού αποτελεί για αυτούς μια άκρως τραυματική εμπειρία για την οποία είναι απροετοίμαστοι συνήθως λόγω και της κουλτούρας ατιμωρησίας που χαρακτηρίζει το οικονομικό έγκλημα γεγονός που προκαλεί τη συμπάθεια και την επιείκεια των υπαλλήλων (Σπανουδάκη, 2022:282). Η έντονα αρνητική αυτή εμπειρία εκτονώνεται γρήγορα λόγω του αυξημένου βαθμού ευελιξίας και προσαρμοστικότητάς τους σε οποιαδήποτε νέα συνθήκη (Κασάπογλου, 2016:698).

Σε γενικές γραμμές το πολιτισμικό και κοινωνικό προφίλ του δράστη εκτός φυλακής μεταφέρεται αυτούσιο κι εντός φυλακής και επηρεάζει αναλόγως και τη στάση των σωφρονιστικών υπαλλήλων οι οποίοι, δικαιολογημένα σε περιπτώσεις που δοκιμάζουν το φόβο της απειλής ή αδικαιολόγητα όταν στείρα αναπαράγουν το κοινωνικό στερεότυπο για τον εγκληματία, προβαίνουν σε ενέργειες που ενέχουν διακριτική μεταχείριση. Στο σημείο αυτό πρέπει να υπογραμμισθεί και η διαφθορά μερίδας υπαλλήλων ως αιτία ενίσχυσης των ανισοτήτων η οποία δημιουργεί ένα κύκλωμα χορήγησης παροχών και εξυπηρετήσεων που κινούνται από την προμήθεια κάποιων ειδών (πχ κινητά, ουσίες)

μέχρι την οργάνωση και διευκόλυνση αποδράσεων (Λαμπρόπουλος, 2021). Είναι πρόδηλο ότι η ύπαρξη διαφθοράς στις τάξεις του υπαλληλικού προσωπικού της φυλακής ακυρώνει την οποιαδήποτε στόχευση για ισότιμη και αξιοπρεπή μεταχείριση των κρατούμενων και αναστέλλει την αποτελεσματικότητα του συζευκτικού τους ρόλου ως συνδυημένου κρίκου μεταξύ κρατούμενων και κοινωνίας (Βαρβατάκος, 2016:2392). Ωστόσο, πέραν της προσωπικής στάσης του εκάστοτε σωφρονιστικού υπαλλήλου απέναντι στον έναν ή στον έτερο έγκλειστο, η αύξουσα τιμωρητικότητα του συστήματος της φυλακής, που εκδηλώνεται με την επικράτηση δυσμενέστατων συνθηκών διαβίωσης και την κυριαρχία των ανισοτήτων, απομακρύνει το ενδεχόμενο της όποιας φιλελευθεροποίησης του συστήματος με την μείωση των ποινών ή την επιβολή εναλλακτικών, την αποσυμφόρηση των καταστημάτων κράτησης και τη βελτίωση των συνθηκών (Αντωνόπουλος, 2014). Εμποδίζεται έτσι η ανάπτυξη των αποτελεσμάτων της ειδικοπροληπτικής λειτουργίας του σωφρονισμού ο οποίος τελικά επιβάλλεται με μοναδικό σκοπό την αχρήστευση του εγκληματία απηχώντας αντιλήψεις της κλασικής θεωρίας για το έγκλημα και την επαναφορά αυταρχικών και συντηρητικών προτύπων αντεγκληματικής πολιτικής (Βιδάλη, 2017:18-19).

3. Η θεσμοθέτηση της έγκλησης στα περιουσιακά αδικήματα του νέου ΠΚ

Στο νέο Ποινικό Κώδικα που τροποποιήθηκε αρχικά με το ν. 4619/2019 (ΦΕΚ Α'/95/11.06.2019) αλλά και με μεταγενέστερα νομοθετήματα, εκτός από τις λοιπές αλλαγές, επήλθαν μεταβολές και στο ζήτημα του τρόπου έναρξης της ποινικής δίωξης στα εγκλήματα κατά της περιουσίας και της ιδιοκτησίας. Οι εν λόγω μεταβολές έχουν εγείρει προβληματισμούς σε μέρος της θεωρίας στο βαθμό που θέτουν εν αμφιβόλω τη διατήρηση της ισχύος της αρχής περί της αυτεπάγγελτης δίωξης του εγκλήματος εκ μέρους της Πολιτείας. Τούτο διότι προκρίθηκε από τον ποινικό νομοθέτη η επιλογή της επέκτασης της κατ'έγκληση δίωξης και στα αδικήματα αυτά, που παραδοσιακά διώκονταν αυτεπαγγέλτως, και μάλιστα σε περιπτώσεις και στην κακουργηματική τους μορφή (Βρούστης, 2021:161). Υπό το πρίσμα της ανάλυσης που προηγήθηκε στα προηγούμενα δύο κεφάλαια, η επιλογή αυτή φαίνεται να ευνοεί ιδιαίτερα τον κύκλο του οικονομικού εγκλήματος, καθώς αυτό είναι που προεχόντως βάλλει κατά του αγαθού της περιουσίας, με την απεξάρτηση της δίωξης από την κρατική πρωτοβουλία και την ανάθεσή της στον αμέσως ζημιωθέντα από το έγκλημα. Μια τέτοια προοπτική διευκολύνει το έργο της εγκληματικότητας των ισχυρών.

3.1 Επισκόπηση των αδικημάτων του 23^{ου} κεφαλαίου του ΠΚ για τα οποία απαιτείται η υποβολή έγκλησης υπό το νέο καθεστώς και ειδικότερα για τα εγκλήματα περιουσίας

Με τη γενική διάταξη του άρ. 405 παρ. 1 ΠΚ όπως σήμερα έχει διαμορφωθεί ύστερα από αρκετές τροποποιήσεις που ακολούθησαν τον αρχικό μεταρρυθμιστικό νόμο του 2019, ορίζονται τα περιουσιακά εγκλήματα για τα οποία απαιτείται η υποβολή έγκλησης του άρ. 51 ΚΠΔ από τον αμέσως παθόντα. Σε αυτά, στην προγενέστερη φάση, ο δράστης αντιμετώπιζε τον μείζονα κίνδυνο της αυτεπάγγελτης δίωξης από την εισαγγελική αρχή.

Έτσι, σε αυτά περιλαμβάνονται η κατά άρ. 386 παρ. 1 ΠΚ απάτη και η κατά το άρ. 386^A παρ.1 ΠΚ απάτη με υπολογιστή είτε στην πλημμεληματική είτε στην κακουργηματική της μορφή δηλαδή στη δεύτερη περίπτωση εφόσον η προκληθείσα ζημία υπερβαίνει το ποσοτικό όριο των 120.000 ευρώ. Ομοίως, απαιτείται έγκληση όπως είναι αναμενόμενο και για την απάτη μικρής αξίας του άρ. 387 ΠΚ και για την κατά το άρ. 389 ΠΚ απατηλή πρόκληση βλάβης. Όσον αφορά το αδίκημα της απιστίας, το οποίο τυποποιείται στο άρ. 390 ΠΚ, απαιτείται για τη δίωξη της έγκληση τόσο στο βαθμό του πλημμελήματος ανεξαρτήτως του προσώπου του παθόντος όσο και σε αυτόν του κακουργήματος όταν η απιστία στρέφεται άμεσα κατά πιστωτικού ή χρηματοδοτικού ιδρύματος ή επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα. Δηλαδή με τη νεότερη αυτή ρύθμιση που εισάγει εξαιρετικό καθεστώς για την απιστία σε βάρος τραπεζών σε σχέση με τα υπόλοιπα νομικά πρόσωπα για την κίνηση της ποινικής διαδικασίας χρειάζεται η υποβολή έγκλησης ακόμα και στην κακουργηματική όψη της. Το γεγονός αυτό διαφοροποιεί σημαντικά τα πιστωτικά ιδρύματα από άλλες επιχειρήσεις όπου τουλάχιστον στις περιπτώσεις απιστίας σε βαθμό κακουργήματος επεμβαίνει αυτεπάγγελτα η πολιτεία για την άσκηση της ποινικής δίωξης. Τέλος, με την καταδολίευση δανειστών του άρ. 397 ΠΚ και την τοκογλυφία κατά το άρ. 404 ΠΚ κλείνει ο κύκλος των περιουσιακών αδικημάτων που διώκονται υπό τον νέο ΠΚ κατ'έγκληση (Τράπεζα νομικών πληροφοριών «ΝΟΜΟΣ»).

Ειδικότερα η καθιέρωση της έγκλησης ως ουσιαστική και δικονομική προϋπόθεση έναρξης της δίωξης για το αδίκημα της απιστίας κατά τραπεζών, ακόμα και στην περίπτωση της επέλευσης βέβαιης ζημίας άνω των 120.000 ευρώ, εισήχθη εκ των υστέρων με το άρ. 12 παρ.3 ν. 4637/2019 με την ευκαιρία της αποσόβησης της έντονης κριτικής και δυσaráεσκειας που εισέπραξε ο ν. 4619/2019 από μερίδα του τύπου και της κοινής γνώμης. Κι αυτό επειδή υιοθετούσε ελαστικότερη στάση απέναντι σε μια σειρά περισσότερο ορατών κοινωνικά εγκλημάτων τα οποία σκοπίμως υπερπροβάλλονται για την ενίσχυση αντανάκλαστικών φόβου και ανασφάλειας. Εν ολίγοις, η αντιμετώπιση του ποινικού νόμου για αυτό το αδίκημα δεν αποτέλεσε επίκεντρο του δημόσιου διαλόγου (Κοσμάτος, 2020:161-162).

Για τη δικαιολόγηση της διεύρυνσης του θεσμού της έγκλησης η αιτιολογική έκθεση του νόμου αρκέστηκε στην επίκληση του ατομικού χαρακτήρα των πληττόμενων έννομων αγαθών (Αιτιολογική έκθεση, 2019:72) επιλέγοντας ελλειπτική και μάλλον όχι και τόσο

πειστική διατύπωση. Κατά τον Τζαννετή, η ατομική φύση του προσβαλλόμενου αγαθού αποτελεί αναγκαία αλλά όχι ικανή συνθήκη για την καθιέρωση της έγκλησης. Για αυτό μια νομοθετική επιλογή που ανάγει την υποβολή έγκλησης σε κανόνα θέτοντας εξαίρεση στην αρχή της αυτεπάγγελτης δίωξης και μάλιστα σε ομάδα αδικημάτων που διαχρονικά διώκονταν αυτεπαγγέλτως επιβάλλεται να διέρχεται τη βάσανο της ενδελεχούς επιχειρηματολόγησης επί τη βάσει δικαιοπολιτικών αναγκαιοτήτων (Τζαννετής, 2020:641). Εξάλλου, η αξιολόγηση εκ μέρους του νομοθέτη των εκάστοτε κοινωνικών, πολιτικών, οικονομικών κι εγκληματικών συνθηκών, κοντολογίς της υπάρχουσας πραγματικότητας, δεν είναι στατική και αναπόφευκτα επηρεάζεται η ποινική αποτύπωση μιας διάταξης ή οι απαιτήσεις που τίθενται για τη δίωξη μιας αξιόποινης συμπεριφοράς. Η μεταστροφή της στάσης του όμως είναι αποδεκτή μόνο υπό τον όρο της εκτενούς και επαρκούς αιτιολογίας με δεδομένο άλλωστε ότι εξακολουθεί να ισχύει η αρχή της αυτεπάγγελτης δίωξης του εγκλήματος από την κρατική αρχή (Κιούπης, 2022:51).

3.2 Η τυποποίηση του αδικήματος της απιστίας στον ν. 4619/2019 και ν. 4637/2019

Ο νεότερος ΠΚ, αναφορικά με το αδίκημα της απιστίας, δεν διακρίνει όπως ο παλαιότερος μεταξύ της απιστίας στην υπηρεσία του αρ. 256 και της κοινής απιστίας του αρ. 390. Έτσι, ενώ προγενέστερα τυποποιούνταν η απιστία εκ μέρους υπαλλήλου, ως η εν γνώση του μείωση οποιωνδήποτε εσόδων (από φόρους, δασμούς κλπ) με σκοπό το προσωπικό όφελος ή το όφελος τρίτου, πλέον δεν συνεχίζεται η ίδια διαφοροποίηση. Το αρ. 390 ΠΚ υπό τη νέα του μορφή καθιερώνει το αξιόποινο της απιστίας για όλες τις παραβάσεις κανόνων επιμελούς διαχείρισης από τις οποίες προκαλείται εν γνώσει του δράστη βέβαιη ζημία στην ξένη περιουσία της οποίας έχει την επιμέλεια ή τη διαχείριση βάσει νόμου ή δικαιοπραξίας. Έτσι, πλέον προκρίθηκε η ενιαία ρύθμιση ανεξαρτήτως του αν η άπιστη διαχείριση στρέφεται κατά δημόσιας ή ιδιωτικής περιουσίας και αδιαφόρως του αν συντρέχει η ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου στο πρόσωπο του τελούντος το αδίκημα (Παπακυριακού, 2019:2,4).

Ωστόσο, η έννοια του υπαλλήλου του άρ. 13 ΠΚ και μεν δεν ασκεί επιρροή ως προς την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης ενδιαφέρει όμως ως προς την ενεργοποίηση των μέτρων επιείκειας του άρ. 263^A παρ. 2 ΠΚ. Η αναγγελία στις Αρχές από τον υπαίτιο ή τον συμμετοχο στο έγκλημα της απιστίας όταν αυτή τελείται από υπάλληλο συμβάλει ουσιωδώς στην αποκάλυψη της αξιόποινης πράξης του υπαλλήλου και συνεπάγεται τις μειωμένες κυρώσεις του άρ. 44 παρ.2 ΠΚ (Δημήτρηνας, 2020:6).

Επίσης, στη μεν πλημμεληματική μορφή το αδίκημα επισύρει τις ίδιες ποινές και κατά δημόσιας και κατά ιδιωτικής περιουσίας, στη δε κακουργηματική με παθόντα το Δημόσιο, τα ΝΠΔΔ ή τους ΟΤΑ επισύρει βαρύτερες ποινές αναβαθμίζοντάς το ο νόμος σε βαρύ κακούργημα σε μια προσπάθεια άμβλυνσης των συνεπειών από την κατάργηση του άρ. 256 του προηγούμενου ΠΚ και του ν. 1608/1950 «περί καταχραστών του Δημοσίου» (Αιτιολογική έκθεση, 2019:72-73).

Επιπλέον, κατά τη διατύπωση της νέας διάταξης του άρ. 390 ΠΚ απαιτείται ρητά η δημιουργηθείσα ζημία να είναι «βέβαιη» χωρίς όμως η αιτιολογική έκθεση να εξηγεί περαιτέρω τους λόγους για την επιλογή αυτού του ρητού χαρακτηρισμού της ζημιάς που πάντως έχει ερμηνευθεί από τη θεωρία ως βούληση του νομοθέτη για αποκλεισμό του στοιχείου της διακινδύνευσης της περιουσίας από την παράβαση διαχειριστικών κανόνων (Χούρσογλου, 2020:6). Συνεπώς, με την διατύπωση αυτή αυξάνεται πλέον η πιθανότητα πρόκλησης αποδεικτικών δυσχερειών για τη στοιχειοθέτηση της τέλεσης του αδικήματος της απιστίας ιδίως για διαχειριστικές πράξεις που σχετίζονται με την ανάληψη δραστηριοτήτων με έντονο το στοιχείο της αβεβαιότητας όπως πχ οι δανειοδοτήσεις (Παπακυριακού, 2020:5).

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η γενική διάταξη του άρ. 405 ΠΚ στην παρ. 2 και 3 εισάγει διαζευκτικά είτε τη δυνατότητα εξάλειψης του αξιοποίνου της απιστίας σε περίπτωση αυτόβουλης και εντελούς αποκατάστασης της επελθούσας βλάβης εκ μέρους του δράστη πριν την πρώτη εξέτασή του ως υπόπτου ή κατηγορουμένου είτε της απαλλαγής από την ποινή εφόσον συντρέχει η ίδια ως άνω προϋπόθεση με αποδεδειγμένη καταβολή του κεφαλαίου και των τόκων που διέδραμαν από την ημέρα επέλευσής της ζημιάς και μέχρι την αμετάκλητη παραπομπή στο ακροατήριο. Η καινοτομία αυτή του νέου κώδικα έρχεται σε αντίθεση με την απουσία πρόβλεψης προϋποθέσεων εξάλειψης είτε του αξιοποίνου

είτε της ποινής κατά την ισχύ του προηγούμενου αναφορικά με την διενέργεια άπιστων πράξεων διαχείρισης που έβαλαν εναντίον δημόσιας περιουσίας ενώ και η μεταγενέστερη θέσπιση τέτοιων με τον ν. 4312/2014 αφορούσε τις ήσσονος σημασίας πλημμεληματικές μορφές της (Παπακυριακού, 2019:6). Επιβεβαιώθηκε έτσι ο περιουσιακός χαρακτήρας του υπηρεσιακού αυτού εγκλήματος (Μπιτζιλέκης, 2016: 89).

Συνολικά πάντως, η τυποποίηση της απιστίας αποτέλεσε αντικείμενο νομοθετικών παλινωδιών στη νεότερη μορφή του ΠΚ κυρίως ως προς το ζήτημα του αν, σε ποιά μορφή και για ποιο είδος απιστίας θα προβλέπεται πλέον η υποβολή έγκλησης. Έτσι, ενώ κατά την αρχική διαβούλευση του σχεδίου νόμου 4619/2019 προτάθηκε η έγκληση σε όλες τις μορφές της και ανεξαρτήτως εάν πρόκειται για βλάβη σε δημόσια ή ιδιωτική περιουσία, τελικά με την κύρωση του νόμου πήρε προβάδισμα η επιλογή της κατ'έγκληση δίωξης της πλημμεληματικής της εμφάνισης. Ακολούθως, με την ανάληψη πρωτοβουλίας διενέργειας νέων τροποποιήσεων (όπως αναλύεται στην υποενότητα 3.1) επί του νέου ΠΚ τέθηκε σε διαβούλευση η δυνατότητα υποβολής έγκλησης σε όλες τις περιπτώσεις πλην της κακουρηματικής απιστίας σε βάρος του Δημοσίου για να ψηφισθεί τελικά ο ν. 4637/2019 ο οποίος ενέμεινε στην έγκληση για το πλημμέλημα γενικώς προσθέτοντας και την απιστία ακόμα και σε βαθμό κακουργήματος στρεφόμενης κατά χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων ενώ διατήρησε την αυτεπάγγελτη δίωξη για τις κακουρηματικές πράξεις απιστίας σε βάρος των λοιπών νομικών προσώπων προχωρώντας σε μια διχοτόμηση ως προς τη διαχείριση των φορέων του ιδιωτικού τομέα (Αναγνωστόπουλος, 2020:490).

3.3 Η εξαίρεση της άμεσα στρεφόμενης κατά πιστωτικού ιδρύματος και συναφών επιχειρήσεων κακουρηματικής απιστίας από την αυτεπάγγελτη δίωξη – κριτική αποτίμηση της διάταξης

Πέραν της εμφανούς ή υποκρυπτόμενης πρόθεσης του ποινικού νομοθέτη για τη θεσμική κατοχύρωση αυτής της εξαίρεσης στο κατ'εξοχήν πεδίο άσκησης κινδυνώδους δράσης, όπως αυτό του χρηματοπιστωτικού τομέα και της από πολλούς αποδοκιμασίας του για τη μη επαρκή αιτιολόγηση της επιλογής του η οποία αγγίζει τα όρια της προσχηματικότητας, προβληματισμούς ήγειρε και ο τρόπος με τον οποίο τέθηκε σε ισχύ η εν λόγω διάταξη του

άρ. 12 παρ. 3 ν. 4637/2019 γεννώντας αμφισβητήσεις ως προς τη συστοιχία της με τις αρχές της καλής νομοθέτησης (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2020:161).

Συγκεκριμένα, με την ανωτέρω διάταξη η οποία τροποποίησε το άρ. 405 παρ.1 ΠΚ καθιερώθηκε η προϋπόθεση της υποβολής έγκλησης για τη δίωξη της απιστίας κατά της εν λόγω κατηγορίας ανωνύμων εταιριών. Περαιτέρω, το άρ. 6 παρ. 2 του ίδιου νόμου μετέβαλε το αρ. 465 ΠΚ με την πρόσθεση μεταβατικής διάταξης κατά την οποία οριζόταν ότι εκκρεμείς δίκες κατά την έναρξη ισχύος του παρόντος (ΦΕΚ Α'/180/18.11.2019) με αντικείμενο πράξεις απιστίας που διώκονται κατ'έγκληση υπό το καινούριο καθεστώς ενώ υπό το παλαιό διώκονταν αυτεπαγγέλτως συνεχίζονται με την υποβολή σχετικής δήλωσης από τον παθόντα εντός προθεσμίας τεσσάρων (4) μηνών από την ημερομηνία έναρξης ισχύος του νόμου ήτοι έως τις 18-3-2020.

Στη συνέχεια όμως, λόγω της εμφάνισης της πανδημίας COVID-19 και της προσπάθειας ανάσχεσης των επιπτώσεων από την εξάπλωση της νόσου, με την ΚΥΑ Δ1α/ΓΠ.οικ.17734/2020 – ΦΕΚ 833/Β/12.03.2020 αποφασίστηκε η αναστολή της λειτουργίας όλων των δικαστηρίων και των εισαγγελιών της χώρας και η αναστολή όλων των προθεσμιών για τη διενέργεια διαδικαστικών πράξεων η ισχύς της οποίας έληξε στις 31.5.2020. Και ενώ εύλογα θα ανέμενε κανείς ότι, κατά το διάστημα ισχύος της αναστολής, η ως άνω δήλωση συνέχισης εκκρεμών ποινικών διαδικασιών για πράξεις απιστίας κατά τραπεζών εξίσου ανεστάλη, με έκπληξη έγινε γνωστό ότι το τεσσαρακοστό έκτο άρθρο της από 13-4-2020 ΠΝΠ η οποία εκδόθηκε με τίτλο «Μέτρα για την αντιμετώπιση των συνεχιζόμενων συνεπειών της πανδημίας του κορωνοϊού covid-19 και άλλες κατεπείγουσες διατάξεις» εισήγαγε εξαίρεση αποκλειστικά για τη συγκεκριμένη ως άνω προθεσμία. Έτσι, η προθεσμία για τη δήλωση συνέχισης εκκρεμών δικών για το συγκεκριμένο αδίκημα έτρεχε κανονικά (σαν να μην είχε μεσολαβήσει η γενική περί αναστολής διάταξη της δικαστικής λειτουργίας και όλων των προθεσμιών) και συμπληρώθηκε στις 18-3-2020 όπως όριζε αρχικά η διάταξη του άρ. 6 παρ.2 ν. 4637/2019.

Η από 13-4-2020 ΠΝΠ κυρώθηκε με τον ν. 4690/2020 (ΦΕΚ 104/Α/30.05.2020) ο οποίος προέβη σε αναδρομική κατάργηση αναστολής προθεσμίας για υποβολή έγκλησης παρεμβαίνοντας ανεπίτρεπτα στη δικαστική λειτουργία με αποτέλεσμα την άπρακτη

πάροδο της προθεσμίας χωρίς την υποβολή έγκλησης από τους δικαιούμενους οι οποίοι τελούσαν υπό την πεπλανημένη πεποίθηση της αναστολής των δικαστικών προθεσμιών λόγω της πανδημίας. Συνεπεία αυτής επήλθε το αδιώκτο τελικά των σχετικών υποθέσεων καθώς χωρίς την υποβολή έγκλησης κανένα έγκλημα δεν διώκεται υπό τη νέα εκδοχή της ρύθμισης (Στυλιανίδου, 2020:2-4).

Δικαιολογημένα επομένως υπήρξαν αντιδράσεις από τη νομολογία η οποία σε περιπτώσεις έκρινε ότι με την αναδρομική άρση της αναστολής της προθεσμίας δήλωσης συνέχισης ο νομοθέτης απέβλεψε στην άρση του αξιοποίνου για τους διοικούντες τραπεζικών επιχειρήσεων οι οποίοι βρίσκονταν κατηγορούμενοι σε εκκρεμείς δίκες (Βλάχου, 2022). Με την εν λόγω επιλογή της κατόπιν έγκλησης δίωξης του εγκλήματος της απιστίας κατά χρηματοπιστωτικών οργανισμών αντιπαρατέθηκε και η Ένωση Δικαστών & Εισαγγελέων η οποία στο από 15-10-2019 Δελτίο Τύπου εξέφρασε την αντίθεσή της στη σχεδιαζόμενη ακόμα τότε μεταβολή τονίζοντας τον κίνδυνο ατιμωρησίας για υποθέσεις που βρίσκονταν στο στάδιο της προδικασίας και διεθνούς έκθεσης της χώρας από τη μη αποτελεσματική αντιμετώπιση σοβαρών εγκλημάτων όπως η διαφθορά και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος. Ακριβώς σε αυτήν την πιθανότητα ατιμωρησίας της οικονομικής ελίτ των τραπεζών στάθηκε και μέρος της θεωρίας αναδεικνύοντάς την ως λανθάνοντα στόχο της ποινικής παρέμβασης σε επίπεδο νομοθέτησης. Με την κατ'εξάιρεση αυτή ρύθμιση διέφυγαν του ελέγχου οι ιθύνοντες των τραπεζών αναφορικά με επισφαλείς και ίσως άπιστες ενέργειές τους και τέθηκαν στο απυρόβλητο ως αντάλλαγμα για την κάλυψη και τις αλληλοεξυπηρετήσεις τους με την πολιτική εξουσία και τα ΜΜΕ (Χουλιάρας, 2021:198). Τούτο, επειδή κατά την εκπνοή της σχετικής προθεσμίας και της συναφούς απώλειας του δικαιώματος για τη συνέχιση των εκκρεμών δικών υπήρχαν «ανοιχτές» δίκες που εξέταζαν τη στοιχειοθέτηση απιστίας εκ μέρους των διαχειριστών τραπεζικής περιουσίας για παράνομες δανειοδοτήσεις πολιτικών κομμάτων και μέσων ενημέρωσης (Γασπαρινάτου, 2021:117). Όπως προσφυώς αναφέρει ο Κοσμάτος, το χρονικό σημείο θέσπισης των σχετικών διατάξεων ενόσω εκκρεμούσαν στη δικαιοσύνη σχετικές υποθέσεις σε συνδυασμό με τη σχεδόν ανύπαρκτη διαβούλευση ιδίως για την περίπτωση της ΠΝΠ εν μέσω πανδημίας ευλόγως δικαιώνει τις φωνές που κάνουν λόγο για φωτογραφικές προνομιακές ρυθμίσεις του συγκεκριμένου

κύκλου προσώπων με την άδεια του νομοθέτη και κατά παράκαμψη της δικαστικής εξουσίας ευνοώντας την επιλεκτική μεταχείρισή τους (Κοσμάτος, 2020:167).

Εξάλλου, ναι μεν σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του ν. 4637/2019 πρόθεση του νομοθέτη ήταν η προάσπιση της οικονομικής δραστηριότητας του συγκεκριμένου τομέα χρηματοοικονομικών λειτουργιών, ωστόσο δεν μπορεί να θεωρηθεί αβασάνιστα ότι δεν υφίσταται τέτοια ανάγκη και για τους λοιπούς φορείς ιδιωτικής επιχειρηματικής πρωτοβουλίας που στηρίζουν την εθνική οικονομία ώστε να ανακύπτουν ερωτήματα αναφορικά με τη σκοπιμότητα και το όφελος που επέρχεται από μια τέτοια ρύθμιση υπέρ του οικονομικού κατεστημένου των τραπεζών (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2020:161).

Οι ως άνω απόψεις εκκινούν από το γεγονός ότι βάσει του άρ. 51 ΚΠΔ σε έγκληση δικαιούται να προβεί μόνο ο αμέσως παθών από το έγκλημα. Στην περίπτωση δε των νομικών προσώπων που φορέας του έννομου αγαθού της περιουσίας είναι το ίδιο το νομικό πρόσωπο, αυτά κατοχυρώνονται με την υποβολή έγκλησης δια των νομίμων εκπροσώπων τους. Ποιο μέλος διοίκησης χρηματοπιστωτικού ιδρύματος όμως θα υπέβαλε έγκληση για τη δίωξη και πάταξη της απιστίας όταν στη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων οι άπιστες πράξεις διενεργούνται από τα ίδια τα πρόσωπα διοίκησης; Η ρητορική ερώτηση έρχεται να επιβεβαιώσει τις εύλογες επιφυλάξεις μεγάλου μέρους του νομικού κόσμου για τις εν λόγω αλλαγές του νόμου στο συγκεκριμένο αδίκημα καθώς η σύμπτωση της ιδιότητας του δράστη και του δικαιούχου της έγκλησης στο ίδιο πρόσωπο δεν αφήνει πολλά περιθώρια για τη βεβαιότητα της δίωξης που πράγματι θα συνέτρεχε αν αυτή κινούταν αυτεπαγγέλτως (Βρούστης, 2021:161).

Εξάλλου, αυτή η σύγκρουση συμφερόντων ναι μεν θεωρητικά επιλύεται με το διορισμό προσωρινής διοίκησης του άρ. 69 ΑΚ για την άσκηση του δικαιώματος έγκλησης όμως η εξαιρετικά σύντομη προθεσμία των τριών (3) μηνών για την υποβολή της σε συνδυασμό με την ειδική διάταξη του άρ. 105 ν.4548/2018, που ισχύει για τις ανώνυμες εταιρίες και απαιτεί τη συγκέντρωση ενός minimum 1/20 των μετόχων προκειμένου για την αίτηση διορισμού προσωρινής διοίκησης, θέτει ερμηνευτικά ζητήματα που υποθάλλουν την ανασφάλεια του δικαίου καθώς καθιστούν τη δίωξη και την επιβολή ποινής εξαιρετικά αμφίβολη (Βρούστης, 2021:161). Τούτο πολύ περισσότερο γιατί αφορά σε έναν τομέα

οικονομικής δράσης που εδράζεται στις καταθέσεις των πολιτών και ως εκ τούτου θα έπρεπε να υπόκειται σε αυξημένα εχέγγυα κρατικής προστασίας με ικανοποιητική ποινική θωράκιση (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2020:161) ενόψει και της παραδοχής ότι η αυτεπάγγελτη δίωξη δεν συνεπάγεται εξ'ορισμού τη δυσχέραση της οικονομικής δραστηριότητας αλλά αντιθέτως επικουρεί και αυξάνει τις πιθανότητες απρόσκοπτης συνέχισής της (Βρούστης, 2021:161).

3.4 Η συνταγματικότητα της διάταξης άρ. 405 παρ. 1 εδ. β ΠΚ σύμφωνα με την υπ'αρ. 158/2021 απόφαση του Αρείου Πάγου (σε συμβούλιο) – αξιολόγηση της σχετικής κρίσης

Όλες οι παραπάνω ενστάσεις οι οποίες συνοψίζονται στην αντίθεση της εν θέματι διάταξης μαζί με το 46^ο άρθρο της από 13-4-2020 ΠΝΠ στην αρχή της ισότητας του αρ. 4 παρ. 1 Σ στο βαθμό που εισάγει αδικαιολόγητη μεταχείριση εις βάρος της περιουσίας των τραπεζικών ιδρυμάτων συγκριτικά με άλλα νομικά πρόσωπα, στην αντίθεσή της στο άρ. 20 παρ.1 Σ εξαιτίας της χειροτέρευσης της θέσης των μικρομετόχων που υπό τη νέα της πλέον εκδοχή μένουν ανοχύρωτοι και στο άρ. 47 παρ.3 και 4 του Σ υπονοώντας μια υπέρπυσα αμνηστία ποινικού αδικήματος εκφράστηκαν και σε δικαιοδοτικό επίπεδο από σειρά βουλευμάτων του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών (2165/2020, 2147/2020). Αυτά υπέλαβαν ως αντισυνταγματικές τις σχετικές διατάξεις δημιουργώντας έτσι προσδοκίες για όμοια κρίση και από τον ΑΠ (Ψαρρά και Κιμπούροπουλος, 2020).

Η σύνθεσή του σε συμβούλιο εντούτοις κατέληξε σε καταφατική απάντηση στο ερώτημα περί συμφωνίας της εριζόμενης διάταξης με τις συνταγματικές επιταγές με το σκεπτικό ότι: Δεν τίθεται ζήτημα σύγκρουσης με την αρχή της ισότητας έναντι του νόμου ο έλεγχος της οποίας είναι έλεγχος ορίων κι όχι ορθότητας των νομοθετικών επιλογών. Τυχόν ρύθμιση που θέτει σε εξαιρετικό καθεστώς μια συγκεκριμένη ομάδα προσώπων ελέγχεται μόνο στο βαθμό που προδήλως δεν συντρέχει λόγος δημοσίου συμφέροντος που να δικαιολογεί την εξαιρετική μεταχείριση. Τούτος κατά τον ΑΠ υφίσταται λόγω της φύσης και του χαρακτήρα των ανωνύμων τραπεζικών εταιρών και του κομβικού ρόλου τους για

τη λειτουργία της εθνικής οικονομίας καθώς βασική τους δραστηριότητα είναι η παροχή πιστώσεων σε όλες τις υπόλοιπες επιχειρήσεις.

Ο ΑΠ συνεχίζει κρίνοντας ότι ούτε αντίθεση στο δικαίωμα δικαστικής προστασίας των μικρομετόχων διαφαίνεται δεδομένης της ύπαρξης της δυνατότητας προσφυγής στο άρ. 69 ΑΚ ενώ σε κάθε περίπτωση ούτε υπό το καθεστώς της αυτεπάγγελτης δίωξης προβλεπόταν δικαίωμα έγκλησης για τους μικρομετόχους.

Τέλος, δε συμφώνησε με τα προρρηθέντα βουλεύματα ως προς το ζήτημα της «κρυπτοαμνηστίας» καθώς η δυνατότητα αμνηστίας προβλέπεται μόνο για πολιτικά εγκλήματα με σκοπό την ειρήνευση των κοινωνικών παθών ενώ το αν υποκρύπτεται αμνηστία είναι ζήτημα νομικού χαρακτηρισμού για τον οποίον αρμόδιος είναι μόνο ο δικαστής ανεξάρτητα από τη διατύπωση που χρησιμοποιεί ο νομοθέτης και τούτο όταν με την παρέμβαση του τελευταίου αίρεται ο αξιόποινος χαρακτήρας μη πολιτικών εγκλημάτων.

Με τη νέα του μορφή το άρ. 405 παρ. 1 ΠΚ, κατά την άποψη του Δικαστηρίου, δεν κατάργησε αυτομάτως το αξιόποινο για τις εν λόγω πράξεις αλλά απλώς έθεσε πρόσθετη προϋπόθεση ήτοι την υποβολή έγκλησης η οποία, έχουσα διττή φύση, τόσο του ουσιαστικού ποινικού δικαίου, αποτελώντας όρο του αξιοποίνου, όσο και του δικονομικού, συνιστώντας δικονομική προϋπόθεση για τη συνέχιση της ποινικής διαδικασίας, οδηγεί σε παύση της δίωξης μόνο με τη μη υποβολή της. Δηλαδή η παύση δεν επέρχεται ως αυτόθροη συνέπεια της τυποποίησης της διάταξης αλλά ως απότοκο της μη υποβολής της έγκλησης. Επιπλέον ο ΑΠ υπογράμμισε την ελαχιστοποίηση του ενδεχομένου αυτοϋπόθαλης των δραστών τραπεζικής απιστίας χάρη στο συνεκτικό και αυστηρότερο ελεγκτικό θεσμικό πλαίσιο στο οποίο υπόκεινται το οποίο δεν καταλείπει περιθώρια σε αυθαίρετες και καταχρηστικές αποφάσεις για την αποσιώπηση προσβολών της τραπεζικής περιουσίας.

Παρά την παραπάνω δικαιοδοτική κρίση δε μπορεί να παραγνωρισθεί το γεγονός ότι της τυποποίησης μιας ποινικής διάταξης πρέπει να προηγείται εξαντλητική αιτιολογία εκ μέρους του νομοθέτη για την επιλογή της μίας ή της άλλης ρύθμισης ώστε να επαληθεύεται η νομιμοποίησή του ως κύριου πυλώνα της κρατικής καταστολής εντός ενός κράτους δικαίου. Τούτο διότι η διαδικασία ένταξης ή αποκλεισμού μιας συμπεριφοράς

από τον ποινικό νόμο είναι προεχόντως πολιτική που δομείται σε συγκεκριμένο χωροχρόνο και υπό συγκεκριμένες πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές, πολιτισμικές κλπ συνθήκες. Συναφώς, ο έλεγχος των επιλογών της ποινικής νομοθέτησης από τους αρμόδιους δικαιοδοτικούς φορείς δεν αρκεί να εξαντλείται σε τυπικές συμφωνίες με υπέρτερες διατάξεις αλλά οφείλει να εισέρχεται και στην αξιακή διάσταση του ρόλου που επιτελούν εντός της κοινωνίας και να εξετάζει τη συμφωνία τους με τις κρατούσες αξίες και αντιλήψεις (Χουλιάρας, 2021:196). Εξάλλου, η αιτιολόγηση των νομοθετικών επιλογών με τρόπο που δεν αντέχει στην κοινή λογική και στην κρατούσα πραγματικότητα και δεν σέβεται τη νοημοσύνη των κοινωνιών του δικαίου όχι μόνο δεν υπηρετεί την αποστολή της αλλά αποψιλώνει και το κράτος δικαίου με απρόβλεπτες και καταστροφικές συνέπειες (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2020:161).

Τούτο πολύ περισσότερο που το έγκλημα της απιστίας συνδέεται αναπόσπαστα με την εύρυθμη λειτουργία του τραπεζικού τομέα και εν τέλει την περιουσία του ίδιου του Δημοσίου ως βασικού μετόχου του (παρά ταύτα χωρίς να φέρει και τα προνόμια του βασικού μετόχου) το οποίο επωμίστηκε το οικονομικό βάρος τριών τραπεζικών ανακεφαλαιοποιήσεων την περίοδο 2012-2015 ως απόρροια, μεταξύ άλλων, των γκρίζων διασυνδέσεων μεταξύ πολιτικού συστήματος – μέσω ενημέρωσης – τραπεζών. Εξαιτίας αυτών των αλληλεξαρτήσεων αγνοήθηκε επιδεικτικά το δημόσιο συμφέρον και δεν υιοθετήθηκαν κανόνες χρηστής εταιρικής διακυβέρνησης έστω και a posteriori (Ραυτοπούλου και Αντωνάκος, 2022:7-9). Το συμφέρον αυτό επιτάσσει την αυτεπάγγελτη δίωξη ενεργειών κακοδιαχείρισης ως μέσο ποινικού ελέγχου με υψηλή αποτρεπτική ικανότητα τη στιγμή που, σύμφωνα με τα ανωτέρω, το κόστος της κρίσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος της χώρας κοινωνικοποιήθηκε τρεις φορές μετακυλύοντας τις απώλειες στην τσέπη των φορολογουμένων (Κοσμάτος, 2020:166). Αντιθέτως, η πραγματικότητα έδειξε ότι οι μεταγενέστερες αλλαγές για το αδίκημα της απιστίας κατά τραπεζικών οργανισμών συνιστούν νομοθετικά αναπαραγόμενη επιλεκτική ατιμωρησία καθώς, έστω κι αν κατά την αντίληψη του ανώτατου δικαστηρίου δεν υποκρύπτουν αμνηστία, πάντως de facto οδήγησαν στην άρση του αξιοποίνου των διοικήσεων των τραπεζών. Αποδείχτηκε έτσι έμπρακτα ότι η εξέλιξη του ποινικού νόμου σε συνδυασμό με τη νομολογιακή του ερμηνεία δε συναρτάται απαραίτητα με την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος αλλά με αυτό των οικονομικών παραγόντων

(Χουλιάρης, 2021:58,94,97). Στα παραπάνω επιβεβαιώνεται πρακτικά η θεωρία του Chambliss ο οποίος ανέδειξε τη διάσταση μεταξύ των ρητών και των υπόρρητων στόχων και λειτουργιών του ποινικού νόμου (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:124) και την κατ'ευφημισμόν μόνο ισότητα όλων των κοινωνιών απέναντί του η οποία μετατρέπεται συχνά σε ανισότητα τόσο σε διαδικαστικό-δικονομικό επίπεδο όσο και σε ουσιαστικό (Χουλιάρης, 2019:67).

3.5 Ανακύπτουσες δυσχέρειες από την επέκταση του θεσμού της έγκλησης στα περιουσιακά αδικήματα

Ο νέος Ποινικός Κώδικας, τομή του οποίου ήταν και η καθιέρωση του θεσμού της έγκλησης στα εγκλήματα κατά της περιουσίας και ιδιοκτησίας με τα άρ. 405 και 381, για να τεκμηριώσει τη δικαιοπολιτική του επιλογή χρησιμοποίησε επιχειρήματα πρακτικής φύσης αναγόμενα στην αποσυμφόρηση των δικαστηρίων, στη συρρίκνωση του αριθμού των στρατηγικών μηνυτών και στην ταχύτητα της διαδικασίας που προσφέρεται με την έγκληση η οποία συμβάλει τόσο στη συναινετική τακτοποίηση της διαφοράς όσο και στην εξυπηρέτηση των σκοπών της ποινής λόγω της χρονικής της εγγύτητας με την αξιόποινη πράξη (Αναγνωστόπουλος, 2020:490). Εντούτοις, σημαντικές αντιρρήσεις έχουν προβληθεί που κλονίζουν την ενδεχομένως επιπόλαιη επιλογή του νομοθέτη να συσχετίσει τον ατομικό χαρακτήρα του πληττόμενου αγαθού με την υποβολή της έγκλησης και να βασίσει την διεύρυνσή της αποκλειστικά σε αυτόν.

Αρχικώς, στο σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον με την πολυπλοκότητα των συναλλαγών και τη διασύνδεση επιχειρήσεων από τη μία άκρη της γης στην άλλη με ισχυρό το στοιχείο αλλοδαπότητας στους επιχειρηματικούς φορείς παρίσταται δυσχερής η υποβολή έγκλησης από τα πρόσωπα διοίκησης καθώς διατάξεις του εσωτερικού δικαίου όπως το άρ.69 ΑΚ ενδέχεται να μην τυγχάνουν εφαρμογής (Κιούπης, 2022:55). Αλλά και ανεξάρτητα από αυτό, ο σχετικώς νέος θεσμός αναμένεται να θέσει αξιοπρόσεκτο μέρος των νομικών προσώπων εκτός του προστατευτικού του πλαισίου λόγω της ταύτισης κακοδιαχειριστή – μέλους διοίκησης και δικαιούχου έγκλησης (Βλάχου και Κανάτα, 2021:4). Περαιτέρω, γεννάται πρόβλημα με την κατ'εξακολούθηση τέλεση ενός

περιουσιακού αδικήματος με πλείονα παθόντα πρόσωπα και αμελητέα ζημιά από τα οποία άλλα θα κινηθούν νομικά και άλλα όχι με αποτέλεσμα ο συμπτωματικός αυτός και σε κάθε περίπτωση εξωνομικός παράγοντας να επιδρά στη διαβάθμιση του εγκλήματος και στο χαρακτηρισμό του ως πλημμέλημα ή κακούργημα όπως και στο θέμα της παραγραφής (Τζαννετής, 2020:641). Δεν πρέπει να υποτιμάται επίσης το ενδεχόμενο της αύξησης των πραγματικών μεγεθών αυτής της εγκληματικότητας λόγω της ευκολότερης ανάληψης του ρίσκου που συνεπάγεται, κυρίως για τους πλούσιους δράστες, η δυνατότητα εκ των υστέρων «διευθέτησης» με το θύμα και χορήγησης ωφελημάτων με αντάλλαγμα την σιωπή του (Βλάχου και Κανάτα, 2021:3). Εξάλλου, η καινοτομία αυτή της μη αυτεπάγγελτης επέμβασης του κράτους για τη δίωξη ακόμα και κακούργηματικών εκφάνσεων των εν λόγω εγκλημάτων όχι μόνο αδιαφορεί για την ποσοτική διαβάθμιση της ζημιάς αλλά υποβαθμίζει και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της κακούργηματικής προσβολής της περιουσίας η οποία ενέχει εξουσιαστική απληστία (Βλάχου και Κανάτα, 2021:4). Επιπρόσθετα, λόγω της συνδυαστικής εφαρμογής των άρ. 2 παρ. 3 και 4 περ. ζ'ν.4557/2018, ενδεχόμενη μη υποβολή έγκλησης κατά περιουσιακού εγκλήματος αίρει το αξιόποινο αυτού ώστε τελικά δεν υφίσταται βασικό αδίκημα με το οποίο να συνδέεται ποινικά και λογικά το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες έστω κι αν το δεύτερο διώκεται αυτεπαγγέλτως (Βρούστης, 2021:161). Τέλος, η μη υποβολή έγκλησης από το θύμα περιουσιακού αδικήματος το οποίο τελείται σε επίπεδο εγκληματικής οργάνωσης αναμένεται να επιφέρει έξαρση του οργανωμένου εγκλήματος καθώς απουσία του κύριου αδικήματος (πχ απάτη άρ. 386 παρ.1 ΠΚ) δεν νοείται και το έγκλημα του άρ. 187 ΠΚ (Βρούστης, 2021:161).

Η σημαντικότερη δικαιοπολιτική συνέπεια ωστόσο της υπαγωγής της εν λόγω κατηγορίας εγκλημάτων του ΠΚ στο θεσμό της έγκλησης και συνακόλουθα της εξαίρεσής της από την εγκληματική δράση που ενεργοποιεί την ποινική καταστολή αμελλητί άμα τη γνώσει της είναι η μεταβίβαση της έναρξης της ποινικής διαδικασίας στον ιδιώτη. Η αρχή της αυτεπάγγελτης δίωξης εκκινεί από την παραδοχή ότι το έγκλημα διαρρηγνύει το κοινωνικό συμβόλαιο το οποίο εξασφαλίζει την ομαλή συμβίωση και συνιστά την επιβολή μιας παρεκκλίνουσας μειοψηφίας επί της συγκλίνουσας με τους όρους και τις επιταγές του πλειοψηφίας. Εξαιτίας αυτής της διατάραξης της κοινωνικής ειρήνης ως συλλογική αξία δικαιολογείται η αυτεπάγγελτη επέμβαση της πολιτείας η οποία είναι και η μόνη που

ασκεί το μονοπώλιο της νόμιμης βίας στη βάση της αρχής της νομιμότητας έστω κι αν το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό είναι ατομικό. Και τούτο διότι το έγκλημα ιδώνεται ως κοινωνικό γεγονός για την αντιμετώπιση του οποίου αξιώνεται η κρατική παρέμβαση με αποτέλεσμα να υποσκελίζεται ο ατομικός του χαρακτήρας και η εξάρτησή του από την ατομική βούληση του θύματος. Συναφώς και η έγκληση πρέπει να προβλέπεται μόνο κατ'εξάιρεση και για προφανείς λόγους (Χουλιάρας, 2021:58-60).

3.6 Η ιδιωτικοποίηση της ποινικής δίκης στα εγκλήματα περιουσίας υπό το νέο ΠΚ

Η εκτεταμένη θεσμοποίηση της έγκλησης ως απαραίτητη προϋπόθεση τόσο των όρων του αξιοποίνου όσο και της έναρξης της ποινικής διαδικασίας για μια μεγάλη ομάδα εγκλημάτων όπως τα περιουσιακά μαζί με την πρόβλεψη στις παρ. 2 και 3 άρ. 405 ΠΚ είτε της άρσης του αξιοποίνου είτε της εξάλειψης της ποινής με την εντελή ικανοποίηση του παθόντος από το δράστη εισάγουν σαφώς στοιχεία πολιτικής δίκης στην ποινική και σε βαθμό που επιτρέπει να γίνεται λόγος για σταδιακή αλλαγή δικαιοπολιτικού μοντέλου (Παπακυριακού, 2019:10). Για την ακρίβεια, τόσο η αρχή της διάθεσης του αντικειμένου της δίκης με πρωτοβουλία του ενάγοντος όσο και η αρχή ότι η πλήρης αποκατάσταση της ζημίας εκ μέρους του εναγομένου τερματίζει τη διαφορά διεισδύουν με τις νέες διατάξεις στην ποινική δίκη, αφενός μέσω της έγκλησης αφετέρου μέσω της ολοσχερούς ικανοποίησης της βλάβης του παθόντος που υπέστη στην περιουσία του με απώτατο χρονικό όριο την αμετάκλητη παραπομπή στο ακροατήριο (Παπακυριακού, 2019:10). Πρόκειται για μια νομικοτυπική αποτύπωση της ατομοκεντρικής σύλληψης του εγκλήματος που υπό τη σύγχρονη δικαιοκρατία ωθεί το εκάστοτε υποκείμενο να διαθέτει ελεύθερα είτε το ποινικό άδικο δια της παροχής συγκατάθεσης είτε της ποινικής δίκης δια της υποβολής έγκλησης.

Η σύλληψη αυτή όμως αντιτάσσεται στη θεμελιώδη αρχή της αυτεπάγγελτης δίωξης ως απάντηση του κράτους στο έγκλημα που γίνεται αντιληπτό ως προσβολή βασικών κοινωνικοηθικών αξιών το μέτρο των οποίων διαφοροποιείται ανά τόπο και χρόνο αναλόγως των επικρατούσων συνθηκών ακόμα κι αν την πλήξη δέχεται ατομικό έννομο

αγαθό (Κιούπης, 2022:53-54). Κατά τον Ανδρουλάκη εξάλλου, το έγκλημα βάλει κατά της ολότητας. Για αυτό η αντίδραση του κράτους ενεργοποιείται ακόμα και ελλείψει της βούλησης του παθόντος η οποία μπορεί να είναι και προϊόν αβεβαιότητας. Για τον Μαγκάκη, το έγκλημα προσβάλλει το δημόσιο συμφέρον για αυτό και ανήκει στο ρυθμιστικό – κατασταλακτικό πεδίο του κρατικού οργανισμού. Υπό την ισχύ μιας τέτοιας ακλόνητης αρχής ξενίζει η επέκταση θεσμών της πολιτικής δίκης όπως η έγκληση με την οποία η εξουσία και η πρωτοβουλία για το αν θα διωχθεί τελικά ή όχι ο δράστης κατά περιουσίας μεταφέρεται από το κράτος στον ιδιώτη καθώς αντιβαίνει στον δημόσιο χαρακτήρα του ποινικού δικαίου (Βρούστης, 2021:161). Όμοια εξουσία μεταβιβάζεται όμως και στον δράστη με την προϋπόθεση της εντελούς αποκατάστασης της βλάβης του που ανεξάρτητα αν καταργεί το αξιόποινο ή την επιβολή της ποινής πάντως οδηγεί σε αθώωση (Παπακυριακού, 2019:11).

Οι εν λόγω μεταστροφές έρχονται σε αντίθεση με το μέχρι το 2019 επικρατούν δικαιοκρατικό μοντέλο ποινικής δίκης η οποία ανοιγόταν αυτεπάγγελτα με γνώμονα την αρχή της αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας λόγω της πλήξης βασικών συλλογικών αξιών τοποθετώντας το ποινικό δίκαιο στην οικογένεια του δημοσίου δικαίου. Ανταποκρίνονται σε ένα ιδιωτικό πρότυπο ποινικής δίκης που εδράζεται στην αντίληψη ότι το ποινικό δίκαιο επιλύει τις συγκρούσεις που αναφύονται στις κοινωνικές σχέσεις δηλαδή λειτουργεί προστατευτικά προς τα ατομικά έννομα αγαθά ενώ τυχόν υπερατομικά δρουν μόνο συμπληρωματικά κι επικουρικά των πρώτων. Εντός ενός τέτοιου προτύπου, η αυτεπάγγελτη δίωξη του εγκλήματος κινείται μόνο κατ' εξαίρεση (Κιούπης, 2021:58). Δεν αποκλείεται εξάλλου η υιοθέτηση των νεοπαγών αυτών ρυθμίσεων από τον νέο ΠΚ, που προσιδιάζουν σε σημεία στο δεύτερο περιγραφόμενο πρότυπο δίκης, να σχετίζεται με την τάση του ποινικού συστήματος να λειτουργεί ως μοχλός αποσυμπίεσης κοινωνικών προβλημάτων (μεταξύ των οποίων εμπεριέχεται και η υπερφόρτωση των δικαστηρίων και η βραδεία απονομή δικαιοσύνης κατά τον διακηρυγμένο λόγο της αιτιολογικής του νόμου έκθεσης). Με τον τρόπο αυτό εξελίσσεται μια νέα δογματική που απομακρύνεται από τη βαρύτητα της πράξης καθεαυτής και οδηγεί στην απίσχναση του εννόμου αγαθού (Παπαχαραλάμπους, 2020:567).

Κατά την άποψη της γράφουσας, η νεότευκτη αντιμετώπιση των περιουσιακών αδικημάτων από τον ΠΚ ακροβατεί μεταξύ των δύο προτύπων καθώς από τη μια

υποσκάπτει τον πρωταρχικό ρόλο της πολιτείας στην πάταξη του εγκλήματος αλλά από την άλλη δεν προσχωρεί δυναμικά στο ιδιωτικό πρότυπο ώστε εν τέλει να παρατηρείται μια αμφιλεγόμενη και διφορούμενη στάση του ποινικού νομοθέτη που υποκρύπτει σκοπιμότητες στη βάση εξυπηρέτησης συγκεκριμένων συμφερόντων. Δεν μπορεί να αποκλειστεί πχ ο κίνδυνος απώλειας της σύντομης προθεσμίας υποβολής έγκλησης στις περιπτώσεις περίπλοκων περιουσιακών αδικημάτων λόγω της συλλογής αποδεικτικών στοιχείων πριν την υποβολή της ή η αθώωση των «εύπορων» κατηγορουμένων που προβαίνουν σε ικανοποίηση του θύματος πριν τη δίκη με παράλληλη διατήρηση των εγκληματικών προσόδων από τα θύματα που δεν προχώρησαν σε αυτήν (Παπακυριακού, 2019:12). Ο νεωτερισμός αυτός, στο βαθμό που προάγει την επιλεκτικότητα και την εύνοια υπέρ των εγκλημάτων των ισχυρών, φαίνεται να εμφανίζει κοινά στοιχεία με τον θεσμό της ποινικής διαπραγμάτευσης για τον οποίο έχει εύστοχα επισημανθεί ότι λειτουργεί προς όφελός τους. Η εν λόγω παρατήρηση ανέδειξε την ταξική διάσταση τέτοιων προσεγγίσεων της ποινικής δίκης με παράλληλο συνυπολογισμό της εκβιαστικής ψυχολογικής πίεσης που μπορεί να δέχεται το αδύναμο θύμα από τον ισχυρό δράστη (Παπαχαλαράμπος, 2018:661). Τελικά κι ενόψει μιας ολιστικής θεώρησης του εγχειρήματος εξάγονται συμπεράσματα περί εισαγωγής του δικαίου και της δίκης σε μια διαχειριστική λογική που περισσότερο δίνει απαντήσεις σε πρακτικά ζητήματα παρά χαρακτηρίζεται από αξιωματικές θέσεις με απώτερο σκοπό την ευκαιριακή και βραχυπρόθεσμη επίλυσή τους. Ενδεικτική είναι εξάλλου η χρήση όρων από τον νομοθέτη για τη δικαιολόγηση των επιλογών του όπως «απλοποίηση», «επιτάχυνση», «αποσυμφόρηση» οι οποίες δηλώνουν ακριβώς αυτήν την πρακτική δυσλειτουργία για την αποκατάσταση της οποίας ολοένα προτάσσεται η θεσμοποίηση διαχειριστικών λύσεων (Κιούπης, 2022:58-59).

Εν είδει συμπεράσματος

Από την παραπάνω ανάλυση αναδεικνύεται η σημασία της μελέτης του εγκλήματος μέσα από τον επιστημονικό φακό της Κριτικής Εγκληματολογίας ο οποίος επισημαίνει την ανισότητα στη μεταχείριση σε όλα τα στάδια του ποινικού μηχανισμού. Η ανισότητα αυτή υπάρχει εξ'ορισμού μέσα σε ένα συγκρουσιακό περιβάλλον όπως είναι η κοινωνική δομή, το δε έγκλημα συνιστά το προϊόν αυτής της σύγκρουσης στο πλαίσιο της πάλης των δυνάμεων που συγκροτούν την κοινωνία. Έτσι, ως μια «τεχνητής φύσης» διευθέτηση στον ποινικό νόμο, το έγκλημα αποτελεί την καταγραφή της βούλησης του κυρίαρχου συσχετισμού δυνάμεων και εγκοιτώνει τις πράξεις που απειλούν τη διατήρηση των ισορροπιών που χρειάζονται και απαιτούν οι συστημικές δυναμικές.

Με σημερινούς όρους, παγκοσμιοποιημένης οικονομίας η κυριαρχία αυτή ασκείται από την οικονομική ολιγαρχία των πολυεθνικών εταιριών, των χρηματοπιστωτικών ομίλων, των funds και των οίκων αξιολόγησης σε αगाστή συνεργασία με τις εθνικές κυβερνήσεις ή και με υπερεθνικούς οργανισμούς. Σε αυτό το πλαίσιο και υπό το πρίσμα της εγκληματικότητας των ισχυρών η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά πλέον διεξάγεται στο χώρο της αγοράς μέλη της οποίας είναι επί το πλείστον νομικά πρόσωπα. Το έγκλημα χάνει τα προσωποκεντρικά του χαρακτηριστικά και αποκτά οργανωσιακά ενώ εντάσσεται σε δομημένα σχήματα συλλογικής δράσης με τη μορφή νομικών προσώπων. Εντούτοις, ενόψει της ποινικής δογματικής που καθιερώνει το αδίωκτο και άρα το ατιμώρητο των νομικών προσώπων, εγκληματικές ενέργειες οργανισμών με συγκεκριμένους στόχους, δράση και επαγγελματική νοοτροπία που επικαλύπτουν οποιοδήποτε ατομικό κίνητρο και προκαλούν ανυπολόγιστη κοινωνική βλάβη μένουν στο απυρόβλητο. Αναφέρεται επομένως το παράδοξο ολόκληρες περιοχές εγκληματικής δράσης που άπτονται της οικονομικής και οργανωμένης εγκληματικότητας να εκφεύγουν του ποινικού ελέγχου λόγω της μη τυποποίησής των σχετικών ενεργειών ή λόγω της εφεύρεσης μηχανισμών και εργαλείων για την αποσόβηση της κρατικής παρέμβασης. Παράλληλα, ο ποινικός νόμος διατηρεί πληθωριστική παρουσία στην εγκληματικότητα του δρόμου και η ανισότητα της ποινικής λειτουργίας σε όλο της το φάσμα αντανακλάται στα προερχόμενα από χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα πρόσωπα.

Η κριτική προσέγγιση εντοπίζει το μεγάλο κενό που δημιουργείται μεταξύ κοινωνικής-εγκληματολογικής πραγματικότητας και ποινικής αντίδρασης και επισημαίνει την αδήριτη ανάγκη συντονισμού του ποινικού δικαίου με το πράγματι κοινωνικώς συμβαίνον που είναι και σοβαρά ζημιόγONO. Η προτεινόμενη σύμπλευση μεταξύ δικαίου και πραγματικότητας με τη μορφή της επέκτασης της δίωξης σε οργανικές μονάδες και φορείς οικονομικής και πολιτικής εξουσίας παρουσιάζεται ως λύση στο πρόβλημα ατιμωρησίας των εγκλημάτων των ισχυρών που εξυφαίνει η συνεργασία εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας και οι σχέσεις που αναπτύσσουν με τις οικονομικές ελίτ. Τούτο διότι η επιτρεπτή ατομική δίωξη των επικεφαλής εταιριών και εν γένει οργανισμών δεν αρκεί καθώς σε αυτές τις περιπτώσεις δεν εξετάζεται η ατομική παρέκκλιση και τα ιδιοτελή κίνητρα μέσα σε ένα συλλογικό μόρφωμα. Αντιθέτως, αυτό που ενδιαφέρει είναι η οργανωσιακή συλλογική παρέκκλιση που διαμοιράζεται, εν είδει καταμερισμού ρόλων, οργανώνεται και ρυθμίζεται στο πρόσωπο των φυσικώς δρώντων οι οποίοι ενεργούν συντονισμένα και με σκοπό την επίτευξη του κοινού, συμφωνημένου αλλά μη διακηρυγμένου στόχου.

Η πολιτική επιλογή που εγκολλώθηκε στις τελευταίες τροποποιήσεις του ΠΚ στην Ελλάδα αναφορικά με τη διεύρυνση του θεσμού της έγκλησης στα περιουσιακά αδικήματα ξεπέρασε ακόμα και τους παραπάνω θεμελιώδεις προβληματισμούς της ριζοσπαστικής θεωρίας του εγκλήματος. Η συρρίκνωση του κανόνα της αυτεπάγγελτης δίωξης και η εξάρτηση της έναρξης της δίωξης από την ατομική βούληση του θύματος (συνεκτιμώντας και τις δυσχέρειες που μια τέτοια επιλογή συνεπάγεται για το θύμα), αφήνει ελεύθερο το πεδίο στην οικονομική εγκληματική δράση. Το θεσμικό εμπόδιο του αυτεπάγγελτου ποινικού ελέγχου, που θα λειτουργούσε ανασταλτικά, αποδυναμώνεται καθώς η έναρξη της δίωξης καταλείπεται στην ιδιωτική πρωτοβουλία γεγονός που απομειώνει ακόμα περισσότερο την προστατευτική του λειτουργία. Το κράτος φαίνεται να αποσύρεται από την προσπάθεια περιορισμού των εγκλημάτων αυτών, τουλάχιστον αυτοβούλως, επικαλούμενο τον ιδιωτικό χαρακτήρα των έννομων αγαθών.

Ειδικά στο αδίκημα της απιστίας κατά τραπεζών, όπου ταυτίζεται το πρόσωπο του δράστη με αυτό του εγκαλούντος, η επέκταση της έγκλησης και στην κακουργηματική του μορφή οδηγεί σε πλήρη ατιμωρησία των υπευθύνων. Κατ' αποτέλεσμα, όχι μόνο δε σημειώνεται πρόοδος στο ζήτημα της απόκτησης από τον ποινικό νόμο στοιχείων κοινωνικού συγχρονισμού αλλά αντίθετα το κράτος οπισθοχωρεί απροκάλυπτα αφήνοντας ανέλεγκτη και αρρυθμιστή μια εξαιρετικά κινδυνώδη οικονομική δραστηριότητα δράση όπως αυτή του τραπεζικού συστήματος χωρίς να διώκει έστω τα πρόσωπα διοίκησης. Συμπερασματικά, αποδεικνύεται ότι η εξέλιξη του ποινικού νόμου είτε ως ουσία είτε ως διαδικασία δεν ενδύεται περισσότερη δημοκρατικότητα αλλά συνυφίνεται με την προτεραιοποίηση των συμφερόντων των ελίτ εις βάρος της πλειοψηφίας και του δημοσίου συμφέροντος.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

i) ελληνόγλωσσες

Αλοσκόφης, Ο., (2019), «Η κοινωνική έρευνα της εγκληματικότητας των ισχυρών» σε: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαραλάμπους, Χ.(επιμ), *Εγκλήματα των Ισχυρών, διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ, σ. 87-109

Αλοσκόφης, Ο., (2021), «Ποινική επιλεκτικότητα: μια μακρο-ιστορική θεώρηση από τη Valeria Vegh Weis», σε *Crime Times*, τεύχος Μαρτίου, ηλ. διαθέσιμο στο: <https://www.crimetimes.gr/%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CE%BB%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%AF%CE%B1-%CE%BC%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%BF-%CE%B9%CF%83%CF%84/>

[ανακτήθηκε 4-6-2023]

Αλεξιάδης, Σ., (2007), «Η εγκληματολογία: από το χτες στο αύριο» σε: Γεωργούλας, Σ., (επιμ), *Η εγκληματολογία στην Ελλάδα σήμερα, Τιμ. Τόμος για τον Στέργιο Αλεξιάδη*, Αθήνα, Εκδόσεις ΚΨΜ, σ. 19-33

Αναγνωστόπουλος, Η., (2020), «Η δίωξη της απιστίας μετά τον Ν. 4637/2019», *Ποινικά Χρονικά*, τ. 7/2020, σ.490-494

Αντωνόπουλος, Θ., (2014), «Ελληνικές φυλακές: Σταύλοι με ανθρώπους» ηλ. διαθέσιμο στο: <https://www.lifo.gr/various/ellinikes-fylakes-stayloi-me-anthropoys> [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Αρχιμανδρίτου, Μ., (1996), *Η διαχρονική εξέλιξη της προσέγγισης της ετικέτας*, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας

Βαρβατάκος, Ν., (2016), «Χώροι κράτησης και ανθρωπιστική κρίση» σε: Γασπαρινάτου, Μ. (επιμ.), *Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης, Τιμ.Τόμος καθ. Ν. Κουράκη*, Αθήνα, Αντ. Σάκκουλας, σ. 2381-2403

Βασιλαντωνοπούλου, Β., (2014), «Λευκά Κολάρα» και οικονομικό έγκλημα. Κοινωνική βλάβη και αντεγκληματική πολιτική, Αθήνα, Π.Ν. Σάκκουλας.

Βασιλαντωνοπούλου, Β., (2016), «Ποιοι είναι οι «εγκληματίες» στην εποχή μας; Η διαχρονική απάντηση του εγκλήματος του λευκού κολάρου» σε: Γασπαρινάτου, Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης*, Τιμ.Τόμος καθ. Ν. Κουράκη, Αθήνα, Αντ. Σάκκουλας, σ. 977-1004

Beccaria, C., (2009), *Περί εγκλημάτων και ποινών*, μτφρ. Χριστίνα Ακριβοπούλου, Αθήνα, Σαββάλας

Becker, H., (2000), *Οι Περιθωριοποιημένοι*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη

Βιδάλη, Σ., (2010), «Έγκλημα, οικονομία και πολιτική», ηλ. διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2010/02/28/opinions/egklima-oikonomia-kai-politiki/> [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Βιδάλη, Σ., και Κουλούρης, Ν., (2012), *Αποκλίνουσα συμπεριφορά και ποινικό φαινόμενο*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη

Βιδάλη, Σ., (2013), *Εισαγωγή στην εγκληματολογία*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη

Βιδάλη, Σ., (2017), *Πέρα από τα όρια: Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη

Βιδάλη, Σ., (2018), «Η Κριτική Εγκληματολογία μέσα από τη διαδρομή του William Chambliss» σε *The Art of Crime*, τεύχος Μαΐου, ηλ. διαθέσιμο στο: <https://theartofcrime.gr/%CE%B7-%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CE%BC%CE%AD%CF%83%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%B7-%CE%B4/> [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., (2018) (επιμ), *Το ποινικοκατασταλτικό σύστημα: Λειτουργίες και διάρθρωση*, ηλ. διαθέσιμο στο:

https://openeclass.panteion.gr/modules/document/file.php/TMH250/%CE%A4%CE%BF%20%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%BB%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CF%83%CF%8D%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1_%CE%92%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82%20%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B5%CF%82%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%B4%CE%B9%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CF%89%CF%83%CE%B7.pdf [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Βιδάλη, Σ., (2022), *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2^η έκδοση

Βιδάλη, Σ., (2022), «Αστυνομία εκτός ορίων και οι «άλλοι»», ηλ. διαθέσιμο στο: <https://commonality.gr/sofia-vidali-astynomia-ektos-orion-kai-oi-alloi/> [ανακτήθηκε 5-6-2023]

Βλάχου, Α., και Κανάτα, Α., (2021), «Η κατ'έγκληση δίωξη των περιουσιακών αδικημάτων με το νέο ΠΚ (Ν. 4619/2019, Ν. 4637/2019)», ηλ. διαθέσιμο στο: https://expressisverbis.gr/media/chapter/%CE%97_%CE%BA%CE%B1%CF%84_%CE%AD%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CF%83%CE%B7_%CE%B4%CE%AF%CF%89%CE%BE%CE%B7_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%8E%CE%BD_%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B7%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%BC%CE%B5_%CF%84%CE%BF%CE%BD_%CE%BD%CE%AD%CE%BF_%CE%A0%CE%9A.pdf [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Βλάχου, Π., (2022), « Συγκεκριαυμμένη αμνηστία στο νέο Ποινικό Κώδικα; Η περίπτωση της απιστίας σε βάρος χρηματοπιστωτικής επιχείρησης», *Crime times*, τεύχος Δεκεμβρίου, σ. 1-7, ηλ. διαθέσιμο στο: <https://www.crimetimes.gr/sygkekalymmeni-amnistia-sto-neo-poiniko-kwdika-i-periptwsi-tis-apistias-se-varos-xrimatopistwtikis-epixeirisis/> [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Βρούστης, Χ., (2021), «Προβληματισμοί επί της διεύρυνσης της κατ'έγκληση δίωξης των εγκλημάτων κατά περιουσιακών αγαθών», *Ποινικά Χρονικά*, τ. 3/2021, σ. 161 - 171

Γασπαρινάτου, Μ., (2019), «Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα» σε: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαραλάμπους, Χ.(επιμ), *Εγκλήματα των Ισχυρών, διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ, σ. 157-183

Γασπαρινάτου, Μ., (2021), «Έγκλημα και εξουσίες στο ελληνικό κράτος: Η γκρίζα ζώνη της νομιμότητας» σε *Αντιγόνη, το ερώτημα*, 1 (1), σ.102-128

Γεωργούλας, Σ., (2019), «Από το έγκλημα του λευκού κολάρου στο κρατικο-επιχειρηματικό έγκλημα» σε: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαραλάμπους, Χ.(επιμ), *Εγκλήματα των Ισχυρών, διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ, σ. 41-61

Coyle, A., (2012), *Η διοίκηση των φυλακών: Μια θεώρηση υπό το πρίσμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*, ηλ. διαθέσιμο στο: https://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/handbook2ndedgree_k.pdf [ανακτήθηκε 4-6-2023],

Foucault, M., (1989), *Επιτήρηση και τιμωρία*, Αθήνα, Εκδόσεις Ράππα

Griesbaum, R., (1998), «Der Gefahrdete Zeuge (Μάρτυρες σε κίνδυνο)», *Ποινικά Χρονικά*, τ. 8/1998, σ. 935 - 936

Δασκαλάκης, Η., (1985), *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, Αθήνα, Αντ.Ν. Σάκκουλα

Δημήτραινας, Γ., (2020), « Η τυποποίηση του εγκλήματος της απιστίας στον ΠΚ» σε *Nova Criminalia (No8)*, σ.6-7, ηλ. διαθέσιμο στο: <https://hcba.gr/wp-content/uploads/2020/02/NC-8.pdf> [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Δημόπουλος, Χ. (2005), *Η διαφθορά*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη

Ζαμπίτης, Ε., (2016), «Αιτιολογία ποινικών αποφάσεων: διαχρονικά και νέα ζητήματα», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τ. 6/2006

Ζαμπίτης, Ε., (2020), «Πρωταρχία του νόμου ή αλλιώς...it's the law stupid!», ηλ. διαθέσιμο στο: <https://www.voria.gr/article/zampitis-dikigoros-par-arrio-pago-its-the-law-stupid> [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Ζαραφωνίτου, Χ., (2004), *Εμπειρική εγκληματολογία*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη

Ζαραφωνίτου, Χ., (2008), *Τιμωρητικότητα σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη

Zizek., S., (2016), *Η νέα πάλη των τάξεων: τα πραγματικά αίτια του προσφυγικού κύματος και της τρομοκρατίας*, Αθήνα, Πατάκη

Ηλιάς, Ι., (2006), «Η διαφθορά ως δίκτυο σχέσεων – συναλλαγών: η περίπτωση της εμπλοκής του δικηγόρου ως διαμεσολαβητή σε δίκτυα διαφθοράς», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τ.8-9/2006

Καϊάφα – Γκμπάντι, Μ., (2020), «Βασικές αρχές του Κράτους Δικαίου, ο νέος Ποινικός Κώδικας και οι τροποποιήσεις του», *Ποινικά Χρονικά*, τ. 3/2020, σ. 161-177

Καλφέλης, Γ., (2000), «Μέτρα δικονομικού καταναγκασμού και οργανωμένο έγκλημα» σε: *Πρακτικά του Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου*, Αθήνα, Σάκκουλας, σ. 91-100

Καρύδης, Β., (2010), *Όψεις κοινωνικού ελέγχου στην Ελλάδα. Ηθικοί πανικοί, ποινική δικαιοσύνη*, Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλα

Κασάπογλου, Α., (2016β), «Κοινωνική ιεραρχία και φυλακή: η περίπτωση των κρατουμένων του λευκού κολάρου», σε: Αρτινοπούλου, Β., Βιδάλη, Σ., Γεωργούλας, Σ., Θεμελή, Ο., Κουλούρης, Ν., Παπανικολάου, Γ., (επιμ) (2018), *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος. 50 χρόνια Howard Becker "Whose side are we on?"*. Συμβολές στο πρώτο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρίας Μελέτης του Εγκλήματος και Κοινωνικού Ελέγχου. Αθήνα, ΕΕΜΕΚΕ, σ.687-701

Κιούπης, Δ., (2001), «Η επίδραση του Διαφωτισμού στο Ποινικό Δίκαιο», *Ποινικά Χρονικά*, ηλεκτρονική έκδοση, τ. 7/2001, σ. 577-584

Κιούπης, Δ., (2022), «Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας. Η διεύρυνση του καταλόγου των κατ'έγκληση διωκόμενων εγκλημάτων. Πρακτικές λύσεις και θεωρητικά θεμέλια», *The Art of Crime*, τεύχος Νοεμβρίου, σ. 51-60, ηλ. διαθέσιμο στο: <https://theartofcrime.gr/%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%BF%CE%BA%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%B7/> [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Κοντογιάννης, Σ., (2019), «Μαφία των φυλακών – μαφία του καπιταλισμού: Η μόνη κάθαρση είναι η ανατροπή» ηλ. διαθέσιμο στο: <https://ergatiki.gr/article.php?id=20278&issue=1371> [ανακτήθηκε 29-06-2023]

Κοσμάτος, Κ., (2020), «Οι πρόσφατες νομοθετικές τροποποιήσεις για το έγκλημα της απιστίας κατά των τραπεζικών ιδρυμάτων», *The Art of Crime*, τεύχος Μαΐου, σ. 161-167, ηλ. διαθέσιμο στο: https://theartofcrime.gr/wp-content/uploads/2020/05/17_KOSMATOS_TEYXOS_8.pdf [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Κοσμάτος, Κ., και Λαμπάκης, Χρ., (2019), «Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης» σε: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπος, Χ.(επιμ), *Εγκλήματα των Ισχυρών, διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ, σ. 185-209

Κουκουτσάκη, Α., (2014), «Κοινωνικός έλεγχος: Κοινωνιολογικές και Πολιτισμικές προσεγγίσεις των τιμωρητικών συστημάτων», ηλ. διαθέσιμο στο: https://crimevssocialcontrol.blogspot.com/2013/05/blog-post_3331.html [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Κουλούρης, Ν., (2019), «Διαταξικές και ενδοταξικές διαστάσεις της κοινωνικής κατασκευής του εγκλήματος» σε: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπος, Χ.(επιμ), *Εγκλήματα των Ισχυρών, διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ, σ. 15-39

Κουλούρης, Ν., (2021), «Αστυ(α)νομία» στο *Αστυνόμηση και βία εν μέσω πανδημίας*, ηλ. διαθέσιμο στο:

<https://www.enainstitute.org/publication/%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%85%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B2%CE%AF%CE%B1-%CE%B5%CE%BD-%CE%BC%CE%AD%CF%83%CF%89-%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%AF%CE%B1%CF%82/> [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Κουλούρης, Ν., (2020), «Υπερπληθυσμός των φυλακών: η ανισοκατανομή ενός παλιρροϊκού φαινομένου», *The Art of Crime*, τεύχος Μαΐου, σ. 142-149, ηλ. διαθέσιμο στο:

<https://theartofcrime.gr/%CF%85%CF%80%CE%B5%CF%81%CF%80%CE%BB%CE%B7%CE%B8%CF%85%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CE%B7-%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%BF%CE%BA%CE%B1%CF%84/> [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Κουράκης, Ν., (2005), *Εγκληματολογικοί Ορίζοντες Α': Ιστορική και θεωρητική προσέγγιση*, Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ.Ν. Σάκκουλα

Κουράκης, Ν., (2017), *Κοινωνική Δικαιοσύνη: Μεταλλάσσοντας τις προκλήσεις σε ευκαιρίες*, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλα ΕΕ

Κουράκης, Ν., (2020), «Επιμέτρηση της ποινής στην Ελλάδα: Σκέψεις για την αποφυγή ανισοτήτων ενώπιον του Ποινικού Νόμου», σε *Τιμητικό Τόμο Δημήτρη Α. Τραυλού – Τζανετάτου*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, Σάκκουλα

Λαμπρόπουλος, Β., (2021), «Κύκλωμα σφροονιστικών βοηθούσε σε αποδράσεις» ηλ. διαθέσιμο στο: <https://www.in.gr/2021/11/27/greece/kykloma-sofronistikon-voithouse-se-apodraseis/> [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Λαμπροπούλου, Ε., (1999), *Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου και των θεσμών της Ποινικής Δικαιοσύνης*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

Μάνος, Δ., (2016), «Δημοκρατία και ΜΜΕ», ηλ. διαθέσιμο στο: <https://www.reporter.gr/Apypseis/Apo-theseews/Dhnhtrhs-Manos/296272-Dhmokratia-kai-MME> [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Μπάουμαν, Ζ., (2008), *Ρευστοί Καιροί*, Αθήνα, Μεταίχμιο

Μπιτζιλέκης, Ν., (2016), «Ποινική προστασία της δημόσιας περιουσίας από εσωτερικές προσβολές – “Διαχειριστικά” εγκλήματα περί την υπηρεσία», *Ποινικά Χρονικά*, τ. 2/2016, σ. 89-96

Ορφανάκη, Κ., (2016), «Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των ενηλίκων κρατουμένων μαθητών γύρω από το εγκληματικό φαινόμενο. Η περίπτωση του σχολείου δεύτερης ευκαιρίας των φυλακών Κορυδαλλού», ηλ. διαθέσιμο στο: <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/38452#page/14/mode/2up> [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Παπακυριακού, Θ., (2019), «Το αδίκημα της απιστίας στο νέο ΠΚ ως χαρακτηριστικό παράδειγμα του νέου δικαιοπολιτικού μοντέλου προστασίας των έννομων αγαθών της ιδιοκτησίας και περιουσίας» ηλ. διαθέσιμο στο: http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/papakyriakou_2019.pdf [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Παπαχαραλάμπους, Χ., (2018), «Επανεκτιμώντας την ποινική συνδιαλλαγή: Μια ακόμα προσέγγιση για τη συμβατότητα του θεσμού με τη φύση της ποινικής δίκης», *Ποινικά Χρονικά*, τ. 9/2018, σ.661-670

Παπαχαραλάμπους, Χ., (2019), «Η εγκληματικότητα των ισχυρών και ο λόγος του ποινικού δικαίου» σε: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαραλάμπους, Χ.(επιμ), *Εγκλήματα των Ισχυρών, διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ, σ. 139-153

Παπαχαραλάμπους, Χ., (2020), «Η ποινική δογματική στη μετανεωτερική συνθήκη. Αντοχή στη ρευστότητα ή το τέλος μιας αυταπάτης;», *Ποινικά Χρονικά*, τ.8/2020, σ.567-571

Παρασκευοπούλου – Κόλλια, Μ., (2019), «Ποινική ευθύνη νομικών προσώπων;» σε *The Art of Crime*, τεύχος Νοεμβρίου, ηλ. διαθέσιμο στο: <https://theartofcrime.gr/%cf%80%ce%bf%ce%b9%ce%bd%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%ce%b5%cf%85%ce%b8%cf%8d%ce%bd%ce%b7-%ce%bd%ce%bf%ce%bc%ce%b9%ce%ba%cf%8e%ce%bd-%cf%80%cf%81%ce%bf%cf%83%cf%8e%cf%80%cf%89%ce%bd/> [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Παύλου, Σ., (2015), «Η μαγνητοφώνηση τηλεφωνικών συνδιαλέξεων υπόπτων από τις Αρχές. Θεσμικό Πλαίσιο δικαιοκρατικά όρια, πρακτικές στρεβλώσεις και εκτροπές. Μια πρώτη καταγραφή προβλημάτων και σκέψεων» σε: Παπαχαραλάμπους Χ., (επιμ) *Αποδεικτικές απαγορεύσεις στην ποινική δίκη*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, Σάκκουλα, σ. 59-77

Ραυτοπούλου, Κ., Αντωνάκος, Κ., (2022), «Οι τράπεζες και το κόστος διάσωσής τους από το 2012 μέχρι σήμερα», ηλ. διαθέσιμο στο: <https://www.enainstitute.org/publication/%CE%BF%CE%B9-%CF%84%CF%81%CE%AC%CF%80%CE%B5%CE%B6%CE%B5%CF%82-%CF%84%CE%BF-%CE%BA%CF%8C%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%B4%CE%B9%CE%AC%CF%83%CF%89%CF%83%CE%AE%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82-%CE%B1%CF%80/> [ανακτήθηκε 4-6-2023], σ.3-10

Σάμιος, Θ., (2001), «Ανακριτικές πράξεις επί εγκληματικών οργανώσεων» σε *Ποινικά Χρονικά*, ΝΑ/2001, σ. 1034-1044

Σιούτη, Β., (2020) «Whistleblowers αλά ελληνικά και υπόθεση Novartis», ηλ. διαθέσιμο στο: <https://www.lifo.gr/stiles/whistleblowers-ala-ellinika-kai-ypothesi-novartis> [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Σκανδάμης, Μ., (2016), «Οίκοι αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας: Ελευθερία χωρίς όρια;» σε: Γασπαρινάτου, Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης*, Τιμ. Τόμος καθ. Ν. Κουράκη, Αθήνα, Αντ. Σάκουλας, σ. 1084-1123

Σορβατζιώτη, Δ., (2011), *Η φτώχεια της δικαιοσύνης*, Αθήνα, Εκδόσεις ΚΨΜ

Σπανουδάκη, Μ., (2022), «Σύγκριση της ιδρυματικής μεταχείρισης των εγκληματιών του λευκού κολάρου και των στελεχών του οργανωμένου εγκλήματος στις ελληνικές φυλακές. Η οπτική του σωφρονιστικού προσωπικού», *The Art of Crime*, τεύχος Νοεμβρίου, σ. 268-299, ηλ. διαθέσιμο στο: <https://theartofcrime.gr/%cf%83%cf%8d%ce%b3%ce%ba%cf%81%ce%b9%cf%83%ce%b7-%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%b9%ce%b4%cf%81%cf%85%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ae%cf%82-%ce%bc%ce%b5%cf%84%ce%b1%cf%87%ce%b5%ce%af%cf%81%ce%b9%cf%83/>

[ανακτήθηκε 4-6-2023]

Σπινέλλης, Δ., (2012), «Φαινόμενα ανομίας, ιδίως στις μέρες μας», *Ποινικά Χρονικά*, τ. 4/2012, σ. 241-246

Σπινέλλης, Δ., (2013), «Η εγκληματικότητα των πολιτικών στην εξουσία», *Ποινικά Χρονικά*, ΞΓ/2013, σ. 4-13

Σταμούλη, Ε., (2016), «Ποινική Δικαιοσύνη και εξουσίες: το παράδειγμα του οργανωμένου εγκλήματος» σε: Αρτινοπούλου, Β., Βιδάλη, Σ., Γεωργούλας, Σ., Θεμελή, Ο., Κουλούρης, Ν., Παπανικολάου, Γ., (επιμ) (2018), *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος. 50 χρόνια Howard Becker "Whose side are we on?"*. Συμβολές στο πρώτο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρίας Μελέτης του Εγκλήματος και Κοινωνικού Ελέγχου. Αθήνα, ΕΕΜΕΚΕ, σ.276-293

Στυλιανίδου, Χ., (2020), «Πώς να «αμνηστεύσεις» την τέλεση του αδικήματος της απιστίας κατά τραπεζικών ιδρυμάτων», ηλ. διαθέσιμο στο: <https://vouliwatch.gr/actions/article/amnisteia-trapeziki-apistia> [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Στυλιανού, Α., (2006), *Θεωρίες του κοινωνικού συμβολαίου*, Αθήνα, Πόλις

Τζαλαβρά, Β., (2007), «Η ποινικού ενδιαφέροντος προληπτική παρακολούθηση των ηλεκτρονικών επικοινωνιών», *Ποινικά Χρονικά*, τ. 6/2007, σ. 565-569

Τζαννετής, Α., «Ζητήματα της κατ'έγκληση δίωξης των περιουσιακών αδικημάτων», *Ποινικά Χρονικά*, τ.9/2020, σ. 641-651

Τσακουράκης, Σ., (2016), *Δικαιοσύνη η ουσία της πολιτικής*, Αθήνα, Μεταίχμιο

Falciani, H., Minguzzi, A., (2015), *Το χρηματοκιβώτιο των φοροφυγάδων*, Αθήνα, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη

Χατζηθεοδώρου, Γ., (2016), «Οι σύγχρονες συνθήκες κράτησης στις φυλακές: μεταξύ ευρωπαϊκού ιδεαλισμού και ελληνικού ρεαλισμού» σε: Γασπαρινάτου, Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης*, Τιμ.Τόμος καθ. Ν. Κουράκη, Αθήνα, Αντ. Σάκκουλας, σ. 2405-2430

Χουλιάρης, Α., (2016), «Societas delinquere non potest; Σκέψεις με αφορμή το «σκάνδαλο» Siemens» σε: Γασπαρινάτου, Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης*, Τιμ.Τόμος καθ. Ν. Κουράκη, Αθήνα, Αντ. Σάκκουλας, σ. 1124-1165

Χουλιάρης, Α., (2018), «Ποινικό Δίκαιο και Εγκληματολογία» σε Σπινέλη, Κ., Κουράκης, Ν., Κρανιδιώτη, Μ., (επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, Αθήνα, Εκδόσεις Τόπος, σ.899-904

Χουλιάρης, Α., (2019), «Εγκληματικότητα των ισχυρών: Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική» σε: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαραλάμπους, Χ.(επιμ), *Εγκλήματα των Ισχυρών, διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ, σ. 63-85

Χουλιάρης, Α., (2021), «Το φαινόμενο της «ατιμωρησίας»: εννοιολόγηση, αίτια και σύγχρονες εκδηλώσεις του στην Ελλάδα» *The Art of Crime*, τεύχος Νοεμβρίου, σ. 54-98, ηλ. διαθέσιμο στο:

<https://theartofcrime.gr/%cf%84%ce%bf-%cf%86%ce%b1%ce%b9%ce%bd%cf%8c%ce%bc%ce%b5%ce%bd%ce%bf-%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%b1%cf%84%ce%b9%ce%bc%cf%89%cf%81%ce%b7%cf%83%ce%af%ce%b1%cf%82-%ce%b5%ce%bd%ce%bd%ce%bf%ce%b9/> [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Χουλιάρας, Α., (2021), «Από την αυτεπάγγελτη στην κατ'έγκληση δίωξη της κακουργηματικής απιστίας κατά τραπεζών: σκέψεις σχετικά με την ποινική εξουσία και την αντεγκληματική πολιτική (με αφορμή και την υπ' αριθ. 158/2021 Αρείου Πάγου σε συμβούλιο) σε *Αντιγόνη, το ερώτημα, 1* (1), σ.194-198

Χούρσογλου, Σ., (2020), «Η «βέβαιη» ζημία στο έγκλημα της απιστίας κατά το νέο ΠΚ» σ. 5-6, *Nova Criminalia, (No 11)*, ηλ. διαθέσιμο στο: <https://hcba.gr/wp-content/uploads/2020/11/NC-11-1.pdf> [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Ψαρρά, Α. και Κιμπουρόπουλος, Γ., (2020), «Διπλό χαστούκι στην αμνήστευση των τραπεζιτών», ηλ. διαθέσιμο στο: https://www.efsyn.gr/politiki/253456_diplo-hastoyki-stin-ammisteysi-ton-trapeziton [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Weigend, T., (2000), «Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου» σε: *Πρακτικά Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου*, Αθήνα, Π. Ν. Σάκκουλας, σ. 1-16

Young, J., (2015), «Ηθικός Πανικός: Οι καταβολές του στην Αντίσταση, τη Μνησικακία και η Ερμηνεία της Φαντασίας σε Πραγματικότητα» σε: Καρύδης, Β., Χουλιάρας, Α., (επιμ), *Ηθικοί Πανικοί, Εξουσία και Δικαιώματα*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, Σάκκουλα, σ. 21-39

ii) ξενόγλωσσες

Bezlov, T., Gounev, P., (2012), «Organized crime, corruption and public bodies» σε: Gunev, P., Ruggiero, V., *Corruption and organized crime in Europe*, London and New York, Routledge, σ.32-54

Belli, M., (1979), «Reviewed work (untitled) on The social reality of crime by Richard Quinney» σε *Michigan Law Review*, Vol.69, No.5, σ. 978-981

Brown, E., Cloke, J., (2004), «Neoliberal reform, governance and corruption in the South: assessing the international anti-corruption crusade», UK and USA, Blackwell Publishing, σ.272-292, ηλ. διαθέσιμο στο:

https://www.researchgate.net/publication/229661822_Neoliberal_Reform_Governance_and_Corruption_in_the_South_Assessing_the_International_Anti-Corruption_Crusade

[ανακτήθηκε 17-6-2023]

Canals., J., (1960), «Classicism, Positivism and Social Defense» σε *The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, Vol.50, No.6, σ. 541-550

Chadwick, K., Scraton, P., (2015), «Critical Criminology» σε *The Sage Dictionary of Criminology*, 2nd edition, London, Thousand Oaks, New Delhi, Sage Publications, σ.97-100

Chambliss, W., (1968), *Crime and the legal process*, New York, Mc Graw – Hill

Chambliss, W., (1975), «Toward a Political Economy of crime» σε *Theory and Society*, Vol.2, No.2, σ.149-170

Chambliss, W., (2004), «On the symbiosis between criminal law and criminal behavior» σε *Criminology*, τ.42 (2), σ. 241-252

Denault, A., (2011), *Offshore. Tax havens and the rule of global crime*, New York London, The New Press

Green, P., Ward, T., (2004), «Corruption as state crime» σε *State crime: governments violence and corruption*, Pluto Press, σ.11-27

Gul., R., (2018)., «Our prisons punitive or rehabilitative?An analysis of theory and practice» σε *Policy Perspectives*, Vol.15, No.3., σ. 67-83

Hirschfield, K., (2015), *Gangster States, Organized Crime, kleptocracy and political collapse*, New York, Palgrave Macmillan

Jeffery., R., (1958), «Reviewed work (untitled) on Theoretical Criminology by George B. Vold» σε *The University of Chicago Law Review*, Vol.25, No.4, σ. 696-698

Kramer, R., Michalowski, R., (2007), «State – corporate crime and criminological inquiry» στον τόμο Pontel & Geiss (επιμ) *International Handbook of white collar and corporate crime*, Boston, Springer, σ.200-213

Merton., R., (1938), «Social structure and anomie» σε *American Sociological Review*, Vol. 3, No5, σ. 672-682

Musmanno., M., (1925), «The Italian Positive School of criminology» σε *American Bar Association Journal*, Vol.11, No.7, σ. 427-430

Porter., J., Capellan., J., Chintakrindi., S., (2015), «Social Disorganization Theory» σε *The Encyclopedia of Crime and Punishment*, σ.1179-1185, ηλ. διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/314337144_Social_Disorganization_Theory [ανακτήθηκε 19-6-2023]

Ruggiero, V., (2017), *Dirty Money on Financial Delinquency*, New York, Oxford University Press

Schwartz, M., Brownstein, H., (2015), «Critical Criminology» σε Piquero A., (επιμ) *The Handbook of Criminological Theory*, σ. 301-317, ηλ. διαθέσιμο στο: https://www.lawethiopia.com/images/law_books/The.Handbook.of.Criminological.Theory%20%5BDr.Soc%5D.pdf [ανακτήθηκε 17-6-2023]

Sumi, R., Lalicic., L., (2015), *Risk analysis of corruption within law enforcement*, Council of Europe, Belgrade, σ. 10-37 ηλ. διαθέσιμο στο <https://rm.coe.int/risk-analysis-of-corruption-within-law-enforcement-eng/16807823da> [ανακτήθηκε 17-6-2023]

Sutherland., E., (1940), «White-collar criminality» σε *American Sociology Review*, Vol.5, No.1, σ. 1-12

Sutherland, E., (1944), «Is “white collar crime” crime?» σε *American Sociology Association*, Vol.10, No.2, σ. 132-139

Turk., A., (1966), «Conflict and Criminality» σε *American Sociology Review*, Vol.31, No.3, σ. 338-352

iii) Πρωτογενείς πηγές

GRECO (2021) «Έκθεση αξιολόγησης για την Ελλάδα» ηλ. διαθέσιμο στο: <https://rm.coe.int/-greco-89-29-3-2021-/1680a5ad1d> [ανακτήθηκε 4-6-2023]

Δελτίο Τύπου Ένωσης Δικαστών και Εισαγγελέων της 15^{ης} -10-2019 ηλ. διαθέσιμο στο: <https://enosieisaggeleon.gr/%CE%B4%CE%B5%CE%BB%CF%84%CE%B9%CE%BF-%CF%84%CF%85%CF%80%CE%BF%CF%85-15-10-2019/> ανακτήθηκε [17-6-2023]

ΕΛΑΣ (2021) «Ετήσια Έκθεση για το οργανωμένο έγκλημα για το 2021» ηλ. διαθέσιμο στο: <https://www.astynomia.gr/file/2022/12/05122022ekthesiorganwmenou2021.pdf> [ανακτήθηκε 17-6-2023]

ΕΛΑΣ (2020) «Ετήσια Έκθεση για το οργανωμένο έγκλημα για το 2020» ηλ. διαθέσιμο στο: <https://www.astynomia.gr/file/2022/12/28062022ekthesiorganwmenou2022.pdf> [ανακτήθηκε 17-6-2023]

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.